

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

**Diplomová práce**

Bc. Nikola Kupčíková

**Trávení volného času dětí v období rané adolescence  
v soukromém dětském domově**

## **PROHLÁŠENÍ**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Trávení volného času dětí v období rané adolescence v soukromém dětském domově* vypracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu zdrojů.

V Olomouci, dne 13. 4. 2023

Bc. Nikola Kupčíková

-----

## **PODĚKOVÁNÍ**

Chtěla bych poděkovat mému vedoucímu práce panu Mgr. Vladu Balabanovi Ph.D. za odborné vedení práce a jeho cenné rady.

<b>ÚVOD</b> .....	<b>6</b>
<b>TEORETICKÁ ČÁST</b> .....	<b>8</b>
<b>1 VOLNÝ ČAS</b> .....	<b>8</b>
1.1 Charakteristika volného času .....	8
1.2 Funkce volného času .....	9
1.3 Vymezení volného času .....	11
1.4 Volný čas jako sociální problém na přelomu 19. a 20. století .....	13
1.5 Volný čas jako problém současné společnosti .....	13
1.6 Aktivity a zařízení volného času dětí a mládeže a základní typy sdružení dětí a mládeže .....	14
1.7 Motivace volného času .....	17
1.8 Pedagogika volného času jako vědní obor .....	18
1.9 Názory na pedagogiku volného času v Evropě .....	18
<b>2 VÝCHOVA V DĚTSKÝCH DOMOVECH</b> .....	<b>20</b>
2.1 Vliv výchovy a vzdělávání na jedince a společnost .....	20
<b>3 ADOLESCENCE</b> .....	<b>21</b>
3.1 Charakteristika období dospívání .....	21
3.2 Rozvoj poznávacích procesů v období dospívání .....	22
3.3 Dělení adolescence .....	23
3.3.1 Raná adolescence .....	23
3.3.2 Pozdní adolescence .....	24
3.4 Psychologické problémy v rané adolescenci .....	24
3.5 Psychologické problémy v pozdní adolescenci .....	25
<b>4 DĚTSKÉ DOMOVY A ÚSTAVNÍ VÝCHOVA</b> .....	<b>27</b>
4.1 Rizika ústavní péče .....	30
<b>5 SOUKROMÝ DĚTSKÝ DOMOV</b> .....	<b>31</b>
5.1 Pravidla v dětském domově .....	32
<b>6 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA</b> .....	<b>34</b>
6.1 Vymezení pojmu sociální pedagogika .....	34
6.2 Historie sociální pedagogiky .....	35
6.3 Profese sociálního pedagoga .....	36
<b>7 HRA JAKO TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU</b> .....	<b>37</b>
7.1 Pojem „hra“ .....	37
7.2 Historie hry .....	37
7.3 Zážitková pedagogika .....	38
7.3.1 Cyklus učení prožitkem (Kolbův cyklus) .....	39
7.3.2 Flow .....	40
7.3.3 Komfortní zóny .....	40
7.3.4 Princip dobrovolnosti .....	41
<b>8 PRAKTICKÁ ČÁST</b> .....	<b>42</b>
8.1 Cíl práce a výzkumné otázky .....	42
8.2 Výzkumný záměr diplomové práce .....	43
8.3 Výzkumný soubor .....	43
8.4 Sběr dat .....	45

8.5	Výsledky výzkumného šetření.....	46
8.5.1	Otevřené kódování.....	46
8.5.2	Axiální kódování.....	59
8.5.3	Selektivní kódování.....	61
8.6	Diskuze.....	64
8.6.1	Porovnání výsledků výzkumu.....	65
<b>ZÁVĚR.....</b>		<b>67</b>
<b>POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE</b>		
<b>PŘÍLOHY</b>		

## ÚVOD

Tato diplomová práce se zabývá trávením volného času adolescentů v soukromém dětském domově Sluníčko (název je záměrně změněn). Zaměřuje se na to, jak adolescenti tráví svůj volný čas, zda mají volný čas vyplněn kvalitními aktivitami, zda a jak jsou motivováni vychovatelkami k aktivnímu trávení volného času, a také jestli adolescenti využívají nabídku volného času organizovanou ze strany dětského domova. Volný čas je velmi důležitým aspektem v životě lidí všech věkových kategorií, tudíž i adolescentů v dětském domově. Skrz volný čas si člověk může odpočinout, zrelaxovat se a také se zlepšovat v aktivitách, které ve volném čase vykonává. Pro adolescenty v dětském domově je tedy důležité, aby trávili svůj volný čas kvalitně. Kvalitní trávení volného času je velká výhoda pro budoucí život těchto adolescentů, protože jsou již nyní správně směřováni ke kvalitním aktivitám ve volném čase.

Toto téma diplomové práce bylo zvoleno na základě mého zájmu o práci s dětmi v dětském domově. Již na praxi v dětském domově, který je předmětem této práce jsem měla možnost vyzkoušet si pracovat s těmito adolescenty.

V této diplomové práci jsem si stanovila hlavní cíl práce, a to je zjistit, jak adolescenti v soukromém dětském domově tráví svůj volný čas. Byly stanoveny také dílčí cíle. Tato diplomová práce je rozdělena na dvě části – na teoretickou a praktickou. Teoretická část se bude dělit na sedm hlavních kapitol. První kapitola s názvem „Volný čas“ se bude zabývat charakteristikou, funkcemi a vymezením volného času. Dále se taky bude zabývat aktivitami a zařízeními volného času a pedagogikou volného času jako vědní obor. Druhá kapitola se bude zabývat výchovou v dětských domovech, konkrétněji vlivem výchovy a vzdělávání na jedince a společnost. Třetí kapitola bude o adolescenci a bude se zabývat charakteristikou období dospívání, rozvojem poznávacích procesů v dospívání, rozdělením adolescence na rannou a pozdní a také psychologickými problémy v adolescenci. Čtvrtá kapitola s názvem „Dětské domovy a ústavní výchova“ se bude zabývat riziky ústavní péče. Pátá kapitola se bude zabývat soukromým dětským domovem, na který je tato práce zaměřena a také pravidly v něm. V šesté kapitole se bude pojednávat o sociální pedagogice jejím vymezením a historii, a také o profesi sociálního pedagoga. Poslední, sedmá kapitola nese název „Hra, jako trávení volného času“. V této kapitole je vysvětlen pojem „hra“ a také popsána historie hry. Kapitola pojednává také o zážitkové pedagogice a Kolbově cyklu, jenž je její součástí.

Praktická část této diplomové práce se bude zabývat konkrétně vybranými adolescenty v soukromém dětském domově a jejich trávení volného času. Na základě hlavního a dílčích cílů bude sestaveno pět výzkumných otázek. Vybraní respondenti tvoří jednu výchovnou skupinu v dětském domově. Jako vhodnou strategii pro výzkum byla zvolena kvalitativní strategie. Jako výzkumný nástroj bude zvolen polostrukturovaný rozhovor. Rozhovory budou zpracovány metodou zakotvené teorie, do které spadá otevřené, axiální a selektivní kódování. Poté budou výsledky analýzy rozepsány v diskuzi. Poslední částí diplomové práce bude závěr, ve kterém bude celá práce evaluována.

# TEORETICKÁ ČÁST

## 1 VOLNÝ ČAS

### 1.1 Charakteristika volného času

Volným časem můžeme nazývat čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních či školních povinností. Přesnější charakteristika volného času je činnost, do které člověk vstupuje s určitými očekáváními a účastní se jí dle svého vlastního svobodného rozhodnutí. Tato činnost mu také přináší uspokojení a příjemné zážitky (Hofbauer 2004).

Volný čas považujeme jako součást lidského života a pedagogiku jako nástroj výchovného zhodnocování volného času. Obě odvětví mají svou historii, současnost i budoucnost. (Hofbauer 2004)

Abychom pochopili, co vlastně pojem „volný čas“ znamená, tak bychom se měli zaměřit podrobněji na tři faktory, které ovlivnily vývoj volného času v 16.-20. století. Prvním faktorem je vznik pravidelné pracovní doby a také oddělení dnů a pracovního volna. Druhým faktorem je delší pracovní doba v období industrializace, což se začalo považovat za závažný sociální problém. Třetím a zároveň posledním faktorem je osvícenská idea svobody, která je považována jako základ moderního pojetí volného času. I přesto, že moderní volný čas vznikl až jako protiklad pracovní doby, již od starověku lze sledovat napětí mezi prací, která je nutná k zachování života a dalšími lidskými úkony, jako je tvoření, přemýšlení, společenský, kulturní život a politický život a rekreace (Kaplánek et al. 2017).

Volný čas je založen na dobrovolném konání a rozhodování. Člověk není do aktivit nucen a pokud je dělá, může vždy svobodně přestat. Může se jich tedy ke své škodě neúčastnit, a svůj volný čas trávit nicneděláním či konáním nežádoucích aktivit. Volný čas se v mnoha případech mění na prázdný či promarněný. V některých případech může být naplněný protispolečenskou činností, která může ohrožovat osobnost účastníka či vzájemné vztahy mezi účastníky. V pozitivním případě jde ale naopak o čas, kdy člověk poznává sebe samého, prožívá své citové zážitky a radost z úspěchu v dobrovolně zvolených aktivitách. Hodně záleží na cíli a obsahu aktivit a na míře účasti každého účastníka (Čech 2007).



Lee (2022) zdůrazňuje, že kvalita volného času se odvíjí především od socioekonomického statusu a regionu.

Volný čas má přímý dopad na osobní rozvoj a taktéž na sociální rozvoj (Petrovic a Dimitrijevic 2020).

S volným časem je spojena také motivace. Konkrétně ta vnitřní. Povinnost chodit do školy a učit se je spojována s vnější motivací. Před dítě jsou často stavěny různé odměny neboli „cukrátky“. Za tato cukrátky jsou považovány známky či sliby rodičů, že když děti budou mít dobré školní výsledky, dostanou např. hračku, kterou si přejí. Oproti tomu volnočasové činnosti jsou vyplněny vnitřním zájmem a touhou dítěte zlepšit se a zdokonalovat se. V praxi se ale také můžeme setkat s paradoxem, kdy např. žák v hodinách hudební výchovy vyrušuje a tváří se, že jej hodina nebaví a je hodnocen jako průměrný, ale po škole s radostí navštěvuje hodiny hraní na flétnu, a dokonce na soutěžích patří mezi nejúspěšnější. Příčinu takového jevu bychom neměli hledat pouze v instituci (škole), ale také v přístupu pedagogů. Mnoho rodičů používá jako výchovnou metodu zákaz odpoledních volnočasových kroužků. Jejich heslo často je „Dokud nebudeš mít dobré známky, nebudeš chodit do kroužků.“ Tento hon za lepšími školními výsledky se ale májí účinkem. A také se poté žáci ve třídě dělí na chytré a hloupé. V mimoškolních neboli volnočasových činnostech se pedagogové záměrně vyhýbají hodnocení. Děti tak nejsou vystavovány škatulkování na průměrné či podprůměrné a pedagogické působení je stavěno spíše na individuální možnosti – výzvě. Pedagogická víra ve schopnosti dítěte je velmi důležitá a každý instruktor či animátor by ji měl v sobě mít (Čech 2007).

## 1.2 Funkce volného času

Jako hlavní funkce volného času autor (Hofbauer 2004) uvádí:

- Odpočinek (neboli regenerace pracovní síly)
- Zábava (regenerace duševních sil)
- Rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury)

Sue (In Hofbauer 2004, s. 14), uvádí jako funkce volného času ještě tyto:

- Psychosociologickou (uvolnění, zábava, rozvoj)

- Sociální (socializace, symbolická příslušnost k některé sociální skupině)
- Terapeutickou
- Ekonomickou (pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti, výdaje účastníků vynakládané na účastníky volného času, pojetí volného času jako prožívání, anebo pouhé spotřeby vedoucí k odcizení).

Výše zmíněná funkce **sociální** zahrnuje socializaci v různých sociálních prostředích včetně rodiny a sdružování.

Dosud opomíjená funkce **terapeutická** zahrnuje hledisko zdravotní, smyslový rozvoj, prevenci chorob a zdravý životní styl.

**Ekonomická funkce** docenuje hospodářský význam volného času pro jednotlivce i společnost. Z toho ale vyvstává otázka, kdy je činnost ve volném čase žádoucí spotřebou a kdy se jejím přeceněním člověk odcizuje sám sobě (Hofbauer 2004, s. 14).

Pávková, Hájek a Hofbauer (2002) pod volný čas zařazují odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti, které s ním souvisí, dále sebeobsluha, základní péče o vzhled a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti či výchovného zařízení. Mezi volný čas nelze zařadit ani činnosti, které zabezpečují biologickou existenci člověka. Tam řadíme jídlo, spánek, hygienu a zdravotní péči. I z těchto činností si ale někteří lidé mohou vytvořit koníčka, který pak již spadá do volnočasové oblasti. Může to být například příprava (i konzumace) jídla.

Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže (dítě je bráno do 18. let, mládež od 18. do 26. let) je to, že z důvodu výchovy je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Je to proto, že děti ještě nemají dostatek zkušeností a nedovedou se sami orientovat ve všech oblastech zájmových činností, kroužků a celkově možností kvalitního trávení volného času. Děti tedy ještě potřebují citlivé vedení ze strany rodičů či vychovatelů a jiných autorit. Toto vedení by však mělo být nenásilné a účast na nich dobrovolná. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí, dále také na jejich mentální a sociální vyspělosti i na charakteru jejich výchovy (Pávková, Hájek a Hofbauer 2002).

Prostředí, ve kterém děti tráví volný čas je různorodé. Může to být domov (nebo dětský domov), škola a různé společenské organizace a instituce. Mnoho dětí je ve svých volných chvílích na veřejném prostranství, na ulicích či hřištích často bez jakéhokoliv

dohledu. Tím je ohrožena bezpečnost dětí a také jejich výchova. V poslední době čím dál více dětí tráví volný čas pasivně, a to formou posedávání v obchodních centrech, kde se často jen snaží zaplnit jejich volný čas s ještě k tomu s mobilem v ruce. Toto téma je k zamyšlení a bylo by dobré s tím něco dělat (Pávková, Hájek a Hofbauer 2002).

Často si můžeme klást otázku „Co je možné očekávat od činností ve volném čase?“ Odpovědí je přívětivost, připravenost k inovaci, tvořivost, pružnost a empatie. Mohou být pedagogičtí pracovníci také takoví? Pedagogika volného času by se snad mohla stát průkopníkem změněné pedagogiky, která by konečně mohla opustit konzervovaný, odedávna zažitý strach z disciplíny a dá raději přednost potěšení. Většinou tam, kde šlo o zábavu a radost lidí, tam se téměř vždy projevilo porozumění (Vážanský a Smékal, 1995).

### **1.3 Vymezení volného času**

Na problematiku volného času se můžeme podívat z několika různých úhlů. Z ekonomického hlediska je důležité, kolik finančních prostředků společnost zainvestuje do zařízení pro trávení volného času. Z volného času se stalo odvětví, které se využívá jak pro výchovu a vzdělávání, tak pro komerčnost. Volnočasový průmysl je v tržních ekonomikách dobře prosperující odvětvím, který však ale často rezignuje na vzdělávací cíle a kultivaci osobnosti dítěte a dospívajících. Odpočínutý člověk podává lepší pracovní výkon, zvládá lépe mezilidské vztahy i vztahy na pracovišti. Při zájmových činnostech mohou lidé získat nové vědomosti, které pak člověk může uplatnit v zaměstnání. O úrovni společnosti svědčí také to, kolik jsou lidé ochotni vkládat do volnočasových aktivit svých dětí financí. Z hlediska sociologického a sociálně psychologického je dobré sledovat, jak činnosti ve volném čase napomáhají k utváření mezilidských vztahů. Proto byl volný čas dětí a mládeže mnohokrát předmětem úvah rodičů, pedagogů, psychologů a také kriminalistů. Je zřejmé, že způsob trávení volného času u dětí je ovlivněn sociálním prostředím, ve kterém žijí. Zvlášť silný je vliv rodiny. U dětí, které žijí v dětských domovech, či jiných typech ústavní péče, je silný vliv vychovatelů. Vychovatelé by měli sloužit jako pozitivní vzor dětem. Školy či výchovná zařízení mají možnost nedostatky v trávení volného času dětí korigovat a kompenzovat. Pokud se to nepodaří, vzniká nebezpečí, že se dítě dostane do negativního vlivu nějaké vrstevnické skupiny, čímž může být ohrožen jeho vývoj. Ohrožení může nastat v oblasti agresivity, kouření, braní drog, nežádoucí sexualitě, nebo alkoholu. Bohužel je to tím, že postrádáme

dostatečnou nabídku zařízení pro volný čas, která by byla dostupná i pro děti z méně podnětného či sociálně slabšího prostředí a také těm jedincům, kteří mají průměrné či podprůměrné schopnosti (Pávková, Hájek a Hofbauer 2002).

Na výchovu ve volném čase je kladen zvýšený důraz na dobrovolnost účasti ve volnočasových aktivitách. Volný čas je doba, kdy má každý jedinec svobodnou volbu činnosti. Nějaké nucení do hry zde není na správném místě. Důležitá je zde motivace a přitažlivý obsah činností a vhodné metody a formy práce. Je nezbytné klást důraz na pestrost činností jejich rekreační a odpočinkové zaměření. V současné době mají děti poměrně snadný přístup k informacím a k zábavě. Pokud je chceme ovlivňovat v oblasti jejich trávení volného času, je nutné hledat takové prostředky, které pro děti budou přitažlivé povedou k dosažení určitých výchovných cílů (Bendl et al. 2015).

**Zdravotně-hygienický pohled na využívání volného času** především sleduje, jak můžeme podporovat zdravý tělesný i duševní vývoj člověka. Zdravotníky zajímá například uspořádání režimu dne, hygiena prostředí i sociální vztahy a také duševní hygiena. Správné trávení volného času se pozitivně projevuje na zdravotním stavu člověka (Pávková, Hájek a Hofbauer 2002).

Do výchovy ve volném čase patří veškeré působení v časovém prostoru, který neslouží pro realizaci základních biologických potřeb a ani školních či pracovních povinností. Účast na volnočasové činnosti je dobrovolná a umožňuje do výchovného procesu včlenit děti samy a vytvářet tak nové způsoby a možnosti jejich formování (Vážanský a Smékal 1995).

S pojmem „volný čas“ jsou spojeny nejen časové (volný čas – pracovní doba), ale také obsahové aspekty (volný čas – svoboda, volnost v jednání). V současné době se uvádějí dva hlavní směry v chápání termínu volný čas, které uvádí Vážanský a Smékal (1995):

**A) Pozitivní pojem** – volný čas je charakterizován jako disponibilní časový prostor, v němž by volný čas pro jedince mohl znamenat volnost a svobodu. Také je dobou, kdy se jedinec může nezávisle na jakýchkoli povinnostech, které má svobodně realizovat a dělat to, k čemu jej nikdo nenutí a k čemu není ani podvědomě nucen (Vážanský a Smékal 1995).

Pokud se u negativního chápání volného času v popředí objevují časové limity vůči pracovní činnosti, pak se pozitivní funkce snaží obsahově popsat své funkce pro člověka nebo pro společnost (Vážanský a Smékal 1995).

**B) Negativní pojem** – v tomto smyslu volný čas znamená zbývající dobu celkového denního průběhu, která člověku zůstává po studiu nebo pracovně podmíněném čase, úkolech či pracích v domácnosti a dalších základních fyziologických potřeb (Vážanský a Smékal 1995).

#### **1.4 Volný čas jako sociální problém na přelomu 19. a 20. století**

Již osvícenští myslitelé byli přesvědčeni o tom, že volný čas by neměl být pouze pro vyšší společenské vrstvy, ale měl by být tzv. dobrem pro všechny lidi. Běžný život byl v tu dobu ovlivněn mentalitou průmyslové revoluce, která se rozvíjela. Investice do nových strojů byly tak velké, což vedlo k tomu, že zaměstnanci se snažili co nejvíce využít stroje, které již měli k dispozici. To vedlo k zavedení práce na směny a pracovní doby, která byla pro dělníky neúměrná a příliš dlouhá. Zpočátku 19. století byla běžná pracovní doba v továrnách 14-16 hodin denně. Skrz pracovní dobu se dělníkům jejich volný čas zúžil na minimum. Tato nepříznivá situace dělníků vedla ke vzniku sociálně reformních hnutí. S počátečními výsledky boje dělníků za zkrácení pracovní doby vyvstala zásadní otázka. „Co s volným časem?“ Za významný mezník je považována konference v Německu, pořádaná v roce 1895 Berlínskou centrálou sociálních zařízení. Na této konferenci proběhla diskuze o tom, jak kvalitně využít nově vzniklý volný čas a také obava elit společnosti z volného času dělníků. Z těchto obav vyplývá začátek tzv. pedagogizace volného času. Ta se projevila zejména v praxi totalitních režimů komunismu a nacismu ve 20. století. Nakonec však můžeme boj o zkrácení pracovní doby považovat za vyhraný. Od roku 1866 se prosadila osmihodinová pracovní doba. Ta vycházela z myšlenky, že se den rozdělí na tři stejné díly, tedy 8 hodin práce, osm hodin spánku a osm hodin volného času (Kaplánek 2012).

#### **1.5 Volný čas jako problém současné společnosti**

I přestože zpočátku 20. století byl volný čas považován za něco „nedostatkového“, tak již na konci 20. století se situace změnila. Volný čas se v tu dobu stal významným faktorem nejen ekonomickým, ale i kulturním. V dnešní době můžeme volný čas chápat ze dvou hledisek. Prvním hlediskem je myšlenka sociální vymoženosti a druhým důsledek pokračování průmyslové racionalizace. Za jeden z projevů tzv. kulturního převratu

můžeme považovat kvantitativní rozšíření volného času. Dalšími projevy tohoto převratu jsou také např. rostoucí konzumní orientace, nové ocenění zábavy, hédonismus, hry, komunikace, družnost a nový způsob práce. Na počátku 80. let 20. století vydala *International Commission on Advancement of Leisure Leadership*, která byla součástí světové organizace pro rekreaci a volný čas dokument, který vychází z toho, že volný čas i volnočasová pedagogika existovali „vždy“. Volný čas tedy můžeme chápat jako soudobé označení pro pradávnu snahu člověka o nezávislost na moci člověka a společnosti, které člověka svým způsobem utlačují (např. formou hladu, žízně, nemocemi, prací či válkami). Dle OECD (z angl. *Organisation for Economic Cooperation and Development* - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) je volný čas jedním z 24 sociálních indikátorů, které určují životní kvalitu v jednotlivých zemích. Můžeme tedy konstatovat, že za posledních 150 let vzrostl ve všech společenských vrstvách význam volného času. Dokonce lze říci, že konzumně prožívaný volný čas je jedním z poznávacích znamení současnosti. Kdybychom si ale měli odpovědět na otázku, zda dnešní dobu můžeme nazývat jako civilizací volného času, tak spíše ne. Odborníci v posledních 30 letech sice předpovídali zkrácení pracovní doby a větší volno, což se ale nenaplnilo. Bylo to spíše naopak, a to tak, že makroekonomické faktory vedou lidi k tomu, aby si našli více zaměstnání či prodloužili jejich pracovní dobu. Na druhou stranu se také zvyšoval počet nezaměstnaných, kteří mají omezené finance, takže v kontextu konzumních nároků na volný čas se jejich chybění pracovních povinností za volný čas nepovažuje. S tímto časem totiž nemohou volně nakládat (Kaplánek 2012).

## **1.6 Aktivity a zařízení volného času dětí a mládeže a základní typy sdružení dětí a mládeže**

Již v poválečném období začala vznikat zařízení pro uspokojování potřeb a zájmů volného času jednotlivců i skupin, pro které je adresována nabídka těchto zařízení. V poslední době se rozrostl vliv hromadných sdělovacích prostředků, počítačových médií, televize či videí. Jejichž působení má také i negativní důsledky. Mezi ně patří například výskyt pornografie a násilí. Tato skutečnost si pak žádá od zařízení volného času o zlepšení stimulace aktivit a zvýšení účinnosti. Potvrdila se také nevhodnost oslovování dětí a mládeže pouhými písemnými nabídkami (letáčky, reklamy na vývěškách) a naopak se potvrdila vhodnost přímého a neformálního kontaktu s dětmi

a mládeží, kdy se pravidelnou zájmovou činností vytvoří trvalá návštěvnická základna (Hofbauer 2002 in Pávková 2002).

Tato zařízení volného času můžeme rozdělit podle Hofbauera (2002 in Pávková 2002) na:

**Hřiště a další herní prostory** – sem patří herní prostory v supermarketech, kam si rodič po dobu nákupu své dítě odloží, volné zelené prostory a areály pro hry v městských parcích a dále přechodné dětské koutky, které bývají realizovány při shromáždění dospělých pořádaných různými organizacemi.

**Zařízení v místě bydliště** – na hřiště navazují další zařízení v malých obcích a menších městech nebo čtvrtích velkých měst. Díky jejich sepětí s prostředím mohou pružně reagovat na konkrétní podmínky a zároveň ověřovat nové přístupy. Pro děti a mládež jsou tato zařízení dobře dostupná. Jsou to např. klubovny, kluby dětí a mládeže, obecní nebo kulturní střediska a místní sportovní zařízení. Tuto funkci někdy v menších obcích přebírají školy, jako přirozené centrum dětí, komunity i dospělých obyvatel obce. Mezi společné rysy činnosti takovýchto místních zařízení patří respekt k dítěti a snaha vytvořit dětem prostředí, kde se budou dobře cítit, dále otevírání se komunitě a spolupráce s místními činiteli.

**Zájmová zařízení nadmístního dosahu** – Tato zařízení překračují tradiční výchovu a vzdělání a jsou otevřena kontaktu s přírodou, společností a člověku. V celoevropském kontextu ideologický kontext slábne a o to více roste váha zájmového kontextu a jeho uplatnění v zařízeních zájmového zaměření a nadmístního dosahu. Mezi tato zařízení patří např. *Zařízení a aktivity pohybové a pobytu v přírodě*. Ty podle empirických zkušeností patří k nejoblíbenějším a nejčastějším. Jsou tzv. odpovědí na civilizační trendy v dnešní společnosti, na nedostatek pohybu i kontaktu s přírodou. Rozvinuly se především sítě tradičních zařízení pro pohybové aktivity (např. sportovní hřiště, koupaliště a bazény, haly a víceúčelové tělocvičny, cyklistické dráhy a zařízení pro zimní sporty.)

*Zařízení a aktivity kulturní a umělecké tvořivosti* – I tento typ aktivit patří mezi nejčastější a nejoblíbenější. Jsou stále více jednou z klíčových oblastí kultivace osobnosti mladého člověka. Pomáhají zlepšovat vztah člověka k sobě samému a obohacují emocionální život. Děti a mládež tyto aktivity navštěvují samostatně, s rodiči či ve vrstevnických skupinách. Tato zařízení mají takovou strukturu, že si vytvářejí pro děti

a mládež zvláštní složky: knihovny, kulturní domy, galerie, kluby a umělecké kroužky, koncerty, exkurze po uměleckých památkách, představení pro děti).

*Zařízení a aktivity vědy a techniky:* V oblasti techniky a přírodních věd působí kluby při školách. Vedle klubů vznikala střediska jednotlivých oborů vědy a techniky; střediska živé přírody, vědecká sdružení pro dospívající mládež.

*Zařízení a aktivity ochrany přírody a ekologické výchovy:* Zájem o poznávání přírody, pobyt v ní a její poznávání roste zejména u městských dětí. Pobyt v přírodě umožňuje kontakt s ní. Pobyt se uskutečňuje formou táborů či rekreačních středisek.

**Prostory, areály a zařízení oddechu, poznání a zábavy** – Tato oblast v mnoha směrech navazuje na předchozí typy zařízení, ale zároveň je daleko překračuje. Do jejich obsahu totiž proniká návrat k přírodě jako přirozenému prostředí relaxace a aktivního oddechu a dále vytváření nové skutečnosti prostřednictvím motivů z pohádek. Spektrum těchto zařízení zahrnuje: prostory a zařízení pro pobyt v přírodě, pro její ochranu a pro příležitost k prožitku přírody, zařízení umožňující hlubší kontakt s některou součástí reality (přírodou, technikou, vědou); vytváření nových prostředí (umělých krajín, jezírek s vodopády), zařízení, které působí mimo resort školství, mládeže a sportu a vstupují do kultury, samosprávy, životního prostředí a institucí státu. Všechna tato „oddechová“ zařízení umožňují realizovat volnočasové aktivity dětí, mládeže a dospělých šetrné k přírodě.

**Zařízení podpory, pomoci a informací mládeže** – Celkově v pedagogice i v oblasti výchovy ve volném čase se v poslední době pozornost stále více zaměřuje na znevýhodněné a rizikové skupiny dětí a mládeže. Jde především o děti se zdravotním postižením či v sociálním ohrožení. Tím pádem vznikají specializovaná zařízení, která se těmto dětem přizpůsobují. Zaměřují se jak na zdravé jedince, tak na děti, které potřebují upravit podmínky. V současných společenských podmínkách je při tzv. „hledání cesty do dospělosti“ potenciálně vystaven negativním vlivům a rizikům každý mladý člověk. Problém je, pokud takový člověk ani neusiluje o nalezení takovéto cesty. Pak je potřeba poskytnout mu podporu a pomoc např. formou těchto zařízení, které mu poskytnou mnoho cenných rad téměř ve všech oblastech života.

Co se týče základních typů sdružení dětí a mladých lidí, nejpočetnějším je Junák. Ten je součástí světového skautského hnutí, které vzniklo v roce 1907. U nás toto hnutí před první světovou válkou založil Antonín Benjamin Svojsík. Junák si prošel nelehkým vývojem, kdy byla jeho činnost přerušována důležitými společenskými událostmi (2. sv.



válka, první a druhé komunistické období). Jeho úkolem je působit mezi dětmi a mladými lidmi a vést je k duchovní, mravní a tělesné zdatnosti. Také k připravenosti plnit si své povinnosti k bližnímu, společnosti a vlasti. Svojsík klade velký důraz na pobyt a vztah k přírodě, zdatnost v praktických dovednostech a sebekázeň. Hlavní cíle jeho učení vyjadřují tato hesla či klíčová slova: Příroda – sport – kultura – hry – služba – kamarádství – romantika. Junák v oblasti svého působení také koná velmi rozsáhlou publikační činnost (Hofbauer 2004).

Skautské tábory měly, a i v dnešní době stále mají nádech romantiky a dobrodružství a soustředily se hlavně na prohloubení tělesné zdatnosti, poznávání přírody a tábornických dovedností. Zájem státu na výchovné bázi na děti a mládež i mimo škol se zde setkával s potřebami rodičů. Ty znamenaly postarat se o své děti v době kdy jsou rodiče v zaměstnání, zejména tedy v období letních prázdnin. Jednalo se o rekreační pobyty v přírodě, někdy i se zaměřením, které se specializovalo na určitou oblast (Kaplánek et al. 2017).

Druhým největším volnočasovým sdružením dětí a mládeže je Pionýr. Jeho název vyjadřuje průkopnictví a novátorství. Pionýrská organizace vznikla po druhé světové válce. Jejím vzorem byla tehdejší organizace sovětských dětí. Jejimi hlavními rysy byla masovost a jednotnost. Pionýr je hnutí demokratického typu a nezávislé na politických stranách a ideologiích. Toto hnutí je dobrovolné, otevřené a všestranně rozvíjí osobnost občana (Hofbauer 2004).

## **1.7 Motivace volného času**

Volnočasové motivace závisí na oblasti života, na sociálních skupinách dále také vzdělání a dalších faktorech. Motivace volného času jsou situačně závislé a označují takové pochody, které spouští dané vzorce chování a usměrňují je k určitému cíli. Na motivace, které se podílejí na konání sportovních a herních aktivit však existuje mnoho názorů. Za ty povrchnější se považuje zdraví a zábava. Je důležité si uvědomit, že při sportovních a herních aktivitách silně souvisí pohybová činnost s ostatními motivacemi důležitými pro volný čas, např. s komunikací, družností a možnostmi sociálních kontaktů. Tzv. sociální komunikace neboli družnost je neoddělitelná součást volného času. Umožňuje propojení hry, zábavy, a společenských styků. Ve volném čase se klade důraz na motiv orientace daného jedince na bližního. Takový humánní přístup je považován za bazální potřebu. Neuspokojení této potřeby může mít za následek izolaci jedince i možný nárůst psychických poruch. Velice důležitou úlohu mají vztahy a kontakty v období

dětství a mládí. V tomto období se vyskytují vývojové úkoly, jako je hledání vlastního místa, skupinová integrace, budování vztahů mezi vrstevníky, což je velmi důležité. Později nastává také hledání pracovního místa, to se uskutečňovalo především ve volném čase jedince (Vážanský M., Smékal V. 1995).

## **1.8 Pedagogika volného času jako vědní obor**

V průběhu rozvoje pedagogiky, od doby jejího vzniku jako samostatné vědy v 19. století, až po současnost docházelo a stále dochází k rozčleňování pedagogiky do různých disciplín. Nyní se hovoří spíše o souboru pedagogických věd, a jednou z disciplín je tam pedagogika volného času, která je jedním ze stěžejních témat této práce. Disciplína volného času se zabývá výchovou ve volném čase, cíli, pedagogickým ovlivňováním, podmínkami a prostředky výchovy ve volném čase a také zhodnocováním volného času. Dále také sleduje, jaké jsou možnosti rozvoje osobnosti člověka v různých věkových obdobích života. Zabývá se tedy volným časem dětí, dospívajících, dospělých i seniorů. Pedagogiku volného času řadíme mezi společenské vědy. Zabývá se otázkami managementu volného času a metodologii výzkumu. V rámci pedagogiky je velmi úzká souvislost mezi pedagogikou volného času, sociální a speciální, obecnou, didaktikou a dějinami pedagogiky. Je také nutno zmínit, že pedagogika volného času spolupracuje i s psychologíí vývojovou, obecnou, sociální a pedagogickou (Bendl 2015).

## **1.9 Názory na pedagogiku volného času v Evropě**

V různých zemích Evropy probíhal vývoj názorů na výchovu ve volném čase úplně jinak. Také výchovná praxe vypadala v různých zemích odlišně. V Evropě rozlišujeme zvláštnosti dvou systémů, a to východního a západního bloku. Mezi bloky najdeme mnoho rozdílů. Země západního bloku kladly důraz na to, aby instituce a další subjekty byly pestré a také aby tam vládla autonomie. Zřizovatelé a provozovatelé také byli různí (stát, spolky, soukromé objekty, společnosti). Naopak země východního bloku kladly důraz na jednotnost systému. Zde byl stát zřizovatelem většiny institucí, které se zabývaly volnočasovými aktivitami. Takto to bylo v minulém století. Nyní se však oba systémy sbližují a dochází k využití výhod obou těchto systémů a zároveň k vyvarování se nedostatkům (Bendl 2015).

Nyní se budu zabývat významnými představiteli pedagogiky volného času. Mezi ty patří Opaschovski z Německa, Dumazedier z Francie a Wroczynski z Polska. Na Slovensku vývoj volnočasové pedagogiky probíhal zároveň s vývojem v Česku a mezi

nejvýznamnější představitelé tam patří Kominarec, Krystoň a Kratochvílová. V naší zemi je to Opata, Bláha, Sedlář nebo také manželé Filipec a Filipcová. Z aktuálních autorů mohu uvést tato jména: Hájek, Čech, Kaplánek, Pávková, Kraus, Přadka, Němec, Sýkora nebo Sak. Je jich však ještě mnohem více (Bendl 2015).

## 2 VÝCHOVA V DĚTSKÝCH DOMOVECH

### 2.1 Vliv výchovy a vzdělávání na jedince a společnost

Ideály výchovy jsou formulovány v každé významné filozofii. Např. Platón v Ústavě, Aristoteles v Politice a Komenský v celém svém díle hledají tzv. osobitou výchovnou soustavu (Blížkovský 1992).

Definice výchovy je „*Proces záměrného působení na jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách jeho osobnosti*“ (Bendl a kol. 2005, s. 28).

Rozlišujeme také jednotlivé složky výchovy. Tyto složky jsou: tělesná, mravní, estetická atd. Existují také různá pojetí výchovy. Výchova může být pojímána jako proces, který je plně řízen vychovatelem, dále jako proces, na kterém se podílí i vychovávaný nebo proces může vypadat jako vzájemné působení vychovatele a vychovávaného. V pedagogice se pojem výchova spojuje s pojmem vzdělávání. Vzdělávání je definováno jako proces záměrného a organizovaného osvojení poznatků, tento proces se děje prostřednictvím vyučování ve škole. Tento typ vzdělání označujeme jako formální, protože je záměrný a řízený. Dítě se ale také může učit neformálním způsobem, což je druhý typ vzdělání. Neformální vzdělání je takové, ke kterému dochází v institucích, které nepatří k vzdělávacímu systému. Takové vzdělávání probíhá v rámci volného času a v podstatě k němu dochází v průběhu celého života jedince. Pojmy výchova a vzdělání může shrnout do jednoho pojmu, a tím je pojem „edukace“. (Bendl 2015)

## 3 ADOLESCENCE

### 3.1 Charakteristika období dospívání

Období dospívání je přechodná doba mezi dětstvím a dospělostí. Zahrnuje druhou dekádu života, to je doba od 10 do 20 let života. Toto životní období je velmi důležité, neboť dochází ke komplexní proměně osobnosti člověka. K proměně dochází ve všech oblastech: tělesné, psychické i sociální. Většina změn je podmíněna hlavně biologicky, ale ovlivňují je také psychické a sociální faktory. Dospívání je obdobím hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout proměnit sebe samého i vztahy s ostatními lidmi a dosáhnout tak dobrého sociálního postavení. Toto období dospívání je charakterizováno zejména hledáním vlastní identity, pochybnostmi o sobě samém a své budoucí pozici ve společnosti. Je důležité, aby byl jedinec přesvědčen o pozitivním směřování sebe sama i o svých vlastních schopnostech (Vágnerová, Lisá 2021).

Tělesné změny v dospívání jsou podmíněny proměnou hormonálních funkcí. Tyto změny s sebou ale přinášejí kolísavost emočního ladění, větší labilitu a citlivější reagování i na běžné podněty. S tím, že se zvýší nejistota, souvisí i častější napětí a podrážděnost. Dospívající je sám často překvapen z náhlé změny nálad a vlastních pocitů, jelikož pro něj často bývají nepříjemné. Vzhledem k tomu, že nezná příčinu svých pocitů, obvykle na ně reaguje podrážděně a rozmrzele. Emoční reakce dospívajícího jsou ve srovnání s předchozím vývojovým obdobím výraznější a nebývají přiměřené k podnětům, které tyto reakce vyvolávají. I když reakce bývají intenzivní, většinou jsou pouze krátkodobé a měnící se. Další změnou, která je typická pro období dospívání je zvýšení uzavřenosti se do sebe a nechuť projevovat své city navenek. Také již ubývá infantilní citové otevřenosti a dospívající své prožívání považuje spíše za intimní. S celkovou nevyrovnaností souvisí také výkyvy v sebehodnocení. Často mají pocit, že jejich komunikační partner na ně útočí. Většinou to tak ale není, to dospívající má pouze přecitlivělé vnímání reakcí druhých lidí, což je způsobeno nejistotou a zranitelností sebeúcty. Jiným slovním spojením se tomuto typu chování říká pubertální vztahovačnost. V pubertě je často obrannou reakcí tzv. únik do fantazie. Dospívající se tak odpoutá od reality a alespoň symbolicky jej to podpoří ke zvládnutí různých pro něj nelehkých situací (Vágnerová 2000).

V průběhu staletí dochází ve vývoji člověka k sekundární akceleraci. To znamená, že dochází ke zrychlování celkového růstu a vývoje člověka. Rychlejší začátek tělesného

a duševního dospívání tedy přichází v nižších letech života člověka. Sekundární akcelerace ale zároveň umožňuje delší životní úsek pro dokončení celkového rozvoje. Není, ale dokázáno, že sekundární akcelerace tělesného vývoje způsobila i urychlení nástupu psychického vývoje. Adolescence je vývojová fáze, kterou můžeme považovat za dobu „postupného vyhraňování a také se již stabilizují povahové vlastnosti. V této vývojové fáze je značná individuální somatická, psychická i sociální variabilita. V tomto období také ustupuje výrazný vývojový rozdíl mezi pohlavími a vyrovnává se. Vstup do fáze adolescence je z biologického hlediska vymezen pohlavním dozráváním a dokončením tělesné proměny. V adolescenci je také dosažen biologický mezník, a tím je zahájení sexuálního života u dospívajících. Ve většině případů však ale ještě nejde o pravidelný sexuální život. V tomto období má složka sexuálního života pro adolescenty velký význam. Zejména proto, že se promítá i do ostatních vývojových sfér, např. do emočního a sociálního (Vašutová 2005).

### **3.2 Rozvoj poznávacích procesů v období dospívání**

Kognitivní vývoj je výsledkem interagování zrání a učení. Až tehdy, když je jedinec z neurofyzického hlediska dostatečně vyspělý a má dostatečné zkušenosti, tak poté se může dále rozvíjet. Nástup puberty je úzce spjat se změnou uvažování. Dále se vývoj kognitivních procesů projevuje uvolněním vázanosti na konkrétní realitu. Dospívající již jsou schopni uvažovat nezávisle na konkrétním vymezení problému. U mladších školáků bylo konkrétní myšlení vázáno spíše na skutečnost, která pro něj byla neměnitelně daná. Mladší školák realista o jiných možnostech ani neuvažoval, protože to neuměl, ale ani nepotřeboval, protože bral svět i sám sebe takového jaký je. Zato dospívající, ten již je schopen uvažovat o různých možnostech, i o těch, které neexistují. Hlavní rozdíl mezi uvažováním prepubertálních školáků a dospívajících je ten, že dětství je charakterizováno snahou o poznání a pochopení světa a dospívání je typické uvažováním o tom, jaký by svět mohl či měl být. Dospívající si postupně osvojuje abstraktní uvažování natolik, že jeho úvahy mohou být naprosto o čemkoliv. Na této úrovni již lze uvažovat o různých, možných i méně pravděpodobných variantách daných situací. Z procedurálního hlediska jde o stále stejné operace, které respektují zákony logiky a které se liší pouze tím, že jsou aplikovány jiným způsobem. Tato myšlenková samostatnost dospívajícímu umožní řešit různé problémy a chápat teorie jinak než doposud. Co se ještě také změní je vztah jedince ke světu i k sobě samému. To, že je již dospívající schopen uvažovat o reálně neexistujících alternativách je pro něj další zdroj nejistoty (Vágnerová 2000).

### 3.3 Dělení adolescence

Dle Langmeiera a Krejčířové (1998) adolescenci dělíme na dvě fáze – ranou a pozdní. Dělíme je proto, že každá fáze se vyznačuje jinými znaky dospívání.

Prepuberta začíná v době, kdy se u dospívajících vyskytují první známky pohlavního dospívání a zrychluje se tělesný růst. U holek prepuberta tedy probíhá v mezi 11 a 13 lety a u chlapců mezi 12 a 14 lety. Poté prepubertu vystřídá tzv. Fáze vlastní puberty a trvá až do dosažení schopnosti reprodukce. U dívek je zpočátku ovulační cyklus nepravidelný a schopnost oplodnění se dostavuje až později, nejčastěji až během jednoho či dvou let. Také chlapci dosahují reprodukční schopnosti o něco později (Vašutová 2005).

#### 3.3.1 Raná adolescence

Jiným slovem je označována jako pubescence. Zahrnuje prvních pět let dospívání jedince. Časově ji řadíme přibližně mezi 11. a 15. rok života. Nejvíce znatelné změny jsou spojené s tělesným dospíváním, které je spojeno s pohlavním dozráváním. Mění se také myšlení, dospívající je již schopen myslet hypoteticky. Hormonální změny vedou k proměně emočního prožívání, které je provázáno častými výkyvy nálad jedince. Pubescent se v tomhle období začíná odpoutávat od svých rodičů či vychovatelů a začínají pro něj být více důležití vrstevníci. Starší pubescenti se chtějí odlišovat od dětí i od dospělých, tudíž často přichází s různými nápadnými změnami zevnějšku a životního stylu, kdy na sebe chtějí ve většině případů upoutat pozornost. Je zde důležitý sociální mezník, a to je ukončení povinné školní docházky v 15 letech a následující se rozhodování kam směřovat dál. V tomto období dospívání dochází ke ztrátě starých jistot, které dříve byly pro jedince samozřejmé. Změny spojené s dospíváním posilují potřebu orientace v nové situaci. V období dětství saturovala potřebu jistoty závislost na rodičích či vychovatelích. V období adolescence je již však zřejmé, že tato vazba splnila svůj úkol a dospívající ji nyní potřebují změnit. Pro další rozvoj a vývoj je důležitá větší svoboda v rozhodování, ale zároveň se tím snižuje i pocit jistoty. Když mluvíme o pocitu jistoty, tak s jistotou je úzce spojována i tzv. citová akceptace. Ta má v období dospívání jiný charakter, než měla v prvních letech života dítěte. Obecněji řečeno lze mluvit spíše o potřebě dosažení přijatelné pozice ve světě. V období dospívání si jedinec svou pozici musí něčím zasloužit. V této fázi dochází k mnoha změnám, které zvyšují pocit nejistoty a snižují pocit, že svět je bezpečný a že je v něm pubescent akceptován (Vágnerová a Lisá 2021).

### 3.3.2 Pozdní adolescence

Zahrnuje dalších pět let života. Tedy období od 15. do 20. let života jedince. Její počátek je vymezen pohlavním dozráním. V této době často dochází k prvnímu pohlavnímu styku. Pozdní adolescence je dobou, kdy dochází ke komplexnější psychosociální proměny. Zde je důležitým sociálním mezníkem ukončení přípravy na profesi a následné nastoupení do zaměstnání či pokračování ve studiu. S tím se pojí dosažení či oddálení ekonomické samostatnosti. Na počátku tohoto období vrcholí přijetí do specifické adolescentní kultury a stylu života. Sdílení stejných zážitků a hodnot slouží k potvrzení sociální identity. Vztahy s vychovateli či rodiči se zklidňují a stabilizují. S vrstevníky se vztahy rozvíjejí jak v oblasti přátelství, tak i v partnerství. V 18 letech adolescent dosahuje plnoletosti, což je také sociální mezník dospělosti. Dle práva získává osmnáctiletý člověk svobodu v rozhodování a také je již plně zodpovědný za své chování. Tato druhá fáze dospívání je zaměřena na vlastní identity. To se projevuje snahou o sebepoznání, které se děje nejčastěji ve vrstevnické skupině. Důležitá změna v tomto období je seberealizace a vědomí toho, že si jedinec sám může ovládat svůj život. Také zde dochází k experimentaci s různými variantami chování. Smyslem pozdní adolescence tedy je poskytnout jedinci čas, aby se naučil porozumět sám sobě a zvolil si, čeho by chtěl v budoucnu dosáhnout a osamostatnil se ve všech oblastech, v kterých to současná společnost vyžaduje (Vágnerová a Lisá 2021).

### 3.4 Psychologické problémy v rané adolescenci

Dospívání má v životní dráze člověka důležité místo. Na průběhu dospívání závisí další vývoj jedince a také utváření jeho osobnosti. Jde o přechod z dětství do dospělosti. V tomto období se nesamostatní jedinci stávají samostatnými a nezávislými na dospělých. V tomto věku také jedinec přechází z neodpovědnosti k morální zodpovědnosti. Jako příčina mnoha problémů dospívání je pozice jedince, kdy již není považován za dítě, ale zároveň ještě není přijat jako plnoprávný partner ve společnosti dospělých jedinců (Vašutová 2005).

Dle Vašutové (2005) patří mezi psychologické problémy dospívání:

**Specifické vývojové poruchy učení a chování**—Většina dětí v 6. třídě již dosahuje alespoň sociálně únosné úrovně čtení, takže jejich budoucí zařazení v životě nemusí být ohroženo. Znamená to tedy, že v tomto věku se jen málokdy nově objeví porucha čtení či jiné specifické vývojové poruchy učení. Tyto problémy byly častější v předchozím vývojovém období, kdy děti navštěvovaly první stupeň základní školy.



**Školní prospěch**-Otázka školního prospěchu se v tomto vývojovém období „přiostrňuje“. U dětí s vysokou inteligencí a těch se špatným prospěchem je důležité zjistit příčiny tohoto rozporu. Dále je nutné pokusit se o nápravu.

**Neurotické potíže**-V tomto vývojovém období se často vyskytuje mentální anorexie a také obezita. Mentální anorexie je vyvolána strachem z obezity či nadváhy a dívky s mentální anorexií se snaží dosáhnout velmi štíhlé postavy, někdy radikálními způsoby. Tento problém léčí pediatři a psychiatři. Také v případě velmi malého vzrůstu je potřeba pomoci odborníka. Potíže, které jsou spojené se zralostí nervového systému naopak v dospívání ztrácejí na intenzitě. Týká se to koktavosti, noční enurézy a tiků. Naopak přibývá psychických problémů, které souvisejí s chronickými onemocněními, smyslovými poruchami, somatickými problémy a různými odchylkami, které omezují běžnou tělesnou aktivitu dospívajícího.

**Rodina**-Pokud se v tomto vývojovém období dítěti rozvedou rodiče, má to na dítě větší vliv než v mladším školním věku. Tento problém se více projevuje navenek v chování jedince. V této době kulminuje krize rodičovské autority. Rodiče si stěžují, že je dítě neposlušná a dělá si co chce.

**Poruchy chování**-Problémy tohoto období mohou spočívat v předčasných a intenzivních sexuálních zájmech. Nežádoucím vlivem je také to, že děti v tomhle věku se často dostávají do různých part, kde je mnoho asociálních tendencí (např. alkohol, drogy, šikana). Některé varianty chování, které se jeví jako problémové jsou ale často jen jako důsledek hledání nové identity jedince. Z důvodu hledání nové identity děti často vyhledávají nemorální aktivity, jako je kouření, krádeže, šikana, drogy a další.

### **3.5 Psychologické problémy v pozdní adolescenci**

V pozdní adolescenci se dle Vašutové (2005) také vyskytují psychologické problémy. Mezi ně patří:

**Problémy ve vztahu k rodičům či vychovatelům**-Oproti rané adolescenci se vztah k rodičům v tomto období zklidňuje. V mnoha rodinách dochází ke sblížení. Rodina se smiřuje s tím, že jejich dítě je již samostatné. Dospívající již chápe starosti rodičů či vychovatelů, které o něj měli a mají. Jedinec se také začíná zaměřovat na své generační vzory, které jsou spojené s typickými generačními hodnotami. Ty bývají odlišné od hodnot generace rodičů a starších lidí.

**Konflikty plynoucí z biologického dozrání**-V tomto věku se většina dospívajících snaží začít se sexuálním životem. Rodiče však mají pocit, že je to předčasné a uvědomují si

mnoho rizik, které mohou nastat. V této oblasti chtějí rodiče či vychovatelé prosadit svou autoritu a kontrolu.

**Ekonomické faktory**-Častým zdrojem konfliktů jsou finance. Adolescenti jsou orientováni na konzumní hodnoty a soupeření s ostatními vrstevníky. Některé rodiny či dětské domovy ale nejsou finančně schopny tyto potřeby uspokojit, což vede k napětí mezi dospívajícími a autoritou.

**Vztahy k autoritám**-Odstup od rodiny či vychovatele do „světa veřejného“ vede k tomu, že dospívající hledá své vzory a idoly mimo svou rodinu či výchovnou skupinu v dětském domově. Struktura těchto vzorů bývá ale složitá. Přesto v ní a jejím vývoji můžeme najít určité zákonitosti.

**Vztahy k vrstevníkům**-Hlavní význam nabývají v rané adolescenci, přetrvávají však celé další období. Protože se adolescent odloučil od rodiny, hledá emoční jistotu právě u vrstevníků. Vztahy k nim jsou silné a vznikají přátelství na celý život.

Coplain et al. (2022) uvádí, že v dnešní době mezi problémy dospívajících nesmíme opomenout i problém samoty. Děje se tak v důsledku prudkého nárůstu informačních technologií. Sociální sítě od sebe mladé vzdalují a ti se tak v reálném světě ocitají sami.

## 4 DĚTSKÉ DOMOVY A ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

Dětské domovy spadají do oblasti sociálních služeb. Sociální služby jsou většinou poskytovány v souladu s tradicí. V oblasti sociálních služeb se vyskytuje tzv. „závislost na předešlé cestě“ a je v této oblasti mnohem větší než v jiných typech služeb. Ti, co poskytují sociální služby často jednají v dobré víře, že jejich činnost, která nese ušlechtilé motivy, musí mít takový vliv, jaký očekávají. Cílové skupiny bohužel nejsou podporovány v tom, aby poskytovatelé služby podávaly zpětnou vazbu, jak na ně služba působí. Často je to z toho důvodu, že je cílová skupina na poskytovateli závislá, nebo se na něm cítí být závislá, a to z toho důvodu, že neví, jaké alternativy k dané službě využít. V sociálních službách je neuplatnitelný princip konkurence, jenž vývoj jiných služeb spíše dynamizuje. Zde je limitujícím faktorem spíše vzdálenost služby od uživatele, nebo spíše dostupnost služby. Uvedu zde příklad, např. když klient prožil celý život v daném městě, buď chtít jít do zařízení v daném městě, i v případě že ve vzdálenějším městě je zařízení s vyšší kvalitou (Matoušek a kol. 2007).

Ústav je do jisté míry považován jako místo, kde je život omezenější a mnohem více předvídatelnější než v okolním sociálním prostředí. Ústav bývá spjat s třemi archaickými lidskými zkušenostmi: zkušeností rodiny, obce, a zkušeností vyhoštění, vyobcování. Aby dítě mohlo v klidu vyrůst a dospět a aby si osvojilo to, co si má osvojit, je potřeba aby mělo uzavřené a stálé prostředí, které jej chrání před vnějším chaotickým světem. Tím místem je dům nebo byt. Dítě ještě nemá dostatečné dovednosti, které by mu umožnily obstat v prostředí dnešního světa. Dítěti se dobře daří v prostředí, které je omezeno jen na několik lidí, na pár místností a na nejbližší okolí bydliště. U dětí, které byly vychovány bez péče rodičů jsou velmi znát následky citové deprivace. Děti, které jsou vychovávány stylem z rodiny do rodiny nebo z ústavu do ústavu jsou také deprivovány. Moderní psychologický výzkum ukázal, že pro dítě je velmi složité už jen stěhování rodiny z místa na místo, i když se osoby, s kterými je dítě v kontaktu nemění. Ještě mnohem horší pro děti, ale je předávání z rodiny do rodiny, kdy se osoby kolem dítěte neustále mění (Matoušek 1999).

Je důležité si uvědomit, že domov pro mnoho lidí znamená místo, kde se cítí dobře, a hlavně kde jsou obklopeni lidmi, které mají rádi a je jim s nimi dobře. Jsou to takzvaní „naši lidé“. Jsou to ti, kdo k nám patří a k nimž patříme i my. Tito lidé nás také kladně přijímají bez předsudků a se sympatií. Tito naši lidé jsou podstatou domova. Jsou to ti, od kterých jsme slovo „domov“ a „doma“ slyšeli ještě předtím, než jsme se naučili mluvit.

Všechno to ale začíná ještě daleko dříve. Když se dítě narodí, svými mozkovými strukturami již dokáže odlišit tónové frekvence, na kterých je mu vysílán lidský hlas od neřečových frekvencí. Dávno předtím, než dítě začne mluvit, již vnímá. Nevnímá ale obsah, ale způsob, jak se mu to říká. Dítě již před narozením pozná hlas své maminky a dokáže jej odlišit od jiných hlasů. Otázka zní, proč u dětí v kojeneckých ústavech a dětských domovech je vývoj řeči často opožděný? Je to proto, že dítě nemá stálou osobu, která by na dítě mluvila, udržovala jej v psychické pohodě a komunikovala s ním pro vzájemnou radost, nikoliv z povinnosti. Ukázalo se, že výměna materské a dětské radosti se pozitivně odráží do budoucího citového vztahu (Matějček 1994).

Dle Brezinky (1996) mají všichni vychovatelé povinnost vychovávat děti k tomu, aby byly v životě zdatné. Stát má povinnost je v tom podporovat. Aby však vychovatelé mohli plnit své vychovatelské povolání, musí vědět, co v jejich dějinné situaci patří k člověku, který je připravený pro život. Protože jsou vychovatelé pro své svěřence předmětem nápodoby, musí pro ně být vzorem a také být dostatečně zdatní v životě. A co je vlastně ta již několikrát zmiňovaná životní zdatnost? V obecném významu jí můžeme rozumět jako souhrn schopností, znalostí a postojů člověka, které jsou v jeho společenství považovány za nutné k tomu, aby jedinec mohl svůj život žít samostatně, smysluplně a sociálně odpovědně. Životní zdatnost můžeme pokládat za nejobecnější osobnostní ideál a nejobecnějším cílem výchovy. Patří k němu i přesvědčení, která jsou založena na víře. Víra může být náboženské, světonázorové či filozofické povahy. Přesvědčení, která jsou založena na víře tvoří životní součást životní zdatnosti.

K ústavům, stejně jako k některým rodinám či státům se váží některé mýty. V těchto mýtech vystupují hrdinové. Ústavy stejně jako rodiny si udržují svůj vnitřní řád různými pozitivními i negativními sankcemi. V každém ústavu se nachází hierarchie společenských pozic. Ústavy mají svůj tzv. folklór a svůj slovník. Jsou však vůči venkovnímu světu poměrně uzavřené. Vstup do nich je hodně kontrolovaný. Mezi zaměstnanci a klienty je hranice, kterou můžeme považovat za srovnatelnou s mezigenerační rodinnou hranicí. Na funkci ústavu můžeme nahlížet ze strany zájmů společnosti nebo ze strany individua. Někdy se oba zájmy shodují, jindy ne. Pokud se neshodují, je to obvykle zájem dané společnosti, který dostává přednost a klientovi se zúží možnosti volby. Ústavy mohou přijímat klienty pouze na základě jejich souhlasu se vstupem do zařízení. Existuje však i možnost, kdy je klientův vstup do zařízení

nedobrovolný. Ta vzniká v případě, že jde o psychiatrickou léčebnu a klient by mohl být nebezpečný pro své okolí (Matoušek 1999).

Pro některé děti je pobyt v porodnici začátkem koloběhu ústavních pobytů. V mnoha případech po porodnici následuje pobyt jedince v kojeneckém ústavu a poté v dětském domově. Klasická ústavní péče o děti, které nemají rodiče, nebo o ně rodiče nejeví zájem nese riziko nazývané deprivací syndrom. Ten vzniká z důvodu, že děti, které jsou vychovávány ve větších skupinách a mění se u nich pečující osoby podle směn, jsou podněcovány několikanásobně méně ze strany dospělého a mají taky o mnoho méně možností upoutat dospělého sami svým projevem. Péče je omezena na krmení, přebalování nebo podání hračky. Chybí zde delší interakce mezi dítětem a dospělým, což brání rozvoji dítěte, protože za normálních okolností právě v dobu, kdy je dítě kojencem kontakt mezi matkou a dítětem sílí. Nemůže se však tvrdit, že všechny děti v ústavech vyrůstají takto „vztahově zanedbávány“. Výzkumná interakce v ústavech ukazuje, že děti, které snadno komunikují a jsou vzhledově sympatické dokáží vázat pozornost pečovatele až po dobu čtyřikrát delší než jejich vrstevníci v ústavu. Ale ani dobře komunikující a sympatické dítě nemůže v situaci, kdy má jedna sestra na starost deset až dvanáct dětí, dostat to, co jedno dítě, jemuž se plně věnuje jeho matka (Matoušek 1999).

Děti, které jsou v ústavech a jsou deprivované působí ve srovnání se svými vrstevníky jako pomalejší a méně nadané, můžou se také jevit jako úzkostné a plné strachu, jejich vztahy k druhým nebývají moc stabilní a stálé. Vztahy však často vyhledávají až nutkavě a nepřírozeně. Jiným slovem bych to nazvala jako sociální nezdatnost. Čím déle bylo dítě v ústavní péči, tím jsou následky ústavní výchovy, které nazýváme již výše zmiňovaným deprivacím syndromem vážnější a složitěji odstranitelné. V současné době jsou děti po dovršení věkové hranice posílány z kojeneckých ústavů do dětských domovů. Ty jsou však v dnešní době naplněny do plné kapacity. Jako důvod přeplnění můžeme považovat novelizaci zákona o rodině. Ta zkomplikovala posuzování toho, jestli ještě má rodič o své dítě zájem. Rozhodnutí o nezájmu rodičů o dítě je podmíněno tím, že jsou přítomni při soudním řízení (Matoušek 1999).

Tang et. al (2021) uvádí, že pro dítě v ústavní péči je důležité navázat kamarádský vztah. Dítě, alespoň s jedním kamarádským vztahem, je více chráněno proti sociálním a emocionálním problémům např. samotě, sociálnímu vyčlenění či depresi.

Moderní ústavní zařízení se chtějí co nejvíce přiblížit přirozené rodině. Za rodičovskou postavu jsou v mnoha zařízeních považované ženy. Někde však jako

rodičovská postava vystupuje manželský pár. Pro děti s ústavní péčí by však bylo nejlepší alternativou žít v adopci či pěstounské péči v náhradní rodině. I při této volbě se však dítě nevyhne předchozímu delšímu pobytu v ústavu. Děti, které mají vážné postižení (mentální, tělesné či kombinované), a také děti duševně nemocné potřebují neustálou intenzivní péči. Právě ústavní péče je možnost, která může být pro tyto děti využívána i dlouhodobě. Někdy se stane, že je krátkodobý pobyt dítěte v ústavu nejvhodnějším řešením v období rozvodové krize rodiny, neboť neosobní charakter ústavu může být v takovém případě pro dítě výhodnější než ho krátkodobě umístit do péče náhradní rodiny (Matoušek 1999).

#### **4.1 Rizika ústavní péče**

Ústavní péče je pro mnoho lidí záchranou, nese však mnoho rizik. Jedním z nich je tzv. hospitalismus, který vzniká dlouhodobým pobytem v ústavu. Hospitalismus znamená stav dobré adaptace na ústavní podmínky což často doprovází snižující se schopnost adaptace na běžné „neústavní“ prostředí a život. Když je klient či dítě v ústavu, je plně zaopatřen neboli je o něj postaráno. Dostává stravu (nebo na její přípravě spolupracuje), někdo se stará o jeho finance, topí mu, pere, žehlí, vytváří mu program na volný čas. Klient se také pohybuje v areálu a v jeho blízkém okolí. Je jasné, že je pro klienty či děti v dětských domovech (dále DD) snazší se pohybovat v takovém přehledném prostředí, kde je o něj postaráno než ve světě, kde se o sebe člověk musí postarat sám a vše je pro něj nepřehledné (Matoušek 1999).

## 5 SOUKROMÝ DĚTSKÝ DOMOV

V této kapitole se budu věnovat soukromému dětskému domovu, ve kterém jsem působila na třítydenní praxi, a na který se zároveň zaměřuji v této diplomové práci zejména v praktické části, neboť jsem v tomto zařízení dělala výzkumné rozhovory s dětmi. Tento dětský domov je trochu jiný než běžné dětské domovy. Jde jim o výchovu co nejbližší rodině. Soukromý dětský domov se nachází ve středně velké obci na Moravě (organizace si nepřeje specifikovat přesné místo a název).

Děti žijí ve dvou rodinných skupinách. Jedna, ta, kde žije 5 starších dětí, se nachází na faře a druhá čtyřčlenná skupina mladších dětí v rodinném domě ve stejné vesnici. Dětský domov nezaměstnává žádné kuchařky ani uklízečky, tyto povinnosti tedy patří dětem. To je také rozdíl od běžných větších dětských domovů. Zde se klade velký důraz na samostatnost, a tudíž přípravu na život po odchodu dětí z dětského domova. Hlavně v té skupině starších dětí je vaření a úklid jen na nich. U mladších dětí je samostatnost také podporována, ale mají tam ještě dopomoc dospělých např. u vaření. Je to jiné než v běžných veřejných dětských domovech, protože je zde kladen mnohem větší důraz na samostatnost.

Dětskému domovu jde o to, aby děti po odchodu z dětského domova měly co nejjednodušší vstup do běžného samostatného života. Myslím si, že tento přístup je správný, protože pro tyto nebudou po odchodu z dětského domova šokovány realitou. Samozřejmě je některé životní situace určitě zaskočí, ale ne v takové míře, jako kdyby na odchod z dětského domova nebyly připraveny. Každá skupina je určena pro max. 8 dětí, tato kapacita však aktuálně není zdaleka naplněna. Vychovatelé se alespoň mohou důkladněji věnovat každému dítěti.

V tomto dětském domově také děti nestrádají, co se týče volného času. Mají mnoho nabídek, jak jej kvalitně trávit, a to jak v rámci dětského domova, tak i mimo něj např. ve volnočasových centrech či ve školních kroužcích. Vychovatelé zde dbají na kvalitní výplň dne u dětí a děti nemají moc možností se nudit. Myslím si, že je to tak správně, protože děti v tomhle dětském domově nemají potřebu pasivně trávit jejich volný čas (hraní na telefonu, počítači). Což mě osobně na praxi v tomto domově překvapilo, neboť v dnešní době všude kolem sebe znám a vidím děti, které jsou závislé na telefonech a počítačových hrách. Celkový přístup k životu tohoto dětského domova se mi moc líbí, a proto jsem si jej vybrala jako místo praxe i jako předmět diplomové práce.

## 5.1 Pravidla v dětském domově

I přesto, že z mého popisu dětského domova v předchozí kapitole se zdá být život v tomto dětském domově jen krásný a bezstarostný, děti zde musí samozřejmě dodržovat určitá pravidla, aby soužití všech bylo harmonické.

První z pravidel je dodržování hygieny a pořádku. V DD v kuchyni na lednici visí rozpis na celý kalendářní rok, kdo z dětí má který týden, jakou úklidovou činnost. Činnosti se dělí na: Úklid koupelny a WC, obden umytí podlahy v kuchyni, spíží a chodbě, dále vysátí sedačky a koberců, utírání prachu v kuchyni a obývacím pokoji, umytí klik, dveří, židlí a vypínačů, dále vynášení košů a roztřídění odpadu, další úklidová činnost je prohlédnutí zásob v ledničce a s tím spojena kontrola spotřebních dat potravin, dále zalévání a ošetření kytek v DD a poslední činností je prádlo (konkrétněji zkontrolování množství špinavého prádla v prádelním koši a následné použití pračky a sušičky.) Každé z dětí má každý týden jeden úkol a po týdnu se vystřídají. Tento postup je dle mého názoru dobrý, neboť každé dítě si vyzkouší každou činnost.

Dalším pravidlem je účastnění se většiny společných akcí DD. Samozřejmě nelze dítěti zcela nakázat, aby jelo např. na výlet, pokud se mu nechce, ale obecně vedení lpí na tom, aby se společných akcí účastnili nejlépe všechny děti z DD. V DD mají děti také samozřejmě právo na osobní volno a odpočinek během dne, a to např. formou poledního klidu po obědě o víkendu či prázdninách. Během školního roku na osobní volno nezbyvá tolik času, ale alespoň před spaním si každé dítě může užít chvilku volna, kdy nemusí dělat povinnosti do školy, ani se věnovat řízené činnosti vychovatelkami v DD.

Další pravidlo pro děti je dodržování nočního klidu. Ten začíná 22. hodinou a končí 6. hodinou ranní. Doba, kdy jde dítě spát se však v DD liší podle věku. Ti nejmladší do 10 let mají večerku v 20:00 hodin, děti od 11 do 13 let ve 20:30, od 14 do 15 let v 21:00 a děti od 15 do 18 ve 22:00, klienti starší 18 let nemají přikázanou dobu večerky, protože jsou plnoletí.

Třetím pravidlem je, že pokud si děti chtějí do DD někoho pozvat, musí to předem oznámit ředitelce DD a ta to musí schválit. Nejčastější hosté jsou rodiče či rodinní příslušníci dětí.

Dále jsou v DD pravidla týkající se kouření, alkoholu a braní drog. Děti mají zakázáno vrátit se do DD v podnapilém stavu či pod vlivem omamných látek. Podle sdělení vychovatelek se nikdy nestalo, aby děti přišly v podnapilém stavu či pod vlivem



omamných látek, neboť děti jsou zde vedeny jinak než v běžných veřejných dětských domovech.

Další důležité pravidlo se týká škod způsobených dětmi. Pokud dítě způsobí škodu na majetku DD, je vychovateli vedeno k tomu, aby alespoň část zaplatilo ze svého kapesného. Tento problém se v DD řeší poměrně často, protože se často stane, že někdo něco, byť třeba omylem rozbije či pokazí. To, že dítě část škody zaplatí ze svého kapesného (samozřejmě přiměřeně dle věku, škody a celkové částky) má vést k tomu, aby si vážilo věci a uvědomovalo si hodnotu peněz. Všechny informace v této kapitole jsou z mých poznatků z praxe a z toho, co mi řekly paní vychovatelky v soukromém dětském domově.

## 6 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA

### 6.1 Vymezení pojmu sociální pedagogika

Obor, který studuji, tedy sociální pedagogika a výchovné poradenství, bývá často chápán jako nový a stále zatím spíše nezakotvený. Je tomu tak bohužel proto, že profese sociálního pedagoga ještě není zakotvena v zákoně 536/2004 Sb. *O pedagogických pracovnících*. Absolvent tohoto oboru má ale po ukončení studia rozšířené pole působnosti v mnoha oblastech, ve kterých může pracovat. V kompetencích sociálního pedagoga je kompetence práce se všemi věkovými skupinami. Jsem opravdu moc ráda, že jsem šla na tento obor, protože mám stále možnost volby se rozhodnout, v kterém odvětví sociálního světa budu chtít pracovat a na kterou věkovou skupinu se zaměřím.

Jednou z cest, kterou se sociální pedagog může vydat, je péče o děti v dětském domově. Tím myslím stát se např. vychovatelkou v dětském domově či pořádat různé volnočasové programy pro tyto děti, které často přicházejí z ohrožujícího prostředí. Během mé praxe jsem se na tři týdny „stala“ vychovatelkou v soukromém dětském domově. Tato práce mě velmi nadchla.

Praxe spočívala v tom, že jsem v dětském domově pomáhala vychovatelkám s péčí o děti a také s tvorbou programu pro děti a jeho následnou realizací. Práci s dětmi z dětského domova jsem si velmi oblíbila a je možné, že se k ní po ukončení studia moc ráda vrátím. Často slýchám názory, které mne navádějí, abych s dětmi z dětského domova nepracovala, ale tyto děti potřebují mít kvalitní volnočasové aktivity stejně, jako děti z rodin. Kvalitní trávení volného času totiž může zabránit rizikovému chování, ke kterému jsou bohužel tyto děti náchylnější, vzhledem k tomu, z jakého sociálního prostředí většinou pocházejí.

Sociální pedagog ale nemusí směřovat jen k sociálně ohroženým dětem. Nyní se pokusím přiblížit témata, kterými se sociální pedagogika zabývá. Patří mezi ně rizikové chování, zážitková pedagogika a volný čas, prostředí rodinné, školní, vrstevnické, pracovní, volnočasové, pedagogizace prostředí, práce se seniory, práce s rodinou, práce s lidmi bez domova, nezaměstnanými, chudoba dětí, multikulturní výchova, komunitní vzdělávání, metodologie sociální pedagogiky, chudoba dětí, historie sociální pedagogiky, životní styl a jeho utváření, socializace a výchova, profese sociálního pedagoga. Témat je opravdu mnoho, což považuji za výhodu, protože člověk si v průběhu studia může vybrat oblast, která ho baví (Bendl 2016, s. 7).

V užším pojetí se sociální pedagogika váže na problematiku rizikového chování a na jedince, kteří pro společnost z tohoto pohledu představují riziko. Hlavní oblastí zájmu jsou tedy společenské problémy. Ty vznikají v návaznosti na chudobu, sociální deviace či nezaměstnanost. Cílem sociální pedagogiky je pomoci těmto skupinám k nalezení výchovných postupů, které následně vedou k jejich soběstačnosti. V širším pojetí se sociální pedagogika považuje za multidisciplinární obor, jenž je orientován na celou lidskou populaci. Jako příklad tohoto pojetí lze uvést německý autor J. Schilling, který sociální pedagogiku chápe jako pomoc lidem ve všech věkových kategoriích a jedincům v rozmanitých životních situacích. Nejde tedy jen o odstranění negativních společenských projevů chování, ale zejména o snahu posílit pozitiva životního způsobu, a to hlavně skrz výchovu a vzdělání. Širší pojetí sociální pedagogiky předpokládá komplexní přístup k jedincům, skupinám i k výchovné situaci a z toho důvodu takto chápaná sociální pedagogika navazuje na poznatky z dalších oborů (Procházka 2012).

## **6.2 Historie sociální pedagogiky**

Ke kořenům sociální pedagogiky se řadí myšlenky o výchově a společnosti řeckých a římských myslitelů, dále starost a péče o druhé v antické kultuře. Již v Platónových představách o výchově jako předpokladu pro mravní rozvoj jedince, lze spatřit sociálně pedagogické aspekty. V „Ústavě“ vysvětluje, že výchova je velmi důležitá pro společenské uplatnění člověka. A v jeho „Zákonech“ poukazuje na to, že lidské dobro je podmíněno výchovou. Dle Platóna je smyslem výchovy vedení člověka ke ctnostem a respektu ke státu. Dalším důležitým myslitelem je Aristoteles. Ten ve svých myšlenkách vyzdvihuje velký význam výchovy. Člověk je podle něj společenská bytost, která je závislá na společnosti a je pro ni důležité žít s druhými lidmi v určitém společenství. „Politika“, což je Aristotelovo známé dílo, formuluje sociálně pedagogickou tezi, podle které je výchova podřízena společenským cílům. Římský filozof Seneca zase kladl velmi velký důraz na řešení sociálních problémů, které byly v římské společnosti. Dle něj je moudrost spojována se schopností člověka podat pomocnou ruku druhému, který ji zrovna potřebuje. V rámci sociálně pedagogického myšlení ve středověku je dobré připomenout to, že ideál společnosti a člověka byl křesťanský, jenž vychází z učení Ježíše Krista. Křesťanská péče byla zaměřena hlavně na chudé lidi a sirotky. Pomoc chudých se odehrávala ve středověkých kláštrech a společenstev, které patřily k farnostem. V raném středověku se začaly objevovat „utopie“, což jsou literární útvary. Ty představovaly reakci na velké změny ve

společnosti a dávaly najevo touhou tehdejších myslitelů nahlédnout do budoucnosti. Vzhledem k tomu, že je pro humanismus typická víra ovládnutí přírody člověkem, kladou autoři utopií velký důraz na výchovu jako podmínku společenských změn (Bendl 2016).

### 6.3 Profese sociálního pedagoga

Sociální pedagogika patří mezi pomáhající profese. Orientuje se humanistickým směrem a snaží se pomáhat druhým lidem a respektovat jejich individuální potřeby. Sociální pedagog má měnící se pole působnosti. Právě proto je obtížné jednou větou shrnout profesi sociálního pedagoga v současné společnosti. I přes to ale můžeme najít společné znaky, které by profesi sociálního pedagoga vystihly. Existují dvě funkce sociálního pedagoga. Je to funkce integrační a rozvojová. **Funkce integrační** reflektuje to, do jaké míry může sociální pedagog zmírnit sociální problémy jedince a jak je schopen nabídnout mu odbornou pomoc. **Funkce rozvojová** je spíše preventivní a dotýká se celé populace. Snaží se zajistit vhodné podmínky pro hodnotné naplnění volného času a optimálního životního stylu jedince. Sociální pedagog se věnuje všem věkovým kategoriím, nesespecializuje se tedy na žádný věk. Nejčastěji pracuje s dětmi a mládeží, ale v poslední době rostou i příležitosti pro práci s dospělými. Tomuto oboru říkáme andragogika. Také se seniory sociální pedagog může efektivně pracovat. Tento obor nazýváme gerontagogika. Sociální pedagog je specializovaný odborník, který má teoretické i praktické znalosti v jeho oboru. Jeho těžiště působení je hlavně tam, kde je způsob života klientů destruktivní (Procházka 2012).

## 7 HRA JAKO TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU

### 7.1 Pojem „hra“

Z edukačního pohledu můžeme hru považovat jako způsob socializace a cestu ke zkušenostnímu poznání. Lidé si hrají nejen v dětství, ale po celý život. Hru můžeme považovat jako protiklad k práci a učení. Z pedagogického hlediska hru považujeme jako zpestření volných chvil mezi povinnostmi (Soják a kol. 2014).

Esentaş (2021) uvádí, že hraním her v dětském věku jednotlivec prozkoumává a získává mnoho dovedností. Hry jsou učícím nástrojem, díky kterému si dítě může vyzkoušet zažít nové situace, z kterých se učí.

*„Podle formy můžeme hrou nazvat svobodné jednání, které je míněno jen tak a stojí mimo obyčejný život, ale které přesto může hráče plně zaujmout, k němuž se dále nepřipíná žádný materiální zájem a jímž se nedosahuje žádného užitku, které se uskutečňuje ve zvlášť určeném čase a ve zvlášť určeném prostoru, které probíhá řádně podle určených pravidel a vyvolává v život společenské skupiny, které se rády obklopují tajemstvím, nebo které se vymaňují z obyčejného světa tím, že se přestrojují za jiné“* (Činčera 2007, s. 9).

Hra je svébytným reálným světem, ve kterém občas každý z nás přebývá pomocí prožívání. Vychází to z identifikace s pravidly, příběhem a prostředím hry. Hra je prostředkem sociální existence v možném světě, a hráč přitom získává autentickou zkušenost. Tím, že člověk přijme roli, ponoří se do silné zážitkové reality. Ve hře člověk může přijmout změnu identity skrze roli, také změnit význam a smysl okolního světa (Soják 2014).

### 7.2 Historie hry

V této podkapitole se ohlédneme o několik tisíciletí zpátky, kdy lidé žili v kmenech, a kdy byla jednota člověka neoddělitelná od přírody. Pokud se díváme na hru z pedagogického hlediska, lze říci, že je založena na mechanismu nápodoby. Počátky nápodoby najdeme již ve výše zmíněných kmenech. Naši předci žili v tlupách nejen z důvodu záchrany vlastního života, ale také pro jednodušší možnost zajištění obživy. Poté, co přestal být snadnou kořistí jiných savců, tak se začal věnovat lovu malých živočichů a také nástrojům, které usnadňovaly lov. Pokud však chtěla tato komunita tzv. tlup přežít, musela se také věnovat svým dětem a jejich výchově. Výchovou rodiče své děti vedli k tomu, aby v dospělosti nemohoucím rodičům byly schopny zajišťovat obživu.

Výchova byla pro všechny děti stejná, ale pak časem po uvědomění si odlišnosti pohlaví se začala rozlišovat podle postavení mužů a žen v kmeni. Hlavní metodou výchovy bylo napodobování. To postupně přecházelo v identifikaci. Hra, která je typická a přirozená pro dětský věk obsahovala již i některé formy budoucí práce. Z archeologických nálezů jsou ale známé i panenky či malé nádobíčko, podobné hračkám dnešních dětí. Lidské „hraní si“ zůstává stejné po několik tisíciletí. Rozdíl je ale např. v tom, že pro dnešní děti je manipulace s lukem a šípem hrou, dříve, když lidé žili v tlupách to pro děti byla otázka života a smrti. Zájem dětí o hru zůstává po celou dobu stejný, ale cíle hry se změnil (Němec 2002).

Obecně můžeme konstatovat, že hra provází lidskou společnost již od jejího vzniku. Hra je uznávána po celá tisíciletí a nelze jednoduše určit období, kdy si člověk začal hrát. Různé hry a hračky jsou odrazem jednotlivých kultur a jsou nimi vychovávány celé generace. Člověk si hraje odjakživa, dobrovolně a rád. Ve hře nachází zábavu, přátele, relaxaci, ale také poučení či nové zkušenosti. Zejména pro děti jsou hry zdrojem radosti a vzrušujících zážitků. Prožívají během nich jak napětí, tak pocit vítězství. Je to pro ně tzv. únik z každodenní reality do pohádkové říše. Již Jan Ámos Komenský prohlásil, že hra je „metoda libá“ neboť si dítě hru pojí s příjemnými prožitky. Tuto libost můžeme považovat za jeden z hlavních motivů pro děti. Hra byla a je oblíbenou činností proto, že doplňuje výchovné úsilí pedagogů (Němec 2002).

Hra má totiž dle Němce (2002) mnoho pozitivních stránek:

- Hra děti baví,
- hra umožňuje prožívat,
- hra má smysl,
- hra je zprostředkovatelem rolí,
- hra umožňuje simulovat,
- hra umožňuje poznávat jiné i sebe sama,
- hra prozrazuje charakter.

### **7.3 Zážitková pedagogika**

Je jedním ze základních konceptů pro práci s hrou. Její kořeny můžeme hledat již v dobách antiky nebo renesance. Za skutečný počátek zážitkové pedagogiky ale považujeme období života Kurta Hahna, který ve 40. letech minulého století usiloval o založení tzv. „ostrovů uzdravování“. Těmi myslel centra, ve kterých by se výchovou

k přírodě rozvíjela osobnost účastníků a překonávali by předsudky mezi sebou navzájem a mezi různými skupinami. Kurt Hahn za druhé světové války založil ve Velké Británii také organizaci nesoucí název Outward Bound. Ta byla původně určena pro výcvik britských námořníků, ale postupem času se stala jednou z nejvýznamnějších mezinárodních organizací, které rozvíjely principy zážitkové pedagogiky. Bound také začal organizovat kurzy, na kterých účastníci bojovali s výzvami o přežití v přírodě (např. překonání lanových překážek, sjíždění divoké vody, výpravy do divočiny atd. V té době zážitková pedagogika čerpala z prací Carla Rogerse a Kurta Lewina. Ti rozpracovávali význam skupiny pro osobnostní rozvoj a učení jednotlivců (Činčera 2007).

Zážitková pedagogika dle Činčery (2007) vychází z několika základních principů:

- Cyklus učení prožitkem
- Flow
- Komfortní zóny
- Princip dobrovolnosti

### **7.3.1 Cyklus učení prožitkem (Kolbův cyklus)**

Základním východiskem zážitkové pedagogiky se stala teorie, dle které se lidé nejlépe učí ze svých vlastních zkušeností, pokud nejsou ničivého charakteru, a je jim zpětně dobře porozuměno. Dle této teorie navrhnul v 80. letech David Kolb schéma učení, které by bylo bezpečné, ale zároveň by v účastnících evokovalo výzvu. Kolbův cyklus se tedy skládá ze čtyř fází: zkušenost, reflexe, zobecnění a transfer. Zkušenost je potřeba správně vyhodnotit, aby se studenti mohli z konkrétní zkušenosti poučit. Daří se to spíše v menších skupinách. Pedagog vyzývá účastníky k aktivitám, které jsou pro ně určitou výzvou. Aby účastníci výzvu zvládli, je potřeba na její zvládnutí aplikovat dovednosti, které se mají u dítěte rozvíjet. Aktivita metaforickým typem ztvárňuje reálné situace, které účastníci běžně mohou zažít ve svém životě. Zkušenost, ať zvládnutá nebo nezvládnutá je nejdříve reflektována a vyhodnocuje se průběh aktivity a chování účastníků během ní. Poté nastává tzv. zobecňující fáze, ve které se hledá vztah aktivity, zkušenosti a jednání účastníků k realitě. V poslední fázi, která se nazývá tzv. transfer, se formuluje poučení o případné změně k jednání pro skupinu i jednotlivce. Tato změna se může stát základem pro nové zkušenosti. Kolbův cyklus učení prožitkem je obecně kladně přijímán, ale výjimečně je také kritizován. Zejména proto, že dle kritiků působí

dojmem, že je každá z fází stejně důležitá a dlouhá. Dále proto, že model může vést k myšlenkové lenosti a že přehlíží kulturní, sociální a historické aspekty (Činčera 2007).

### **7.3.2 Flow**

Aby Kolbův cyklus fungoval, musí být splněny určité podmínky. Musí být splnění tzv. zaujetí pro hru. Jiným slovem můžeme říci, že jde o přítomnost stavu, který nazýváme flow. Tohle slovo znamená ponoření účastníků do fiktivní situace. Při tomto ponoření se mění subjektivní vnímání času, emoce i jednání účastníků. Účastníci se v tomto stavu cítí být aktivnější, šťastnější, soustředěnější a kreativnější. Pro flow je typická rovnováha mezi vědomím, na jaké úrovni má jedinec dovednosti a výzvami situace. Dále také jedinec v tomto stavu ztrácí strach a je přítomna jasná zpětná vazba. Jedinec je také soustředěn na řešení úkolu. Flow se vyskytuje ale jen pokud se dovednosti a výzva nachází na stejné úrovni nad kritickým prahem. Pokud se výzva i dovednosti ocitnou pod kritickým prahem, tak stav flow nenastane. Pokud dovednosti převyšují nároky výzvy, účastník se začíná nudit. Pokud však výzva i dovednost padnou pod kritickou hranici, nastává apatie. Když požadované dovednosti nestačí požadavkům výzvy, je výsledkem strach. Důležitým předpokladem pro stav flow je také autonomie, příležitost k úspěchu a souvislost s osobními cíli. Málokdy se stane, že by stav flow nastal při frontální výuce. Spíše nastává při individuální nebo skupinové práci (Činčera 2007).

### **7.3.3 Komfortní zóny**

V prožitkové pedagogice se pracuje s teorií komfortních zón, aby se vyjádřily individuální rozdíly při přijímání výzev. Dle této teorie existuje pro každého člověka určitá komfortní zóna, která obsahuje takové činnosti, které nejsou stresové. Poté následuje zóna činností, které jsou pro účastníka zvládnutelnou výzvou. Tato zóna se nazývá Zóna učení. Pokud účastník prožitkového programu nabízenou výzvu přijme, tak vystoupí ze své komfortní zóny, která se z důvodu pozitivní zkušenosti účastníka rozšíří. Kritická je hrozba překročení zóny učení do oblastí, které účastník není schopný zvládnout a ve kterých pravděpodobně dojde k selhání. Takový neúspěch následně může vést ke zmenšení osobní komfortní zóny a také se snižuje víra ve vlastní dovednosti (Činčera 2007).



### 7.3.4 Princip dobrovolnosti

Další podmínkou pro fungování Kolbova cyklu je tzv. princip dobrovolnosti. Lektori mají povinnost zajistit, aby účastníci nebyli nuceni k účasti na určitých aktivitách proti jejich vůli. Princip dobrovolnosti vychází ze tří zásad:

- Účastníci musí být schopni stanovit si ve vztahu k nabízené výzvě své vlastní cíle: překonání daného časového limitu, doběhnutí náročného závodu, zdokonalení se v dané dovednosti. Za úspěch tedy není považováno splnění celé aktivity, ale stačí dosáhnout stanovených cílů.
- Účastníci mají příležitost se rozhodnout, co a jakým způsobem si z aktivity chtějí vyzkoušet. Někteří účastníci se např. stydí před ostatními prezentovat výsledky své práce a je to pro ně velká výzva. Lektor musí respektovat rozhodnutí účastníka, do jaké míry se bude do programu zapojovat.
- Další zásadou je princip informované volby. Někteří účastníci kurzu mají málo znalostí a zkušeností, které potřebují pro své rozhodování. V takovém případě lektor musí účastníkovi potřebné informace dodat (Činčera 2007).

## 8 PRAKTICKÁ ČÁST

Ve své praktické části budu zabývat zkušenostmi dětí ze soukromého dětského domova Sluníčko (pozn. záměrně změněn název). Zajímá mě jejich volný čas. Jejich zkušenosti budu zkoumat, tedy analyzovat a poté interpretovat, pomocí kvalitativního výzkumu. Ve své práci budu pracovat s metodou otevřeného kódování. Analýze podrobím čtyři rozhovory, které jsem s dětmi uskutečnila během podzimu 2022. Ke sběru dat jsem použila polostrukturované rozhovory. Rozhovorů jsem celkově provedla pět, avšak pro moji diplomovou práci jsem využila pouze čtyři. Důvody, proč jsem jeden vynechala, popíšu v další kapitole.

### 8.1 Cíl práce a výzkumné otázky

V rámci této diplomové práce byl stanoven hlavní cíl:

- Zjistit a interpretovat, jak adolescenti v soukromém dětském domově tráví volný čas.

Kromě hlavního cíle byly vytvořeny i dílčí cíle:

- Zjistit, zda je pro tyto adolescenty volný čas důležitý.
- Zjistit, co pro adolescenty znamená hra a jakým způsobem si hrají.
- Zjistit, zda a jak jsou adolescenti motivováni vychovateli k aktivnímu a kvalitnímu trávení volného času.

Hlavní výzkumná otázka v této diplomové práci zní:

- Jak děti rané adolescence žijící v soukromém dětském domově tráví volný čas?

Byly stanoveny i vedlejší výzkumné otázky:

- Jak jsou děti v dětském domově motivovány k aktivnímu trávení volného času vychovateli?
- Jak děti využívají nabídku trávení VČ organizovanou ze strany DD?
- Jak děti vnímají a využívají možnosti a nabídku volnočasových kroužků a aktivit mimo DD?
- Co pro adolescenty znamená hra a jakým způsobem si hrají?

## 8.2 Výzkumný záměr diplomové práce

Pro potřebu svojí diplomové práce jsem zvolila kvalitativní výzkumný záměr v diplomové práci. Bylo to především z toho důvodu, jelikož chci zkoumat nový fenomén a potřebuji do této problematiky získat potřebný vhled. Kvantitativní výzkum by pro tento typ práce nebyl příliš vhodný.

Švaříček a Šed'ová (2007) uvádí, že cílem kvalitativního výzkumu je získat detailní a často komplexní informace o studovaném jevu. Oproti kvantitativnímu výzkumu také nepracujeme se statisticky reprezentativním vzorkem, ale volíme své respondenty záměrně. V kvantitativním výzkumu se používá dotazník, v kvalitativním výzkumu používáme často rozhovor. Hendl (2005) uvádí, že neexistuje jeden způsob, jak vymezit kvalitativní výzkum, jelikož každý výzkumník má na kvalitativní přístup svůj názor. Hendl vymezuje kvalitativní výzkum podle toho, že oproti kvantitativnímu výzkumu může výzkumník v průběhu kvalitativního výzkumu měnit a modifikovat výzkumné otázky a cíle výzkumu. Výzkumník oproti kvantitativnímu výzkumu také často výzkum provádí v přirozených podmínkách.

## 8.3 Výzkumný soubor

Pro svůj výzkum jsem si vybrala pět respondentů, kteří v soukromém dětském domově tvoří výchovnou skupinu. V dětském domově jsou výchovné skupiny dvě. Zaměřila jsem se však na tu, kde je pět dětí, neboť jsou to adolescenti, a na tuto věkovou skupinu v tomto výzkumu cílím. Tyto konkrétní adolescenty jsem si vybrala z důvodu, že jsem je již znala z příměstských táborů, kde jsem jim dělala vedoucí. Dokázala jsem tedy již odhadnout, kteří adolescenti budou vhodní pro podílení se na mém výzkumu. Mými respondenty jsou tedy čtyři chlapci (ve výsledku tři) a jedna dívka. Vzorek je tedy reprezentativní.

### Respondent 1 – Jan

Jan je velmi milý, téměř šestnáctiletý chlapec, který hraje závodně fotbal, rekreačně florbal a je obecně velmi nadaný na sport. Ve škole se mu také daří a chystá se na přijímací zkoušky na střední školu. Zajímá se o vše, co se kolem něj děje a je velmi bystrý. V dětském domově je mezi dětmi velmi oblíbený, nejspíš pro svou přátelskou povahu. V dětském domově je již čtvrtým rokem. Předtím bydlel u otce, kde pro Jana ale nebylo vhodné zázemí. Délka nahrávky rozhovoru s Janem byla 32 minut.

### **Respondent 2 – Tom**

Tom je milý, také sportovně založený chlapec, který se ve svém dětství věnoval parkuru. Kvůli zdravotním problémům se zády musel přestat. Nyní je jeho koníčkem plavání, takže chodí několikrát týdně na bazén. Ve škole je průměrný. V dětském domově je již osmým rokem. Aktuálně tedy nejdéle ze všech dětí v dětském domově. Délka nahrávky rozhovoru s Tomem byla 29 minut.

### **Respondent 3 – Adéla**

Adélka aktuálně studuje druhý ročník střední zdravotnické školy a do svého studia je velmi ponořena a má velmi dobré výsledky. V dětském domově má se všemi velmi dobré vztahy a je tam jediná holka. Má moc ráda zvířata a ve volném čase se jim věnuje. Dále se moc ráda věnuje vyrábění a obecně ručním pracím. V dětském domově je nyní třetím rokem. Délka nahrávky rozhovoru s Adélou byla 42 minut.

### **Respondent 4 – Filip**

Filip studuje první ročník střední školy, a přes týden teď nově bydlí na internátu. Víkendy tráví v dětském domově se svými kamarády. Je velmi společenský a jeho koníčkem jsou společenské tance, jímž se také aktivně věnuje. Také velmi rád vaří a podílí se na všech aktivitách, které mu dětský domov nabídne. V dětském domově je 6 let. Rozhovor s Filipem trval 36 minut.

### **Respondent 5 – Karel**

Karel je šestnáctiletý chlapec, který má střední mentální retardaci a vadu řeči. I přes zdravotní problémy je mezi vrstevníky v dětském domově velmi oblíbený. Rád si hraje na superhrdiny a má rád meče. Jeho zálibou je také převlíkání se do různých masek a kostýmů. V ústavní péči je již od batolecího věku a v tomto dětském domově je už desátým rokem. Rozhovor s Karlem jsem provedla a nahrála, bohužel vzhledem k jeho vadě řeči a diagnóze nebyly výsledky pro můj výzkum použitelné. Rozhovor byl velmi plytký a doba nahrávky trvala pouhých 11 minut, tudíž jsem tento vzorek pro můj výzkum nepoužila.

## 8.4 Sběr dat

Pro svoji diplomovou práci jsem zvolila polostrukturované rozhovory. Švaříček a Šed'ová (2007) uvádí, že metody sběru dat jsou specifické postupy poznávání určitých jevů, kdy se badatel snaží rozkrýt a následně reprezentovat to, jak lidé interpretují a utvářejí svoji sociální realitu. Šuráňová (in Gulová a Šíp 2013) říká, že otázky polostrukturovaného rozhovoru jsou nám pracovními pomůckami. Výzkumník tak po čas svého rozhovoru může přizpůsobovat otázky tomu, co považuje pro svůj výzkum za významné. Rozhovor vychází z předem připravených témat, avšak otázky se proměňují dle vývoje.

Ve svém rozhovoru jsem přesně podle tohoto návodu postupovala. Před rozhovory jsem vždy měla nachystaná témata, z kterých jsem během rozhovoru vycházela. Po položení otázky jsem vždy čekala na respondentovu odpověď. Pokud však respondent na moji otázku neměl co říct, či pokud se respondent vzdalovat od témata, které jsem chtěla zkoumat, položila jsem respondentovi otázku jinou. Do odpovědí respondentů jsem se však snažila vstupovat co nejméně.

Všech pět rozhovorů jsem zaznamenávala do aplikace diktafon na mém chytrém mobilním telefonu. Následně jsem všechny rozhovory doslovně přepsala. Nakonec jsem ještě všechny rozhovory dvakrát zpětně zkontrolovala, zda jsou doslovně přepsané. Musím však uvést, že i po následné důkladné kontrole mohou být některé fráze přepsané odlišně, než co respondenti uvedli. Může za to fakt, že respondenti někdy nebyly v nahrávce přesně slyšet. U posledního respondenta to bylo také velice obtížné kvůli skutečnosti, že trpí středně těžkým mentálním postižením a poruchou řeči. I z tohoto důvodu jsem nakonec tohoto respondenta musela vyřadit. Jeho odpovědi byly často mimo mé výzkumné téma, a navíc nebylo respondentovi rozumět. Rozhovor byl také kvůli jeho mentálnímu stavu velice plytký.

Jak jsem již zmínila, během rozhovoru jsem se snažila dodržovat soubor předem připravených témat. Otázky jsem pokládala tak, aby se těchto témat držely.

Okruh témat vypadal následovně:

- Trávení volného času,
- provoz v dětském domově,
- vztahy mezi vrstevníky,
- vztahy s vychovateli.

## 8.5 Výsledky výzkumného šetření

Výzkumné šetření probíhalo v listopadu 2022 v době, kdy jsem v dětském domově byla na třítydenní praxi. Všichni respondenti i vedení dětského domova byli seznámeni s tím, že rozhovory budou použity pouze pro výzkum v mé diplomové práci. Také jsem respondentům sdělila, že jejich jména i dětský domov budou anonymní. Jména jsem tedy všechna změnila na jiná. Ředitelka dětského domova souhlasila s provedením výzkumu v jejím dětském domově s podmínkou anonymity, což jsem dodržela. Získané informace z rozhovoru byly poté přepsány a analyzovány zakotvenou teorií. Nejprve jsem použila kódování otevřené, poté axiální a nakonec selektivní.

### 8.5.1 Otevřené kódování

V zakotvené teorii nejprve začínáme otevřeným kódováním. Švaříček a Šedřová (2007) uvádí, že otevřené kódování je prvním krokem zakotvené teorie. Otevřené kódování je operace, při které jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a následně složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování je text nejprve „rozbit“ na **jednotky**. Jednotky dělíme na slova, slovní spojení či na celé odstavce (vždy podle významu). Takto vzniklé jednotce přidělíme **kód**. Kód je krátká fráze, která jednotku vystihuje. Kódy tvoříme podle Flicka (2018) díky návodným otázkám:

- **Co?** – Co je tématem promluvy? O jakém fenoménu?
- **Kdo?** – O jaké osoby jde? V jakých rolích vystupují?
- **Jak?** – Které vlastnosti jevu jsou zmiňované, nebo naopak zamlčované?
- **Kdy? Jak dlouho?** – Jaký je čas trvání?
- **Kde?** – Kde a v jakém prostoru je dění lokalizováno?
- **Jak moc? Jak silně?** – Jaká je intenzita jevů nebo jejich vlastností?
- **Proč?** – Jaké jsou příčiny?
- **Kvůli čemu?** – S jakým záměrem aktéři jednají?
- **Pomocí čeho?** – Jaké jsou strategie k dosažení cíle?

Někdy můžeme určitou pasáž pojmenovat více kódy současně. Také se může stát, že stejný kód budeme mít u více pasáží. Je to v pořádku. Já jsem se kódování rozhodla tvořit pomocí metody „papír a tužka“, kdy vytištěné přepsané rozhovory kóduji na okraj stránek. Kód vždy označím číslem stránky a číslem řádku. Kódy označujeme *odbornými termíny* nebo využijeme *in vivo kódu*, což znamená, že použijeme výrazy, které používají

respondenti. Kódování je subjektivní a záleží na rozhodnutí daného výzkumníka, jaké kódy k pasážím přiřadí.

Gulová (in Gulová a Šíp 2013) uvádí, že po fázi kódování následuje fáze **kategorizace**. V kategorizaci pojmy podle významu seskupujeme do kategorií, respektive subkategorií, přičemž základem je společný jev, který jsme identifikovali během kódování. Kategorizace je dost náročná, jelikož musíme kategorizovat desítky až stovky kódů. Já jsem ve svém výzkumu vše dělala „ručně“, jelikož jsem nevyužila žádný software. Tato technika je induktivní. Kódy a kategorie jsou vytvářeny na základě materiálů. Dochází k tvorbě něčeho nového.

Z analýzy rozhovoru vyplynulo 6 kategorií:

- 1) Vychovatelky jako opora
- 2) Aktivní trávení volného času
- 3) Povinné dodržování řádu domova
- 4) Kladné vztahy s vrstevníky
- 5) Důležitost hry jako volnočasové aktivity v dětském domově
- 6) Spokojenost v domově

### 1. Vychovatelky jako opora

Vlastnosti	Dimenzionální rozsah
dobry vztah s vychovatelkami	<b>zřetelný</b> – nejasný
společný čas	<b>důležitý</b> – nepodstatný
teta Petra jako kamarádka	<b>dobrá</b> – špatná
podpora vychovatelkami	<b>velká</b> – malá

Pro život v dětském domově je pro děti vztah s vychovatelkami velmi důležitý. Vychovatelé dětem v mnoha oblastech nahrazují rodiče. Všichni čtyři adolescenti uvedli, že vztahy mezi nimi a vychovatelkami jsou dobré. Respondent Jan uvádí „*Mám všechny tety moc rád. Ony jsou jako naše mámy a chtějí pro nás to nejlepší. Jsou mi i povahou blízké a se vším mi poradí.*“ Stejně tak respondentka Adéla říká, že: „*S tetami mám vztah úžasný. Nevím, co bych bez nich dělala. Tety se nám snaží nahradit mámu, takže pro nás chtějí a dělají jen to nejlepší a já to vidím, jak nás mají rády.*“ Respondent Tom má s vychovatelkami také dobrý vztah „*S tetami mám vztah obecně dobrý. Každá je jiná, ale všechny nás mají rády a snaží se pro nás dělat to nejlepší. Možná je to i tím že je každá*

*s námi týden a pak se vystřídají, tím si jakoby tvoříme ten dobrý vztah.*“ Respondent Filip má s vychovatelkami dobrý vztah, jako všichni ostatní respondenti *„Musím říct, že mám s nimi úplně parádní vztah. Se všemi, i s paní ředitelkou. Se všemi si moc rozumím a mám je rád.“*

Pro kvalitní vztahy dětí s vychovatelkami je důležité, aby společně trávili čas i mimo běžnou agendu života. Respondent Jan si s vychovatelkami utužuje vztah na výletech *„Taky spolu trávíme hodně společného času, což nám k utužení vztahu pomáhá. Tety s námi často jezdí na výlety a tam je vždycky moc super atmosféra.“* Respondentka Adéla s vychovatelkami tráví čas při sportu *„S tetami taky trávím hodně volného času. Teta semnou někdy jezdí na kolečkových bruslích, což je super, protože si během jízdy stihneme toho říct mnohem víc než běžně v domově.“* Respondent Filip je sice přes týden na internátu, ale o to více se o víkendu snaží trávit čas s vychovatelkami *„Taky spolu trávíme hodně společného času, což nám k utužení vztahu pomáhá. Tety s námi často jezdí na výlety a tam je vždycky moc super atmosféra. Snažím se přes víkend být s nimi co nejvíc, protože mi na internátu chybí“*

Je přirozené, že někoho mají děti v oblibě více, někoho méně. Přesto, že respondenti mají rádi všechny vychovatelky v domově, největší sympatie mají k tetě Petře. Respondent Jan má tetu Petru opravdu moc rád *„Ale jako tetu Petru mám ze všech nejradši, protože ona je prostě jako naše kamarádka, ale jako není to tak že bychom ji neposlouchali. Ale prostě vždycky se na ni těšíme, nebo já teda určitě. Jak se tety vždy střídají po týdně, tak když už se blíží konec týdne, tak jsem takový smutný, že půjde teta Petra domů.“* Respondentka Adéla má ráda všechny vychovatelky, ale k tetě Petře má také nejbližší vztah *„No jako určitě s ní mám nejlepší vztah se všech tady, ale mám ráda i ostatní. Určitě to není tak, že bych se na nějakou tetu třeba netěšila, nebo tak. Mám je ráda všechny, ale s tetou Petrou mám nejbližší vztah. Řešíme spolu i věci, které bych třeba jiné vychovatelce neřekla. Prostě k ní mám hodně blízko.“* Respondent Tom tvrdí, že teta Petra si s nimi rozumí nejvíc ze všech vychovatelek *„Vždycky se na ni těším, když vím že má nastoupit na směnu. Ta si s náma všema fakt rozumí nejvíc ze všech.“*

Respondent Filip tetu Petru má také jako tu, která je mu nejbližší *„Teta Petra je mi ale nejbližší. Tu tady myslím všichni bereme jako naši mámu. Jak já se na ni vždycky těším, když jsem na internátu.“*

Stejně jako všechny děti, tak i ty v dětském domově potřebují podporu od blízkého člověka. V jejich případě jsou vychovatelky ty, které děti podporují. Respondent



Jan se cítí být tetami podporován „*Tety mě ve všem podporují. Hodně mi přejí ve fotbale a florbale a chápou, že třeba někdy toho doma moc nestihám, těch povinností*“. Respondentka Adéla se cítí být vychovatelkami podporována ve vztahu ke škole „*A hlavně od těch tet cítím podporu, když se mi třeba ve škole něco nepovede, tak tety se mi snaží pomoci a zlepšit se. Rozhodně mi za to třeba nenadají*“. Respondent Tom je vychovatelkami podporován také hlavně ve školní oblasti „*A hlavně mě tety podporují i ve věcech, které mi třeba tolik nejdou. Třeba když se mi něco nepovede, tak řeknou, že se nezhroutí svět a snaží se mi pomoci věci zlepšit. Tím teď myslím hlavně školní problémy*.“ Respondent Filip cítí ve vychovatelkách podporu i přes týden, kdy je na internátu „*Tety mě ve všem podporují a zajímají se o mě, i když jsem na internátu. Pravidelně si voláme každý večer, co je nového a jak se mám*.“

Z rozhovorů tedy vyplývá, že v dětském domově mají mezi sebou děti a vychovatelky moc hezké vztahy. Všichni respondenti mají nejbližší vztah s vychovatelkou Petrou, kterou berou jako mámu. Tráví spolu volné chvíle společnými aktivitami, což jejich vztah ještě více utužuje. Také podpora dětí ze strany vychovatelek je zde veliká.

## 2. Aktivní trávení volného času

Vlastnosti	Dimenzionální rozsah
nabídka trávení volného času	<b>rozsáhlá</b> – omezená
motivace k aktivnímu trávení volného času	<b>vysoká</b> – nízká
záliby	<b>pestré</b> – jednostranné
využití nabídky volného času	<b>časté</b> – výjimečné

Pro adolescenty a jejich osobní rozvoj je důležité, aby trávili volná čas co neaktivněji. A právě o to se dětský domov i adolescenti snaží. Adolescenti mají v dětském domově možnost si z nabídky vychovatelek vybrat, jaké aktivity budou dělat. Respondent Jan tvrdí „*No, tak paní ředitelka spolupracuje s volnočasovým centrem v .....(město záměrně neuvedeno), takže jsme předchozí roky měli různé kroužky tam v tom centru, někteří tam chodí pořád na kroužky, ale já bych to tento školní rok už nestíhal chodit ještě tam... No a jinak jako nabídku volného času od vychovatelek považuji to, že jezdíme na ty výlety, a pak možnost vyrábění, za které můžeme i pár korun vydělat*“. Respondentka Adéla uvádí mnoho aktivit, které jim vychovatelky nabízí „*Tak nabízí nám*

*ty společné výlety víkendové, o prázdninách třeba ten společný pobyt, tábory, kroužky. No je toho dost na výběr co dělat. Jo a taky vyrábění na jarmarky.“* Respondent Tom také uvádí četnou nabídku od vychovatelek *„I ty kroužky, vždycky s tou nabídkou přijdou tety, nebo aspoň já si to tak myslím. Třeba přišli s tím, že pro mě by se hodilo plavání, protože mám problémy se zády, a hned jsem do toho šel. A už jsem u toho zůstal, i když zdravotní problémy už nemám. Takže ty nápady jsou od nich, a někdy nás do některých aktivit i tak trochu nutí, třeba jít ven nebo na ten výlet, ale nevadí mi to. Já jsem třeba takový, že by mě to plavání ani nenapadlo abych s ním začal, no a jak mě to pak začalo bavit.“* Respondent Filip uvádí *„No tak nabízí nám třeba ty výlety nebo společný pobyt v létě, potom různé zájezdy do divadla nebo na koncert. Jednou jsme byli dokonce u moře. Nedávno jsme byli i na fotbalovém zápase. No, a ještě nám nabízí to vyrábění, kterým si vlastně můžeme i vydělat, když se ty výrobky na té charitativní akci prodají. Taky chodíme na různé akce tady v okolí, třeba na pouť nebo na výlov rybníka.“*

Ve spojitosti s předchozí vlastností „nabídka trávení volného času“ je důležité adolescenty určitým způsobem motivovat, aby svůj volný čas trávili opravdu kvalitně a aktivně. Někdy se adolescentům do některých aktivit příliš nechce, je tedy potřeba je motivovat. Respondent Jan uvádí *„No tak nejčastěji mě motivují slovně a snaží se mi vysvětlit, proč je pro mě daná aktivita vhodná. Také nás u vyrábění motivují tím, že si za to můžeme vydělat nějaké peníze. Většinou nám třeba za výlet slíbí, že se stavíme na zákusek do cukrárny, takže tak.“* Respondentka Adéla také uvádí slovní motivaci *„No, tak spíše mě motivují slovně, a snaží se nám vysvětlit proč je pro nás třeba daná aktivita dobrá nebo užitečná.“* Respondent Tom uvádí podobně jako ostatní *„Tety se mě snaží k aktivnímu trávení času dost motivovat, tím, že nám vysvětlí, proč bych měl dělat tu aktivitu, jakože proč je ti pro mě dobrý.“* Respondent Filip *„Ono je to i tím, že tety nás motivují abychom dělali užitečné činnosti a nenudili se. Hodně se nám to snaží vysvětlit proč je to důležité.“*

Pro kvalitní trávení volného času je důležité, aby adolescenti měli záliby, které je baví a kterým se věnují. Respondent Jan uvádí *„Tak chodím na florbal, na fotbal, takže spíše sporty. Je to můj život, tři dny v týdnu mám trénink, takže nejvíce se zabývám tím fotbalem. No a jinak rád hraju deskové hry a chodím ven a na výlety.“* Respondentka Adéla je manuálně velmi šikovná, její zájmy tedy směřují ručním pracím. Také má moc ráda zvířata, takže volný čas věnuje péči o ně *„Mám moc ráda psy, takže chodím často s kamarádkou venčit pejska, dívám se ráda na filmy o psech, obecně ráda chodím ven,*

*ráda vyrábím různé dekorace, náramky, ozdoby. Taky ráda šiju a pletu a mám ráda prostě ruční práce.*“ Respondent Tom aktivně tráví čas plaváním a snaží se naučit programovat legorobotky. Je také milovníkem přírody, kam rád chodí na výlety *„No hodně mě v poslední době baví plavání. Chodím dvakrát, někdy třikrát týdně na bazén plavat. Původně to bylo kvůli tomu, že jsem měl problémy se zády, ale pak mě to začalo tak bavit, že chodím i dál. Dál taky chodím do kroužku legorobotků, kde se věnujeme jejich programování. A jinak moc rád chodím do přírody na výlety.*“ Respondent Filip se aktivně věnuje tanci jako zálibě, která mu dává smysl a plní si svůj sen *„Tak jak jsem už říkal, tak já už čtyři roky tancuji latinskoamerické tance a strašně moc mě to baví. Hodně tančíme třeba tango a passodoble. Už od mala jsem toužil být tanečníkem a postupně se mi to plní. Chodím třikrát týdně na trénink a mám to kousek od internátu“*

Od respondentů jsem se také snažila zjistit, zda a jak volnočasovou nabídku od dětského domova využívají. Respondent Jan o využívání volnočasové nabídky tvrdí *„Já vždycky na výlet jedu, ale někdy se mi třeba tolik nechce, třeba když mám po zápase, ale tety to dělají a vymýšlí pro nás, tak je nechci zklamat. Pokud jsem zdravý, tak vždycky toho využiji a jedu společně se všema na výlet. No, protože i kdybych řekl že nechci jet, tak tety by mě přemlouvaly a nechtěly by abych se válel doma“*. Respondentka Adéla se snaží využít všech aktivit, které jsou jí vychovatelkami nabízeny *„Ano, všechno, co mi nabízí využívám. Jsou to dobré aktivity a jsem vlastně ráda, že je nějaká nabídka aktivit, které můžu dělat. Většinou, když paní vychovatelky něco navrhnou nějakou aktivitu, tak s tím souhlasím a jdu do toho. Jako fakt se snažím využít všechno, protože pak by mi bylo líto, že jsem o něco přišla. Ty aktivity, co pro nás dělají jsou bezvadné a baví mě.“* Respondent Tom také využívá nabídku volnočasových aktivit *„Ano využívám, třeba když nám nabídnou jet na ten výlet tak jedu, i když nám to nikdo nemůže vyloženě nařídit. Mám ty výlety rád, ale někdy se mi třeba nechce, ale nechci to kazit tetám a ostatním, tak vždycky s nima jedu.“* Respondent Filip stejně jako ostatní respondenti využívá nabídky aktivit, protože má rád kulturní akce a tábory *„ano, všechno využívám. Mám moc rád kulturu, takže když jedem do divadla, tak se už dlouho dopředu těším. Dále taky jezdím na ty tábory, které mi paní ředitelka nabídne. A výlety ty nikdy neodmítám.“*

Z této kategorie je zřejmé, že adolescenti jsou nejčastěji vychovateli motivováni slovně vysvětlením, proč je pro ně vhodné dané aktivity vykonávat. Respondenti také uvádí, že u vyrábění jsou motivováni výdělkem peněz a u výletů odměnou formou cukrárny. Dále z kategorie vyplývá, že dětský domov dětem nabízí mnoho aktivit,

kterých se děti mohou účastnit. Každý respondent má jiné záliby, ale všechny spadají do aktivního trávení volného času. Co se týče využívání nabídky volného času, tak všichni respondenti aktivně využívají aktivit, které jim dětský domov nabízí.

### 3) Povinné dodržování řádu domova

Vlastnosti	Dimenzionální rozsah
povinnosti	časté – zřídka
náročnost požadavků	nízká – vysoká
ocenění naučení nových dovedností	vysoké – nízké

S životem v dětském domově je spojeno také dodržování pravidel a určitých povinností. Respondenti jsou s řádem dětského domova spokojeni a nemají problém s jeho dodržováním. Respondent Jan uvádí povinnosti, které mají za úkol v domově plnit „*no tak musíme si plnit úklidové povinnosti, které máme na rozpisu. Každý má ten týden a den nějakou povinnost, co musí splnit. Ten rozpis si musíme hlídat, abychom na to nezapomněli. Jsou to běžné úklidové činnosti, jako je vysávání, umývání koupelny, vaření a úklid pokoje.*“ Respondentka Adéla poukazuje na rozmanitost povinností a úkolů, které v domově mají: „*No tak v rozpisu máme různé věci, třeba vysávání koberce, sedačky, úklid koupelny, potom to vaření, jo a úklid pokoje, to si musím vždycky hlídat. Taky na jaře a v létě pečuji o zahradu, zalívám záhonky a tak.*“ Respondent Tom označuje povinnosti jako „*drobnosti*“ „*no..třeba musíme vynést odpadky aspoň nebo jít zametat na zahradu, zalít kvítka nebo něco takovýho, prostě třeba takový drobnosti.*“ Respondent Filip uvádí, že si musí dle rozpisu hlídat, která povinnost na něj zrovna ten den vychází „*Máme tady nastavený režim, který musíme dodržovat. Tak třeba si musím, když jsem doma hlídat podle rozpisu, co na mě vychází za domácí práci a musím ji udělat. Nejčastěji je to úklid pokoje, vysávání, čištění vany třeba.. nebo vaření, to mám rád*“ Tato kategorie ukazuje, že v dětském domově je pevný režim, který děti musí dodržovat. Musí si sami hlídat, kdy mají jakou povinnost a splnit ji. Jsou to běžné domácí povinnosti, jako je vaření, vysávání, udržování pořádku v pokoji a další.

Domácí práce mohou být pro některé děti a adolescenty náročné. Pro respondenty jsou domácí práce považovány za jednoduchou činnost. Respondent Jan považuje domácí práce za *jednoduché* „*Tyto pravidla mi vyhovují, protože jsou celkem jednoduchá, nic pro mě není těžké, že bych to třeba nezvládal.*“ Za jednoduché považuje domácí práce také Respondentka Adéla. Jediné, co jí občas dělá problém, je dodržení pořádku v pokoji „*Tak*

*třeba vaření je pro mě jednoduchá činnost zrovna, a zároveň mě i baví. A za těžší považuji udržet si svůj pořádek v pokoji, i když se snažím. Někdy taky třeba zapomenou zalít kytky, když je mám ten týden zrovna na starost. Někdy to prostě nevyjde (smích). Ale jako vesměs jsou pro mě ty činnosti všechny lehké. Není nic, co bych tady nezvládala.“* Respondent Tom uvádí, že s dodržováním nemá pro jejich jednoduchost žádný problém *„A k tomu jsou ta pravidla lehká dodržovat, takže nemám problém se zapojením se do úklidu nebo vaření“* Respondent Filip také tvrdí, že dodržování domácích prací je jednoduché. *„Všechno mi přijde jednoduché dodržovat. Ty domácí práce jsou lehké, a hlavně mě baví, takže to pro mě není žádný problém. Já mám celkově uklízení rád, takže je to pro mě spíš potěšení“*

V této kategorii jsme zjistili, že náročnost plnění domácích povinností není velká. Všichni adolescenti ji v pořádku zvládají.

Těmito výše zmíněnými povinnostmi se adolescenti připravují na budoucí samostatný život, kdy nabytých dovedností jistě využijí. Respondent Jan uvádí *„Jsem s tím spokojený, protože se tím ty domácí práce naučíme a v budoucnu až budeme bydlet sami, tak budeme všechno umět bez pomoci druhých. Všechny ty činnosti, které se tady naučíme, tak je využijeme později, takže se snažím se toho co nejvíc naučit.“* Respondentka Adéla odpovídá *„Třeba vysávání obývacího pokoje nebo umývání vany a umyvadel je taky pro mě jednoduché. Děláme tady takový ty základní činnosti, který pak v životě využiju. Takže i kdyby mi něco přišlo těžké, musela bych se to naučit. Ale myslím, že mám dobrý základ do života, co se týče udržování domácnosti. A ostatní taky, všichni se tu snaží, aby to pak měli co nejjednodušší, alespoň v rámci možností.“* Respondent Tom si sám uvědomuje, že je důležité mít základní dovednosti, které využije v životě *„vlastně i uvědomuji, že bez toho bych se to sám nikdy nenaučil ty domácí práce. Bude se mi to v životě hodit Když jsem byl mladší, byl jsem na tety i protivný kvůli tomu, že musím něco dělat a nemůžu si místo toho hrát, ale teď už to tak neberu a snažím se co nejvíc zapojovat do těch povinností, protože přece jen už tady v domově nebudu zas tak dlouho, vzhledem k tomu, kolik mi je a musím ty dovednosti mít.“* Respondent Filip je také rád za naučené dovednosti, které využije v životě *„Jsem s tím spokojený, protože se tím ty domácí práce naučíme a v budoucnu až budeme bydlet sami, tak budeme všechno umět bez pomoci druhých. Všechny ty činnosti, které se tady naučíme, tak je využijeme později, takže se snažím se toho co nejvíc naučit.“*

Z této kategorie vyplývá, že v rámci dodržování řádu dětského domova si musí děti plnit své povinnosti, které mají v rozpisu. Všem respondentům přijde dodržování povinností jednoduché. Není nic, co by nezvládali, pouze Adéla uvedla, že jediné, co jí dělá problém, je udržet si pořádek v pokoji. Všichni respondenti oceňují, že se v domově mají možnost naučit vařit a starat se o domácnost, neboť se jim to v budoucnu až odejdou z dětského domova bude hodit.

#### 4) Kladné vztahy s vrstevníky

Kategorie	Dimenzionální rozsah
spolubydlící v domově	<b>dobré</b> – špatné
spolužáci	<b>kamarádké</b> – nekamarádké
kamarádi z táborů	<b>nepravidelné</b> – pravidelné

Aby se dětem v domově dobře žilo, je důležitým faktorem mít se spolubydlícími dobré vztahy. Respondenti se mi snažili přiblížit, jaké vztahy s ostatními v domově mají. Respondent Jan tvrdí, že má se všemi pohodové vztahy. S některými si rozumí méně, s některými více „*Tak s některýma jako takový lepší, že si s nima rád povídám a s některýma až tak ne. Třeba s Filipem jo, s tím jsem vlastně i na pokoji, tak to my vždycky do noci kecáme a teta na nás chodí ať už spíme, že ráno vstáváme do školy. S tím jsme fakt dobří kámoši, chodíme spolu i ven a hrajeme na počítači nebo stolní hry...no a pak tu je třeba Tom, který je taky moc super, on má sice o tři roky míň jak já, ale i tak je super. Je s ním strašná sranda a hrajeme spolu fotbal a chodíme běhat, takže on je pro mě takový sportovní parťák. Pak tu ještě máme Adélu, a ta je s námi ve výchovné skupině jako jediná holka. No a s tou si moc nemám co říct, ale tak nějak spolu vycházíme v pohodě*“. Respondentka Adéla také uvádí, že má se spolubydlícími dobré vztahy „*Jako myslím si že hodně dobrý. Ono jak je nás tady ve výchovné skupině jen pět aktuálně, tak se všichni bavíme spolu a je to fakt takové rodinné. Jako je to samozřejmě tak, že někoho mám ráda víc, někoho míň, ale všichni spolu tady krásně vycházíme. Moc si toho vážím, že máme takové krásné vztahy tady spolu. Jsem tu sice jediná holka, ale mně to ani nevadí, protože kluci jsou tu fakt super parťáci. Ale pokud jsme tady třeba týden zavření nemocní, tak je to někdy náročný, protože si pak už třeba i lezeme na nervy. Ale běžně spolu fakt moc rádi trávíme volný čas*“. Respondent Tom také uvádí, že si se všemi spolubydlícími rozumí „*Taky hodně dobrý vztah máme. Se všemi si tady rozumím. Ještě jsme se myslím ani nepohádali*“. Respondent Filip dokonce své spolubydlící v domově

bere jako sourozence „*Moc super vztahy máme, beru je jako sourozence. Nás je tady teď jen pět, takže to je fakt jako rodina. Jsem za to moc rád, jaký tady máme kolektiv. Všichni tady z domova tady spolu trávíme krásně čas.*“

Dalším důležitým okruhem lidí pro adolescenty jsou spolužáci. Během rozhovoru se mi respondenti snažili přiblížit svůj vztah s nimi. Respondent Jan tvrdí, že má se spolužáky dobrý vztah, akorát by si přál mít na ně po škole více času „*Jo, tak taky dobrý vztah máme. Se spolužáky vždycky po škole ještě chodíme ven. To se jdeme třeba projít a kecáme. Jakože než mi jede autobus domů, to mám většinou tak hodinu čas ještě, tak to aspoň takhle využijeme. Já bych s nimi byl venku i dýl, jenže to bych si zase musel ještě domlouvát s tetou a musím doma odpoledne vždy stihnout ty domácí práce, který na mě zrovna ten týden vychází. No a taky školní přípravu si musím na další den udělat, takže kdybych byl s klukama venku dýl a přijel třeba až dalším autobusem, tak to bych už nic nestihl udělat.*“ Respondentka Adéla stejně jako Jan, že má se spolužáky dobré vztahy, ale po škole spěchá domů, tudíž na ně nemá moc času. Tráví spolu ale cesty do školy a jsou si navzájem nápomocni „*Jo, ve škole máme mezi sebou dobré vztahy. Mám tam dobré kamarádky, takže za to jsem taky moc ráda. Po škole ale už moc nestíháme třeba chodit spolu ven, protože dojíždím a někdy domů dojezu až kolem té šesté večer. Trávíme spolu ale taky cesty do školy a ze školy, protože vlastně část cesty jezdíme stejnou. Ale i jinak si se vším navzájem pomáháme, i co se týče školních úkolů a věcí.*“ Respondent Tom uvádí stejně jako Jan a Adéla „*Ve třídě mám hodně kamarádů, i když jsem teď v září přestupoval. Mám super třídu, většina jsme tam kluci a všichni si rozumíme. Ale protože jsem dojíždějící, tak po škole už třeba nikam společně nechodíme, maximálně na to nádraží. Ono se to nezdá, ale většinou dojdu i tak domů o třičtvrtě na čtyři a za chvíli je večer, mezitím se musím naučit na druhý den a udělat si svoje domácí práce.*“ Respondent Filip tvrdí, že když je člověk na internátu, je ještě důležitější mít dobré vztahy se spolužáky „*Tak se spolužáky hodně dobrý. Když jsem přes týden na internátu, tak s něma chodím na procházku a nakupovat. Každý týden jdu s kamarády z internátu na kávu do kavárny. Jak jsem na internátu, tak mi přijdou ty vztahy se spolužáky ještě důležitější než normálně.*“

Dalším místem, kde adolescenti mohou najít kamarády, jsou tábory. V rozhovorech jsem se snažila zjistit, zda adolescenti se svými kamarády udržují kontakt i přes školní rok, kdy tábory nejsou. Respondent Jan uvádí, že se s kamarády udržuje vztah spíše přes sociální sítě, nebo na táborových setkáních, která jsou několikrát ročně

„No tak s těmi se vidím převážně v létě na táborech a pak máme několikrát za rok takové potáborové setkání, kde se třeba na víkend přespává a hrajeme různé hry jak na táboře. Přes školní rok se ale jinak moc nevidáme, protože oni bydlí celkem daleko. No jak kdo. Ale většinou jsou daleko. Tak si aspoň občas píšeme a voláme. Ale vždycky se pak na ně moc těším, jak se zase uvidíme.“ Respondentka Adéla s kamarádkami z tábora vztah udržuje, je ale těžké si přes školní rok najít čas „No a z táborů, tak tam si hodně rozumíme s holkama vždycky na těch táborech, ale pak přes školní rok moc není čas se vidat. Ale zůstáváme pořád v kontaktu a voláme si a píšeme. No ale když je někdy volno od školy, jako třeba státní svátek, tak se fakt snažíme setkat, protože třeba nebydlíme zas tak úplně blízko. Jako to kamarádství s nimi udržuji to ano“. Respondent Tom, že přes školní rok s táborovými kamarády není v kontaktu a vztah s nimi si výjimečně udržuje přes sociální síť Facebook „No, to moc ne, protože oni nebydlí moc blízko, to prostě nejde, my si ale občas píšeme na Facebooku, takže aspoň takhle jsme v kontaktu, ale to málo. S některými ale nejsem v kontaktu ani tak, a vidíme se až vždycky v létě na táboře.“ Respondent Filip uvádí, že stejně jako Tom nemá čas a prostor se s kamarády z tábora setkávat přes školní rok „No a s kamarády z tábora mám na táborech dobrý vztah, ale bohužel se přes školní rok nevidíme, protože bydlí daleko a není na to čas ani prostor se setkávat. Já mám obecně málo času, protože dělám hodně věcí do školy a pak se věnuji domácím pracím.“

Z této kategorie vyplývá, že všichni respondenti mají navzájem spolu dobré vztahy. Se spolužáky mají také skvělé vztahy, mají však na ně po škole málo času, neboť buď spěchají do domova splnit si domácí povinnosti, nebo jsou do zájmového kroužku. Co se týče kamarádů z táborů, tak s těmi mají respondenti také dobrý vztah, ale vidí se pouze na táborech, nebo na táborových setkáních, která jsou párkrát ročně. Respondenti s těmito kamarády udržují kontakt alespoň přes sociální síť.

##### 5) Důležitost hry jako volnočasové aktivity v dětském domově

Vlastnosti	Dimenzionální rozsah
význam hry	velký – malý
vývoj hry	pohyblivý – statický

Důležitým prvkem v trávení volného času je hra. V této kategorii se od respondentů snažím zjistit, co pro ně hra znamená, a zda se v průběhu jejich života hra



nějak vyvíjí. Respondent Jan uvádí *“no tak hraní si je jakoby nějaká činnost, kdy si odpočinu a nemusím na nic myslet, třeba na nějaký povinnosti. Prostě úplně zapomenu, co se kolem děje a ponořím se do té činnosti. Pokud mě teda ta hra baví, tak to tak je. Třeba u těch karetních to jsem úplně ponořenej do toho. Beru to jako relax. No a u fotbalu a florbalu taky, jsem do toho vždy tak zabraný, že jsem pak překvapenej, že už je konec tréninku. Prostě když dělám něco, co mě baví, tak mi to hrozně rychle utíká.”* Respondentka Adéla tvrdí, že se z ní díky hře může stát zase to malé dítě *„No, že ze mě zase může být to malé dítě. A při hře zapomenu na okolní svět a soustředím se jen na hru, ať už je stolní nebo sportovní. Hraní si je pro mě taky relaxace a odpočinek. A když třeba hraji něco tady s kluky, tak si tím i ještě zlepšujeme vztahy mezi námi. Někdy s námi hrají třeba stolní hry i paní vychovatelky, což nás všechny ještě více spojuje.”* Respondent Tom uvádí, že ve hře se může stát kým chce *„Hra pro mě prostě je odpočinková činnost, kde zároveň můžu být kým chci“*. Respondent Filip uvádí, že hru vnímá jako ponoření se do činnosti a role *„Hraní si pro mě znamená ponoření se do činnosti a pocit volnosti a relaxace. Já si rád hraji na různé postavy a role, teď si rád hraju na ředitele nemocnice“*

Dále jsem se od respondentů snažila zjistit, jak se v průběhu jejich života hra vyvíjí a mění. Respondent Jan tvrdí, že jeho hraní se v průběhu jeho života zásadně měnilo *„No, tak to určitě jo, tak jako mimino jsem si hrál asi s takovými těmi hrkotkami a chrastítkami. Pak ve školce jsem měl moc rád plyšáky, to si pamatuju. No a taky autíčka, to ještě i tak v první třídě. Pak jsem už začal na prvním stupni hrát fotbal a florbal, takže míčové hry a pak už to je až doted' takový stejný bych řekl. Naučil jsem se hrát dost deskových her, který jsem předtím neuměl. Takže to hraní se určitě měnilo v průběhu let.”* Respondentka Adéla tvrdí, že čím je starší, tím volí spíše klidnější hry, u kterých je ticho *„Když jsem byla malá, tak jsem si hrála s panenkami a dělala jsem blbosti, a teď už jsem ráda v klidu. Teď jsem ráda, že si tady třeba zahrajeme nějakou normální stolní hru, která není o řvaní a bojování. Dřív jsem třeba měla ráda takový ty běhací hry a takové hlučné, to teď právě ale nesnáším, když někde vidím děcka, jak se rvou. Já už jsem prostě ráda v klidu a užívám si, když je ticho. No, takže asi takto se měnil můj způsob hraní si. A je možné, že se ještě bude měnit. Kdoví, co mě začne bavit za pět, deset let.”* Respondent Tom uvádí, že u něj se v průběhu života také mnohokrát měnil způsob, jak si hrál a stále se mění *„no jako miminko jsem si asi hrál nejspíš s chrastítkama, to si fakt přesně nepamatuju, potom asi třeba ve třech letech jsem si prohlížel knížky. Pak ve školce to jsem miloval auta, jakýkoliv, ať už jako hračky nebo*

*pravá auta. Stejně tak vlaky a autobusy a letadla. Prostě jako dítě jsem miloval dopravní prostředky. Pak na prvním stupni, tak to mě už začali zajímat ti roboti. Nejdřív jsem je maloval a potom jsem se je snažil stavět z lega, to jsem taky chodil do kroužků legoroboti, ale to byl jen stavění ze stavebnice. No a teď se učím je už i programovat v tom kroužku. Takže takový robotí vývoj u mě byl (smích).“ Respondent Filip tvrdí, že když byl mladší, tak si spíše hrál s něčím, a teď si hraje na někoho, nebo na něco „Tak když jsem byl malý, tam jsem si hrál s kostkami a stavěl si víc z lega. Teď si rád hraji na někoho. Před pár rokama jsem si hrál na papeže a teď si hraji na ředitele nemocnice a na dětského doktora.“*

Z této kategorie vyplývá, že všichni respondenti považují hru jako odpočinkovou činnost a také se do hry dokáží plně ponořit a věnovat se v danou chvíli pouze hře. Co se týče vývoje hry, tak u všech respondentů se v průběhu jejich života hra vyvíjela a u některých ještě možná vyvíjet bude. U respondentky Adély nastala ta změna, že čím je starší, tak tím volí tišší a co nejméně bojové hry. U Toma lze například vidět proces v tom, že jako malý si stavěl legorobotky a nyní už se je učí i programovat.

## 6) Spokojenost v domově

vlastnosti	dimenzionální rozsah
rodinné prostředí	stabilní – nestabilní
společné sdílení	pravidelné – nepravidelné

Pro kvalitní život dětí v dětském domově je nejdůležitější prostředí, ve kterém žijí. Snažila jsem se skrz rozhovory tedy zjistit, jak prostředí, ve kterém žijí adolescenti vnímají. Respondent Jan uvádí, že prostředí, ve kterém žije vnímá jako rodinné „*Jsem moc rád za to, jak to tady máme malé, rodinné a přátelské. To prostředí se mi tady moc líbí. Vlastně my si tady bydlíme jako v klasickém rodinném domě.*“ Respondentka Adéla také uvádí, že se jí v dětském domově dobře žije „*Úplně parádně se mi tady žije, vyhovuje mi, že je nás tady jen pět a fungujeme více jako rodina. Vlastně my bydlíme v běžném rodinném domě, takže je to pro mě tady příjemné.*“ Respondent Tom je také s prostředím, ve kterém žije spokojený „*No já jsem tady maximálně spokojený. Ono je to hodně o těch vztazích, a i o počtu lidí. Jak je nás teď, tak málo, tak si připadám jako v běžné rodině.*“ Respondent Filip je s prostředím domova také spokojený „*Já jsem tady šťastný. Prostě jsem tu doma a vždycky se sem z internátu těším. Tak co víc bych mohl chtít, než bydlet v rodinném domku se zahradou. A to vše tady mám.*“

Pro příjemný život v dětském domově je také důležité sdílení zážitků a myšlenek mezi sebou navzájem. V tomto dětském domově se proto každý večer všichni setkají v tzv. „kruhu“. Respondent Jan uvádí *„No a potom ještě máme s tetou a všemi dětmi večerní kruh, to si sedneme a povídáme si co kdo ten den zažil a co se mu hezkého stalo. Ten kruh někdy trvá i hodinu. Každý má totiž slovo a k tomu teta nám třeba čte různé příběhy spojené s tradicemi, které třeba zrovna budou, například Velikonoce nebo Vánoce.“* Respondentka Adéla uvádí, že díky večernímu kruhu intenzivněji prožívá roční dobu a s ní spojené svátky a události. *„Po večeři máme to večerní povídání v kruhu o tom, co jsme prožili. V neděli je to ale delší než jiné dny, protože nejen že se ohlédneme za nedělí, ale ještě k tomu i za celým týdnem, takže to trvá tak dvakrát dýl než normálně v jiný dny. Ale mě tohle nevadí, jak jsem už říkala, jsem za to ráda. Vždycky se u toho i zasmějeme, protože co někdy z kluků vypadne za zážitky, tomu by snad nikdo ani nemohl věřit (smích). A tety samozřejmě sdílí zážitky s námi, a máme často i povídání si o tom, jaká je zrovna roční doba a svátky a události, které se blíží, například tento týden se hodně bavíme o Dušičkách a taky o Halloweenu a o tom, jaké zvyky mají v jiných zemích a co slaví. Jako řekla bych, že tím pak tak více vnímám a prožívám to dané období, které zrovna je.“* Respondent Tom uvádí, že si díky večernímu kruhu utřídí myšlenky z daného dne. *„máme večerní kruh, kde si povídáme o tom, co jsme prožili a o našich pocitech z toho dne. Vždycky se na ten kruh moc těším, protože si aspoň tak sám v sobě utřídím, co jsem prožil a co dobrého nebo špatného se mi stalo.“* Respondent Filip přes týden večerní kruh nezažívá, neboť je na internátu, ale o to víc se na něj těší o víkendu. *„Taky nás hodně spojuje, když máme každý večer ten kruh, kde si vzájemně sdílíme, co jsme prožili, to nás hodně sblíží, když jsem na internátu, tak mi tento rituál vlastně chybí, ale o to víc se těším domů na víkend.“*

Z této kategorie vyplývá, že všichni respondenti vnímají dětský domov jako rodinné prostředí, ve kterém se jim dobře žije. Stejně tak ke vnímání prostředí jako rodinnému patří večerní kruh. To je rituál, kdy se večer před spaním všichni sejdou a i s vychovatelkou sdílí zážitky ze dne a také co hezkého či nehezkého prožili. Všichni respondenti mají tento rituál rádi a utřídí si ním vlastní myšlenky. Tento rituál všechny z dětského domova také spojuje.

### **8.5.2 Axiální kódování**

Po otevřeném kódování přichází v zakotvené teorii na řadu kódování axiální. Podle Strausse a Corbinové (1999) opět dáváme dohromady data a vytváříme vazby mezi

kategoriemi a subkategoriemi. Tím vznikne kompaktní pohled na sledovaný jev. Je důležité zmínit paradigmatický model, jenž vytváří soubor vztahů mezi příčinnými podmínkami, jevem, kontextem, intervenujícími podmínkami, strategií jednání a následky (Gulová a Šíp 2013).

Schéma axiálního kódování

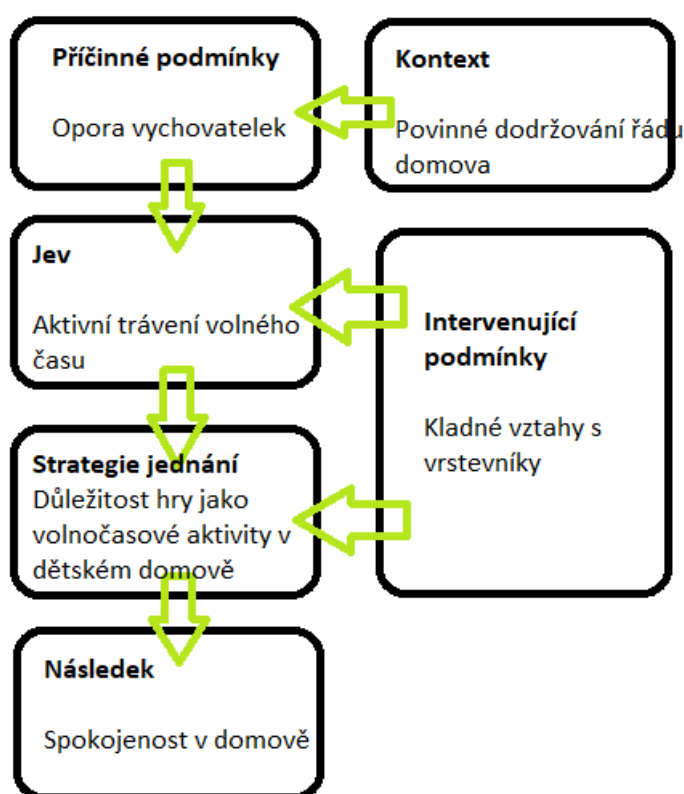


Schéma 1 – Paradigmatický model v axiálním kódování

Jev – Jako hlavní jev byla podle metodiky Gulové a Šípa (2013) zvolena kategorie **Aktivní trávení volného času**. Tento jev jsem zvolila z toho důvodu, že respondenti svůj čas tráví aktivně a mají mnoho různých zálib – čtení, sportovní aktivity, rukodělné aktivity, hudební aktivity, starání o zvířata a aktivity v přírodě. V této kategorii jsem také našla odpověď na mou výzkumnou otázku.

Příčinné podmínky – Jako příčinnou podmínku jsem zvolila podmínku nazvanou **Opora vychovatelek**. Gulová a Šíp (2013, s. 58) uvádí, že „kauzální podmínky jsou chápány jako jevy, které vedou ke vzniku nebo výskytu centrálního jevu.“ Pro můj jev je hlavní opora vychovatelek. Díky vychovatelkám děti tráví aktivně svůj volný čas.

Vychovatelky je pozitivně motivují a nabízí jim různé aktivity, kterým se děti mohou věnovat.

Kontext – Dle Gulové a Šípa (2013, s. 58) „kontext označuje konkrétní vlastnosti centrálního fenoménu.“ Pro můj výzkum jsem jako kontext zvolila **Povinné dodržování řádu**. Učinila jsem tak z toho důvodu, jelikož dodržování řádu dětského domova je nezbytné pro aktivní trávení volného času dětí. Bez pravidel by děti nemohly svůj volný čas trávit. Jejich volný čas se řídí podle určeného harmonogramu.

Intervenující podmínky – Dle Gulové a Šípa (2013, s. 59) „intervenující podmínky popisují širší strukturní kontext jevu, který ovlivňuje užití různých strategií jednání.“ Pro svoji práci jsem jako intervenující podmínky zvolila kategorii **kladné vztahy s vrstevníky**. Pro děti v dětském domově jsou vztahy s vrstevníky klíčové. Děti často tráví svůj volný čas se svými ostatními „spolubydlícími“ v domově. Jednotlivé vztahy mezi dětmi jsou tedy pro jejich trávení volného času velmi významné.

Strategie jednání a interakce – Dle Gulové a Šípa (2013, s. 60) „strategie jednání nebo interakce označují způsoby jednání či reagování v souvislosti s jevem. Hlavní strategií jednání byla zvolena kategorie **Důležitost hry jako volnočasové aktivity v dětském domově**. Děti během rozhovorů uváděly, že ve volném čase interagují na principu her. Může se jednat o jednání ve hrách společenských, míčových či při hrách, ve kterých se vciťují do „vymyšlených“ rolí. Děti si velkou část volného času „hrají“. Hra jim slouží i jako jejich bezpečný prostor.

Následky – Dle Gulové a Šípa (2013, s. 60) „následky jednání jsou výsledky, k nimž vedou zvolené strategie jednání.“ Na základě rozhovorů jsem jako následky vytvořila kategorii **Spokojenost v domově**. Rozhodla jsem se tak z důvodu, jelikož všechny děti jsou v domově, i díky aktivnímu trávení volného času, spokojené. Pro mě jako výzkumníka byla právě tato kategorie nejdůležitější. Spokojenost v domově přímo vychází z aktivního trávení volného času.

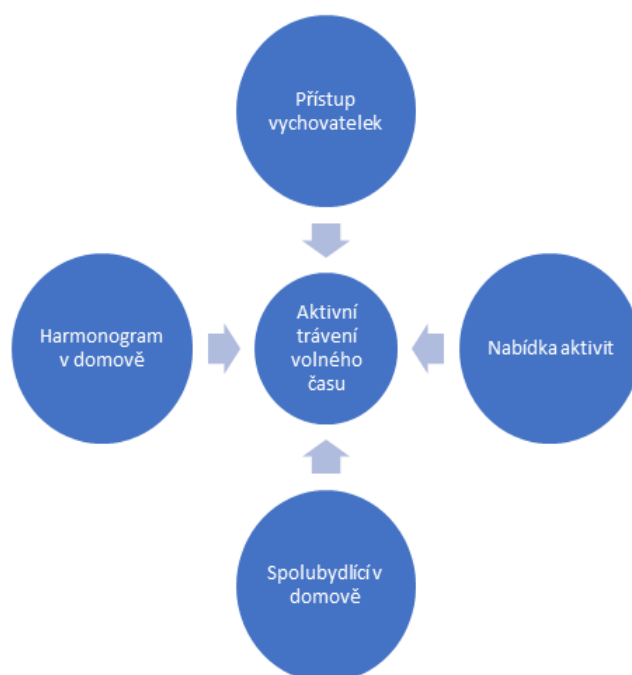
### 8.5.3 Selektivní kódování

Selektivní fáze následuje přímo po axiálním kódování. Dle Gulové a Šípa (2013, s.62) „*selektivní fázi označujeme fázi, kdy je identifikována klíčová centrální kategorie, která je na vyšší úrovni abstrakce systematicky uváděna do vztahu k ostatním kategoriím.*“ Centrální kategorie je kostrou celého příběhu. Díky ní můžeme formulovat zakotvenou teorii, kterou při formulaci zpětně ověřujeme původními daty. Abychom tuto fázi mohli uskutečnit, pomáhá nám axiální kódování. Díky němu získáváme obraz

o vztazích mezi kategoriemi. Strauss a Corbinová (1999) využívají metodu „identifikace příběhu“, kdy výzkumník v několika větách zodpoví otázky, „co je na zkoumané oblasti překvapující, co je hlavním problémem?“ (Gulová a Šíp, 2013, s. 62). Jako centrální kategorie bylo zvoleno **aktivní trávení volného času**. Tato kategorie je propojena s ostatními kategoriemi. Po zvolení centrální kategorie následuje sestavení kostry příběhu.

### **Kostra příběhu**

Schéma selektivního kódování



*Schéma 2 – Paradigmatický model v selektivním kódování*

Centrální klíčovou kategorii jsem ve své práci identifikovala jako kategorii nazvanou „aktivní trávení volného času“. Všechny ostatní kategorie k ní vedou (jak ukazuje schéma č. 2). Všichni respondenti tráví svůj volný čas velmi aktivně. Respondenti v rozhovorech uváděli, že nemají žádné volné chvíle, ve kterých by se nudily či ve kterých by svůj volný čas využívali pasivně. Z analýzy dat vyšlo, že pro aktivní trávení volného času jsou klíčové čtyři hlavní kategorie. Nejprve uvedme kategorii nazvanou „Přístup vychovatelek.“ V dětském domově se u dětí střídají dvě vychovatelky. Obě dvě vychovatelky mají k dětem velice blízký osobní vztah, díky kterému mají příležitost děti pozitivně motivovat k aktivnímu trávení volného času. Obě dvě vychovatelky se ve své profesi snaží dětem vymýšlet nejrůznější program (výlety, tvoření, divadlo, tábory, dovolené apod.) Všichni respondenti uvedli, že mají od

vychovatelek pestrou škálu nabídek pro trávení jejich volného času a využívají ji. Děti čas s vychovatelkami tráví rády a cenní si jejich přístup k nim.

Další kategorií je kategorie nazvaná „Spolubydlící v domově.“ Všichni respondenti, až na respondenta č. 4, tráví většinu svého volného času pospolu (pozn. vyjímaje volnočasových kroužků). Respondent č. 4 je totiž přes pracovní týden ubytován na internátu, z něhož navštěvuje střední školu. Respondent se vrací do dětského domova pouze na víkendy či prázdniny. O víkendech či prázdninách se však připojuje k ostatním dětem. Všichni respondenti spolu mají velmi blízký vztah, který se podepisuje na jejich aktivním trávení společného času. Respondenti uvedli, že spolu ve volném čase hrají deskové hry, míčové hry, pohybové hry, jezdí na výlety či jezdí na in-line bruslích. Ve volném čase si také často vzájemně pomáhají (např. se školní prací). Z rozhovorů vyplývalo, že mezi sebou mají téměř sourozenecký vztah.

Třetí kategorií je kategorie nazvaná „Harmonogram v dětském domově.“ Všichni respondenti uvedli, že jejich čas v dětském domově je poměrně hodně strukturovaný harmonogramem dětského domova či ze stran vychovatelek. Všichni respondenti mají rozpis domácích prací na celý týden a tento rozpis každý den plní. Na rozpise jsou úkoly jako vaření, umývání koupelny, vysávání či úklid pokoje. Každý respondent je za své úkoly zodpovědný a za splnění úkolů dostává více volného času. V některých úkolech si děti pomáhají a vykonávají je společně (např. vaření). Respondenti v rozhovorech zmínili také „večerní kruh.“ Každý večer se všichni děti i vychovatelé v domově sejdou, a navzájem sdílí, co v daný den zažili. V neděli je kruh delší a ohlíží se za celým týdnem. Respondenti uvedli, že je tato reflexe dovádí k upevnění svých předešlých prožitků.

Poslední kategorií je kategorie nazvaná „Nabídka aktivit.“ Všichni respondenti uvedli, že mají v domově pestrou nabídku volnočasových aktivit. Aktivity dělili na řízené a neřízené. Řízené aktivity probíhají většinou mimo dětský domov formou volnočasových kroužků, např. plavání, fotbal, florbal či latinskoamerické tance. Děti dochází za těmito kroužky do sportovních klubů či do ZUŠ. Mezi neřízené aktivity spadá vyrábění, poslouchání hudby, péče o domácí mazlíčky, jízda na kole či malování. Tyto aktivity děti vykonávají samy či za doprovodu vychovatelek. Vychovatelky jim nabízejí aktivní vyžití ve volném čase.

## 8.6 Diskuze

Výzkum mé diplomové práce se zaměřuje na trávení volného času adolescentů v soukromém dětském domově. V rámci výzkumu jsem si vybrala pět respondentů, které jsem již dříve znala. Věděla jsem, že budou pro můj výzkum vhodné. Zrealizovala jsem rozhovory a následně je přepsala a analyzovala. Pomocí kódů vzešlých z kódování mi vzniklo šest kategorií. Poté jsem postupovala metodou zakotvené teorie, která se skládá ze tří druhů kódování. Z otevřeného, axiálního a selektivního.

Ještě před zahájením výzkumu jsem si zvolila hlavní cíl. Hlavní cíl v mé práci je zjistit a interpretovat, jak adolescenti v soukromém dětském domově tráví volný čas. K hlavnímu cíli se vztahovaly ještě dílčí cíle. Tyto otázky budou nyní zodpovězeny.

První výzkumná otázka je **„Jak děti rané adolescence žijící v soukromém dětském domově tráví volný čas?“** S touto otázkou je spojena kategorie „aktivní trávení volného času“. Všichni respondenti uvedli, že tráví svůj volný čas velmi aktivně. Každý z respondentů má mnoho svých kroužků a koníčků, kterým se aktivně věnuje. Respondenti se věnují sportu, vyrábění, tanci a často chodí na výlety. Většina respondentů uvedla, že mají málo volného času na své spolužáky a kamarády, a to z důvodu mnoha zálib a také řádu v domově a domácích prací, které musí plnit. Respondenti jsou ale za množství aktivit v jejich volném čase rádi, neboť by nechtěli zažívat nudu.

Druhá výzkumná otázka je **„jak jsou děti v dětském domově motivovány k aktivnímu trávení volného času vychovateli?“** Z rozhovorů je zřejmé, že vychovatelky se snaží, aby děti svůj volný čas prožívaly co nejkvalitnějším a nejaktivnějším způsobem. Nejčastěji se snaží děti motivovat ústní formou. Snaží se jim vysvětlit, proč je pro ně vykonávání dané aktivity přínosné. Motivují je ale i jiným způsobem, a to například odměnou. Často se stává, že když děti nechtějí jít na výlet, vychovatelky jim slíbí, že se cestou zpátky zastaví do cukrárny, a to na děti platí.

Třetí výzkumná otázka je **„jak děti využívají nabídku trávení volného času organizovanou ze strany dětského domova?“** Z rozhovorů jsem zjistila, že děti se aktivně zapojují do všech aktivit, které jsou jim ze strany dětského domova nabídnuty. Zapojují se do výtvarných aktivit, díky kterým si dokonce mohou něco málo vydělat skrz charitativní akce. Dále se aktivně zapojují do společných aktivit, jako jsou víkendové výlety. Všichni respondenti jezdí každý rok na mnoho táborů, které jim také nabízí vedení dětského domova. Někteří respondenti také zmínili, že i když se jim některé



nabízené aktivity dělat nechce, tak je dělají, protože nechtějí vychovatelkám kazit radost a práci s přípravou aktivit.

Čtvrtá výzkumná otázka je „**jak děti vnímají a využívají možnosti a nabídku volnočasových kroužků a aktivit mimo dětský domov?**“ Z odpovědí na tuto otázku vyplynulo, že děti vnímají nabídku jako pestrou a širokou. Většina respondentů také uvedla, že nabídku aktivit „zvenčí“ také hodně využívají. Hrají závodně fotbal, florbal, využívají plaveckého bazénu, chodí do robotického kroužku, a učí se latinskoamerickým tancům. Zkrátka všichni respondenti by nabídku volnočasových aktivit, které nejsou v režii dětského domova, označili jakou bohatou.

Pátá výzkumná otázka je „**co pro adolescenty znamená hra a jakým způsobem si hrají?**“ Z odpovědí na tuto otázku vyplynulo, že adolescenti hru vnímají jako činnost, u které si odpočinou, a zapomenou na běžné starosti. Hra je pro ně příjemnou aktivitou, ke které se rádi vrací. Co se týče způsobu, jakým si hrají, tak ten se u jednotlivých respondentů různí. Někteří respondenti upřednostňují stolní hry, jiní např. sportovní hry. Respondenti si ale také rádi hrají spolu způsobem, že vystupují v různých rolích. Respondenti uvádějí, že při těchto „rolových“ hrách se vžívají do postav tak, že ani nevnímají co se kolem nich děje.

### **8.6.1 Porovnání výsledků výzkumu**

V této krátké kapitole stručně porovnáím výsledky mého výzkumu s ostatním dosavadním poznáním v oblasti dětských domovů a volného času. Svůj výzkum porovnáím s odbornými články a také s odbornou knihou.

Wrench (2016) ve své knize uvádí, jak moc je pro dítě v jeho vývoji důležitý pocit bezpečí. Tyto pocity se mohou budovat nejrůznějšími způsoby. Autorka popisuje budování pocitu bezpečí skrze poslouchání hudby, hraní na hudební nástroje, vlastnoruční vytvoření dekorace ve svém pokoji či skrze příjemné vztahy s ostatními rezidenty. Z mého výzkumu vyplynulo, že všichni respondenti v domově mají svoji jistotu – tedy pocit bezpečí. Respondenti obdobné „fenomény“ pro navození pocitu bezpečí sami vykonávají – ať je to poslouchání hudby, výroba výrobků či například docházení do kroužků či budování a upevňování sociálních vztahů. Autorka přikládá pocitu bezpečí velkou hodnotu – jelikož pouze v bezpečném prostředí se děti mohou správně vyvíjet a růst. Z výsledků tedy usuzuji, že i děti v domově mají k osobnímu růstu správné „podhoubí“.

Sommerfeldt (2022) ve svém článku zkoumala pohled adolescentu v dětském domově na jejich vlastní pobyt. Ve svém výzkumu přišla na to, že vztahy vzájemného uznání mezi vychovateli (zaměstnanci) a mladistvými výrazně přispívají k sebeporozumění a mají potenciál minimalizovat stigmatizující zkušenost mladistvých v dětském domově v jejich pozdějším životě. V mém výzkumu se prokázalo, že všichni vychovatelé v Dětském domově Sluníčku mají velmi blízké vztahy se svými klienty. Všichni respondenti v rozhovorech popisovali respondenty jako jejich blízké osoby, kterým se mohou otevřít, svěřit, sdělit jim svoje potřeby. Respondent Jan dokonce popsal vychovatelky jako svoje „maminky“. Tato skutečnost značí, že mladiství a vychovatelé se vzájemně uznávají a je mezi nimi opravdový mezilidský vztah.

Molinari et al. (2019) se ve svém výzkumu zaměřili na kvalitu života a úzkosti u dětí a mladistvých v dětských domovech. Autoři ve své studii uvádí, že kvalita života je relativně stabilní duševní stav, který zahrnuje objektivní a subjektivní ukazatele, včetně fyzického zdravotního stavu, sociálních vztahů, vzdělání a volného času. Autoři se shodují na tom, že duševním problémům se dá předcházet například kvalitním trávením volného času. Ve svém výzkumu jsem zjistila, že všichni čtyři respondenti svůj čas kvalitně tráví. Respondenti vykonávají např. domácí práce, věnují se volnočasovým kroužkům, jezdí společně na výlety a dovolené, tábory a vykonávají mnoho jiných aktivit, který jim umožňují svůj volný čas trávit velice aktivně. Z toho důvodu si budují dobré návyky k tomu, aby omezili v budoucím životě riziko depresí a úzkostných stavů.

## ZÁVĚR

Volný čas je velmi důležitou oblastí života každého člověka. Cílem mé diplomové práce bylo zjistit, jak adolescenti tráví svůj volný čas v soukromém dětském domově. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretickou část jsem rozdělila do sedmi hlavních kapitol, a to volný čas, výchova v dětských domovech, adolescence, dětské domovy a ústavní výchova, soukromý dětský domov, sociální pedagogika a hra jako trávení volného času. Dále následovala část praktická. Bylo vybráno pět respondentů, kteří tvoří jednu výchovnou skupinu v dětském domově. Z těchto pěti rozhovorů ale byly použity pouze čtyři, protože pátý rozhovor byl velmi plytký z důvodu mentálního postižení respondenta. Pro výzkum byla použita kvalitativní metodologie. Data byla získávána skrz polostrukturované rozhovory s respondenty. Tyto rozhovory byly následně přepsány. Poté byla vytvořena krátká charakteristika respondentů. Dále byly rozhovory analyzovány metodou zakotvené teorie. Nejprve byly rozhovory kódovány otevřeně, poté axiálně a nakonec selektivně. V diskuzi byly výsledky shrnuty. K hlavnímu cíli byly stanoveny také dílčí cíle.

Prvním a také hlavním cílem bylo zjistit, jak adolescenti v soukromém dětském domově tráví volný čas. Díky analýze rozhovorů bylo zjištěno, že respondenti tráví volný čas velmi aktivně a zároveň kvalitním způsobem. Mají mnoho zálib, kterým se pravidelně věnují. Respondenti také uváděli, že neznají nudu. Vychovatelé se jim snaží zajistit co nejkvalitnější aktivity pro kvalitní trávení volného času. Díky skvělým vztahům mezi sebou mnoho aktivit vykonávají v dětském domově společně.

Druhým dílčím cílem bylo zjistit, zda je pro adolescenty volný čas důležitý. Z rozhovorů vyplynulo, že adolescenti vnímají volný čas jako důležitý aspekt jejich života a jsou to pro ně chvíle, kdy si mohou odpočinout a dělat to co je baví. Volný čas tedy všichni respondenti vnímají jako důležitý.

Třetím dílčím cílem bylo zjistit, co pro adolescenty znamená hra a jakým způsobem si hrají. Skrz analýzu rozhovorů vyplynulo, že hra pro adolescenty znamená uvolnění se a vžití se do „role“. Když si hrají, tak zapomenou na vše, co se kolem nich děje. Někteří respondenti považují za hru deskové či sportovní hry, jiní zase hry s rolemi, kdy se vcítí do jiné postavy. Všemi respondenty je hra vnímána jako relaxace.

Čtvrtým a zároveň posledním dílčím cílem bylo zjistit, jak jsou adolescenti motivováni vychovateli k aktivnímu a kvalitnímu trávení volného času. Bylo zjištěno, že jsou nejčastěji vychovatelkami motivováni slovně. Vychovatelky se jim snaží vysvětlit,

proč je pro ně určitá aktivita užitečná a proč by ji měli dělat. Respondenti také uváděli, že jsou někdy motivováni formou odměny, např. se cestou z výletu zastaví společně v cukrárně. Pro některé je motivace ke kvalitnímu trávení volného času samotný vztah s vychovatelkami. Respondenti uváděli, že i když se jim některé volnočasové činnosti dělat nechce, nechtějí vychovatelkám kazit plány a podporují je.

Celkově z rozhovorů vyplynulo, že respondenti vnímají svůj život v dětském domově jako spokojený a nabitý aktivitami. Respondenti ale uvedli, že mají po škole málo času na spolužáky a uvítali by jej více. Zároveň jsou však rádi za povinnosti, které v domově vykonávají. Všichni respondenti tvrdí, že si váží toho, že mají v dětském domově povinnosti v podobě vaření a domácích prací. Uvádí, že jsou to pro ně zkušenosti, které využijí až v budoucnu z dětského domova odejdou a osamostatní se.

Psaní teoretické části pro mě nebylo příliš problémové. Na téma volného času a téma adolescence jsem našla mnoho literatury. Větší problém jsem ale měla s hledáním literatury o ústavní výchově a dětských domovech. Vzhledem k tomu, že jsem byla v dětském domově, o kterém diplomovou práci píši, na praxi, mnoho informací o chodu a řádu dětského domova jsem získala právě tam, přímo od vychovatelek. Nejsložitější však pro mě bylo vytvořit praktickou část. S otevřeným kódováním jsem sice měla zkušenost již z bakalářské práce, ale axiální a selektivní kódování pro mě bylo nové. Trvalo mi tedy, než jsem správně pochopila, jak analýzu udělat.

Tato diplomová práce může být přínosná pro vychovatele v dětských domovech, kteří nemají moc nápadů, jak dětem zajistit kvalitní trávení volného času a zajímalo by je, jak to chodí v soukromém dětském domově, kde děti žijí téměř v rodinném prostředí a velmi přátelském kolektivu.

## POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

- BENDL, Stanislav a kolektiv, 2015. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada Publishing, a. s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.
- BENDL, Stanislav, 2016. *Základy sociální pedagogiky*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-881-3.
- BLÍŽKOVSKÝ, Bohumír, 1992. *Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi*. Ostrava: Amosium Servis. ISBN 80-85498-23-5.
- BREZINKA, Wolfgang, 1996. *Filozofické základy výchovy*. Praha: Zvon. ISBN 80-7113-169-5.
- COPLAIN, Robert, Alicia, MCVARNOCK, Will, HIPSON a Julie, BOWKER, 2022. Alone with my phone? Examining beliefs about solitude and technology use in adolescence. *International Journal of Behavioral Development*. **46**(6), 481–489. 0165-0254.
- ČECH, Tomáš, 2007. *Výchova a volný čas 2*. Brno: MSD. ISBN 978-80-86633-97-8.
- ČINČERA, Jan, 2007. *Práce s hrou: pro profesionály*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1974-0.
- ESENTŞ, Melike, 2021. A leisure time educational tool: mind and intelligence games. *International Journal of Curriculum and Instruction*. **13**(2), 1655–1373.
- FLICK, Uwe, 2018. *An introduction to qualitative research*. Los Angeles: SAGE. ISBN 978-1-5264-4565-0.
- GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, 2013. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4368-4.
- HENDL, Jan, 2016. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.
- KAPLÁNEK, Michal, 2012. *Čas volnosti – čas výchovy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0450-3.

- KAPLÁNEK, Michal, 2017. *Volný čas a jeho význam ve výchově*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1250-8.
- LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ Dana, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.
- LEE, Yong-Kwan, 2022. What Makes Adolescents Free Time Use Differently? *Young & Society*. 54(6), 982–999.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. ISBN 80-85282-83-6.
- MATOUŠEK, Oldřich, 2007. *Sociální služby*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-310-9.
- MATOUŠEK, Oldřich, 1999. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-76-1.
- MOLINARI, Arielle, Jessica L. ANDREWS, Brian A. ZABOSKI, et al., 2002. Quality of life and anxiety in children and adolescents in residential treatment facilities. *Residential Treatment for Children*. 36(3), 220-234. ISSN 0886571X.
- NĚMEC, Jiří, 2002. *Od prožívání k požitkářství: výchovné funkce hry a její proměny v historických koncepcích pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-006-9.
- PÁVKOVÁ, Jiřina, 2002. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 80-7178-711-6.
- PETROVIC, Jelena a Dragana, DIMITRIJEVIC, 2020. Family Influence on Leisure Time of Schoolchildren. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 12(4), 172–188.
- PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.
- SOJÁK, Petr, 2014. *Kuchařka pro lektory zážitkově orientovaných kurzů, aneb, (Ne)vaříme z vody*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7572-6.
- SOMMERFIELDT, Marriane Buen, 2022. Sometimes I feel at home adolescents narratives of everyday life in residential care. *Journal of Children's Services*. 17(1), 33–44.

- STRAUSS, Anselm a Julie CORBINOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice, nakladatelství Albert. ISBN 80-85834-60-X.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.
- TANG, Alva, Selin, ZEYTIÑOGLU, Charles, NELSON, Alisa, ALMAS, Charles, ZEANAH, a Nathan, FOX, 2021. Long-Term Effects of Institutional Care and Enhanced Attachment Relationships on Close Adolescent Friendships. *Child Development*. **92**(6), 2431–2446. ISSN 0009-3920.
- VAŠUTOVÁ, Maria, 2005. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta. ISBN 80-7042-691-8.
- VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ, 2021. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4961-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.
- VÁŽANSKÝ, Mojmir a Vladimír SMĚKAL, 1995. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido. ISBN 80-901737-9-9.
- WRENCH, Katie, 2016. *Helping Vulnerable Children and Adolescents to Stay Safe: Creative Ideas and Activities for Building Protective Behaviours*. Published by Jessica Kingsley Publishers. ISBN 9781849056762.

## **Seznam tabulek a schémat**

**Schéma 1:** Paradigmatický model v axiálním kódování

**Schéma 2:** Paradigmatický model v selektivním kódování

# Seznam příloh

## Příloha 1

### Rozhovory

#### Respondent Jan

Já: tak pomalu začneme a moc ti děkuji za to, že jsi k rozhovoru svolil. tak můžeme začít s rozhovorem, bude se týkat tvého volného času a života v dětském domově. informace budou použity jen pro školní účely k mé diplomové práci. budu rozhovor nahrávat na telefon, a nikde nebudu uvádět tvé pravé jméno, souhlasíš?

Respondent 1: nemáš zač a jo souhlasím.

Já: tak začneme seznamovacími otázkami, jak se jmenuješ?

R1: jmenuji se Jan Dvořák (jméno i příjmení záměrně změněno)

Já: a do kolikáté chodíš třídy?

R1: chodím do deváté třídy a chystám se na střední.

Já: jaké jsou tvé záliby?

R1: tak chodím na florbal, na fotbal, takže spíše sporty.

Já: ano, tak teď se přesunu k otázkám, které se týkají tady dětského domova. popiš mi prosím, jak vypadá tvůj běžný školní den od rána až do večera.

R1: tak ráno vstanu, nasnídám se, umyju si zuby, hygienu normálně, pak si chystám svačinu do školy. pak jdu do školy, po škole jdu na oběd do školní jídelny. potom jdu na autobus, který jede do naší vesnice zhruba 20 minut a po příchodu se přivítám s tetou a jako první máme nastaveno, že se po příchodu ze školy musíme věnovat školním povinnostem. musíme si prostě splnit pořádně všechny úkoly a naučit se na další den a někdy i na další dny dopředu. na to se tady hodně dbá. ale jsem za to rád, protože mám dobré známky ve škole. mám vyznamenání a to jsem v devítce. po splnění školních věcí si dám svačinu, tu si většinou musím sám připravit. no po svačině jedu buď na fotbalový trénink, nebo mám doučování, ale ten fotbal ten mám třikrát týdně, takže to je častější. když mám ten fotbal, tak se většinou vrátím tak v šest, sedm večer, podle toho, jaké je roční období no a než autobusem dojedu zpátky domů, tak je večer. přijdu, navečeříme se, večeři máme vždy společnou všichni. no a když mám doučování, to je dvakrát týdně, tak to chodí doučovatelka k nám do domova, tak aspoň nemusím už po škole nikam jezdit. já se teď doučuju na ty přijímačky, co budou na jaře. no a pak už je večer a nejradši bych šel spát, ale my často ještě máme večerní vyrábění s tetou, takže se na tom musím taky podílet. děláme výrobky vždy podle toho, jaké je roční období a pak to prodáváme na charitativních bazárech, to se jmenuje občůdky s albertem. no a potom ještě máme s tetou a všemi dětmi večerní kruh, to si sedneme a povídáme si co kdo ten den zažil a co se mu hezkého stalo. pak máme v 10 večerku tak jdu konečně spát. jo vlastně, ještě někdy když mám volné odpoledne, to je vlastně teď jen v pátky, tak to pomáháme tady v domově. třeba na zahradě se staráme o záhonky nebo zametáme, to my se musíme střídat a pomáhat. to mě i baví, protože je to takový volnější tempo, přecejenom toho pohybu mám za celý týden hodně (smích).

Já: takže podle toho, co říkáš to vypadá, že tvůj volný čas trávíš spíše aktivně že ano?

R1: jo, je to tak, už dlouho se mi nestalo že bych se třeba nudil, nebo tak něco. máme to tady tak nastavené, abychom furt něco dělali a tety se snaží ať děláme něco co dává smysl.

Já: to je super, a teď mi zkus říct, jak vypadá tvůj běžný den o víkendu.

R1: no, tak jako o víkendu, vstanu později určitě. v sobotu tak kolem deváté ráno, pak celý domov máme úklid až do oběda. takže jsme do toho zapojeni všichni a jedeme podle týdenního rozpisu kdo má co za úkol uklízet. takže to nám jde celkem rychle a teta nám někdy i pomůže ale většinou chce ať to zvládneme sami. někdy mám ale v sobotu dopoledne fotbalový zápas, takže to jdu na zápas, a ty práce si dodělám pak odpoledne. pak je vždy oběd, ten si sami vaříme nebo jakoby se střídáme vždycky. a odpoledne to už máme nějaký společný program, který si vymyslíme. to znamená že často jezdíme na výlety, na dlouhé procházky do lesa chodíme, pak taky v zimě jezdíme na hory lyžovat a bruslit. a v létě se chodíme koupat někde často. moc se nestává že bychom seděli doma, to jen když je někdo nemocný, tak to musíme být doma všichni, to je strašný vždycky, i když jsme měli tady tak před dvouma rukama covid, to jsme chytali postupně a byli jsme doma zavření i s tetou asi měsíc. to se tady už nedalo vydržet, ještě jak



jsem zvyklý furt něco dělat. no a pak večer zase si vaříme večeři, navečeříme se a zase máme večerní kroužek, kde si povídáme. někdy večer taky hrajeme hry deskový, to tady máme všichni moc rádi. v sobotu máme pozdější večerku, ale jen ti od patnácti, takže ještě někdy třeba hraju hry na počítači, ale to ne zas tak často. no a v neděli, to máme ráno mši, takže vstáváme tak kolem deváté, abychom ji na deset stihli. vlastně jak tady bydlíme na faře, tak je dobrý že kostel je hned vedle a nemusíme nikam jezdit. někteří z nás i zpívají ve schole, já občas taky někdy no. jako není to povinný, ale teta na to dbá hodně. ani do kostela nemusíme všichni vždycky, jako nemáme to tak, že musíme za každou cenu, ale jsme tady k tomu tak nějak vedeni. no a po té mši jdeme hned vařit oběd, někdy si to předchystáme už ráno, protože je to tak lepší. pak máme oběd a po obědě máme hodinu polední klid, to si většinou čtu nebo se doučuju něco do školy. no a po poledním klidu zase buď jedeme na výlet společně, nebo někdy k nám chodí nějaké návštěvy, třeba nějaké bývalé tety nebo děti co už jsou pryč. to mám moc rád, protože je tady vždycky úplná hostina (smích). pak v neděli večer si všichni umýváme vlasy a děláme důkladně hygienu. pak máme večer ve společném kruhu takové ohlédnutí za celým týdnem, kdy si každý tahá kartičku s otázkou a odpovídá na ni. to děláme každou neděli jakoby na ukončení toho týdne vždycky. no a pak jdeme spát, protože další den je škola.

Já: hmm, to zní taky jako hezký strávený volný čas. a jak vypadá tvůj volný čas o letních prázdninách:

R1: Tak jezdíváme, nebo tenhle rok jsem byl na třech táborech. na dvoutýdenním, týdenním a příměstským. a ještě jezdíváme na společný pobyt tady se všema z domova, tento rok jsme byli na červenohorským sedle, to bylo na týden. bereme to jako dovolenou a chodíme tam na túry, výlety a je to super. to jsme na takové chatě a je to tam moc hezký, máme tam i bazén a vířivku, takže zábava je tam pořád. no, pak mi zbydou tak dva volné týdny, ale to se taky nenudím, protože to už začínají zase fotbalové tréninky a doučování, tak se zase vracím do režimu. no prostě o prázdninách moc nejde popsat můj den, protože pokaždý jsem úplně někde jinde a dělám něco jinýho.

Já: Teda, to máš zábavné prázdniny.

R1: Jo, neměnil bych je.

Já: Teď mi prosím zkus říct, jak vypadá tvůj vztah s vychovateli/vychovatelkami. je pravda, že jich tady máte víc, že se střídají, ale máš s některými třeba lepší nebo horší vztah než s jinými?

R1: No, řekl bych že je to tak podobně. každá teta je jiná, ale není to tak, že bych měl s některou vyloženě nějaký problém, to ne, vůbec. každá třeba má pro nás trochu jiné aktivity a jinak dbá na povinnosti které musíme splnit. u některé tety se dá práce víc odfláknout než u druhé no. ale jako tetu Petru (jméno změněno) mám ze všech nejradši, protože ona je prostě jako naše kamarádka, ale jako není to tak že bychom ji neposlouchali. ale prostě vždycky se na ni těšíme, nebo já teda určitě. jak se tety vždy střídají po týdně, tak když už se blíží konec týdne, tak jsem takový smutný, že půjde teta Petra domů.

Já: a nemáš pocit, že jsi na té jedné tetě trošku závislý?

R1: no, asi trochu jo. ale ani mi to nevadí, prostě ji beru jako mámu, a řekl bych že to tady tak vnímají i ostatní.

Já: občas se ale taky vidíváte s vychovatelkami z druhé výchovné skupiny např. při společném programu nebo když zastupují vaše paní vychovatelky, s něma máš jaký vztah?

R1: no, jako takový nijaký. jak na sebe prostě nejsme zvyklí, tak to není ono. oni nás moc neznají a my je taky ne, takže je to takový že se na ně třeba s něčím neobráťím nebo tak.

Já: a co se týče vrstevníků, tak jaký máš vztah s dětmi tady z dětského domova?

R1: tak s některýma jako takový lepší, že si s nima rád povídám a s některýma až tak ne. třeba s tomem (jméno změněno) jo, s tím jsem vlastně i na pokoji, tak to my vždycky do noci kecáme a teta na nás chodí ať už spíme, že ráno vstáváme do školy. s tím jsme fakt dobří kámoši, chodíme spolu i ven a hrajeme na počítači nebo stolní hry. jsme vlastně stejně staří, takže to je taky super. a bavíme se spolu tolik už od začátku, co jsem sem do domova přišel, on tady už byl dávno předemnou. hned jsme po pár dnech věděli že si budeme rozumět. no a pak tu je třeba michal (jméno změněno), který je taky moc super, on má sice o tři roky míň jak já, ale i tak je super. je s ním strašná sranda a hrajeme spolu fotbal a chodíme běhat, takže on je pro mě takový sportovní parťák. pak tu ještě máme adélu, a ta je s námi ve výchovné skupině jako jediná holka. no a s tou si moc nemám co říct, ale tak nějak spolu vycházíme v pohodě. možná je to taky tím, že je starší o tři roky a má jiný zájmy než my ostatní. ale jako fakt s ní nemám žádný problém, to ne. spíš je mi ji i docela líto, že je tady jako jediná holka. no a se zbytkem kluků si taky rozumím, třeba s Karlem (jméno změněno) je strašná sranda, i když má nějaký to postižení, ale mám ho rád.

hrajeme spolu často karty a je v tom strašně dobřej. takže prostě tady z naší výchovné skupiny není nikdo, s kým bych měl problém. za to jsem fakt rád, protože to není samozřejmostí.

Já: tak to je super, že máte takové skvělé vztahy. a ještě mě napadlo, co v druhé výchovné skupině kde jsou mladší děti, jak spolu vycházíte?

R1: no, jsou malí a hlavně oni jsou v jiným domě takže se tak moc nevidáme. takže s něma si moc nerozumím, někdy máme třeba společný program, ale stejně se každý baví spíš s těma ze své skupiny no, takže o nějakém kamarádství tady asi není řeč, ale nemáme spolu žádný problém, jen se prostě zaměřuji na ty ze své skupiny.

Já: takže jsi rád, že jsi tady ve své výchovné skupině?

R1: jo, to určitě.

Já: dokázal by sis představit žít s těmi mladšími dětmi?

R1: ne, asi bych se tam nudil a otravovali by mě, to by mi hodně vadilo. jsem fakt moc rád že jsem tady a neměnil bych nic.

Já: a jak tady ve vaší výchovné skupině trávíte společně volný čas?

R1: jako jak kdy, většinou si povídáme, hrajeme stolní hry. taky vaříme společně obědy a večeři, to se střídáme po dnech. bavím se teda teď spíše o víkendech. no pokud nejedeme někam do přírody zrovna, tak třeba pracujeme na zahradě. zrovna včera jsme všichni celé odpoledne hrabali listí a zazimovávali naši domovskou zahradu. v zimě to zase třeba shrabujeme sníh a v létě se tady na zahrádce staráme o naši skalku a záhonky kde pěstujeme všechno možný. taky tady často máme nějaký posezení, že třeba přijede nějaká bývalá teta nebo někdo a slavíme tady na zahradě. máme tam houpačky a prostor na hraní. staráme se i o zalívání kytek a o zametání na zahradě třeba. ale fakt jsme u toho vždy všichni spolu jak je nás tady jenom pět teď. jsme tady fakt jak rodina. když je normálně školní týden, tak po škole jdu s tomem třeba ven na kolo a jezdíme si tady po vesnici. nebo jdeme běhat. prostě trávíme spolu ten čas i dobrovolně mimo společný program. jo a taky si bereme někdy na vodítka morčata a králíky a procházíme se s nimi, to jsem zapomněl říct, že je tady máme a staráme se o ně. mám moc rád zvířátka a nedovedu si už představit tady bez nich žít.

Já: a jaký máš vztah se svými vrstevníky mimo dětský domov? tím myslím třeba spolužáky nebo kluky z fotbalu a kámoše z táborů.

R1: jo, tak taky dobrý. se spolužáky vždycky po škole ještě chodíme ven. to se jdeme třeba projít a kecáme. jakože než mi jede autobus domů, to mám většinou tak hodinu čas ještě, tak to aspoň takhle využijeme. já bych s nimi byl venku i dýl, jenže to bych si zase musel ještě domlouvát s tetou a musím doma odpoledne vždy stihnout ty domácí práce, který na mě zrovna ten týden vychází. no a taky školní přípravu si musím na další den udělat, takže kdybych byl s klukama venku dýl a přijel třeba až dalším autobusem, tak to bych už nic nestihl udělat. no a kluci z fotbalu jsou většinou vlastně i moji spolužáci, takže se vidíme ještě na trénincích a zápasech, takže to jsem rád. někdy kluci jdou i na návštěvu ke mně do domova, máme to někdy povolené. a jeden spolužák bydlí hned ve vedlejším domě, takže to je úplně paráda. a ještě ses ptala na kámoše z tábora že? no tak s těmi se vidím převážně v létě na táborech a pak máme několikrát za rok takové potáborové setkání, kde se třeba na víkend přespává a hrajeme různé hry jak na táboře. přes školní rok se ale jinak moc nevidáme, protože oni bydlí celkem daleko. no jak kdo. ale většinou jsou daleko. tak si aspoň občas píšeme a voláme. ale vždycky se pak na ně moc těším, jak se zase uvidíme.

Já: tak to je dobře že si takhle udržuješ kamarádství i když se málo vidíte s lidmi z táborů. teď mi ještě zkus říct, myslíš tedy že svůj volný čas trávíš spíše aktivně nebo pasivně?

R1: no, tak vzhledem k tomu, že chodím třikrát týdně na fotbalový trénink, jednu týdně na florbalový, ve čtvrtky mívám doučování na přijímačky a v pondělí počítačový kurz, tak nemám ani jeden den po škole úplně volný. takže bych řekl že volný čas trávím hodně aktivně. jedině o těch víkendech trochu odpočívám, ale i tak pořád něco děláme tady.

Já: a uvítal bys více volna? je pravda, že všechny aktivity sis v podstatě zvolil ty sám, ale zamýšlel ses někdy nad tím, jaké by pro tebe bylo mít po příchodu ze školy více klidu a odpočinku?

R1: no, mně to ale ani nevádí že mám tolik aktivit. mně ten sport vážně baví a než abych se odpoledne nudil, tak to radši budu chodit na tréninky a něco užitečného dělat. no a doučování to jsem si tak úplně nedomluvil sám, ale to paní ředitelka mi sehnala. ale tak to beru jako celkem důležitý, protože za chvíli budu dělat ty přijímačky. co mě ale nebaví je ten počítačový kurz. to mám na počítači online a mám to tak už druhý rok. paní ředitelka si prostě myslí že bych se v tom

měl vzdělávat, tak vybrala mě abych tam „chodil“. jako mně to zas tak nevádí, ale je to celkem nuda.

Já: a co konkrétně se v tom kurzu učíte?

R1: No právě většinou tam děláme něco grafického a malujeme, což je pro mimina. no ale taky se tam učíme programovat webové stránky, což mi zase moc nejde. nikdy mě to nebavilo.

Já: aha, to je škoda že tam chodíš spíš z donucení.

R1: No, ale tak snad už jen do konce tohoto školního roku a pak už ne jak budu na střední.

Já: a teď by mě zajímalo, jestli tvůj volný čas řídí vychovatelé nebo si ho řídíš ty sám.

R1: No tak tady ani ne, ony ví že mám ten fotbal, to spíš paní ředitelka mi dala v to pondělí ten počítačový kurz, kam musím. třeba ten fotbal a florbal jsem si rozhodl sám, že tam chci chodit. a to doučování tak půl napůl, neříkám že by mě bavilo, ale potřebuji to teď kvůli těm přijímačkám. jako doučování jsem chtěl spíš ve škole, protože bych tam byl se spolužákama, ale tak mám ho tady sám, tak nevádí no.

Já: A jak využíváš nabídku trávení volného času, který ti nabízí dětský domov, pokud tedy nějakou takovou nabídku máš.

R1: No, tak paní ředitelka spolupracuje s volnočasovým centrem v .....(město záměrně neuvedeno), takže jsme předchozí roky měli různé kroužky tam v tom centru, někteří tam chodí pořád na kroužky, ale já bych to tento školní rok už nestíhal chodit ještě tam. no takže už od začátku, co tady v domově jsem, tak mi nabízeli kroužky odsud. no a jinak jako nabídku volného času považuji to, že jezdíme na ty výlety a tak. já vždycky jedu, ale někdy se mi třeba tolik nechce, třeba když mám po zápase, ale tety to dělají a vymýšlí pro nás, tak je nechci zklamat. pokud jsem zdravý, tak vždycky toho využiji a jedu společně se všema na výlet. no, protože i kdybych řekl že nechci jet, tak tety by mě přemlouvaly a nechtěly by abych se válel doma. takže jakoby nemáme to povinný, ale jakoby skoro jo (smích)

Já: a do jakých kroužků jsi tam chodil? byly některé třeba určené pro děti z dětských domovů?

R1: No chodil jsem do sportovního kroužku, to byl takovej všeobecněj, že jsme hodně hráli míčové hry, běhali a tak. to mě hodně bavilo ale jak říkám, už bych to nestíhal. taky jsem tam chodil do airsoftu, to mě bavilo nejvíc a pak taky do mysliveckého, ale to už je dávno. no jako to centrum je pro všechny děti, ale třeba v tom airsoftovém kroužku jsme byli my od nás z domova a pak ještě z jednoho, ale nevím jestli to bylo záměrně, nebo to tak jen ředitelka domluvila s jinýma. no takže třeba tohle nám nabízeli, a využíval jsem to a ostatní taky. no a jinak třeba máme společnou akci že o víkend jedeme někam na výlet, nebo v zimě lyžovat, tak to taky využiji a jedu, to jedeme vlastně všichni. takže já využívám všechny nabídky, co pro nás tady vytváří. i ty tábory, to všechno jde od paní ředitelky, takže je na mně jestli to využiji, ale já vždycky chci.

Já: zkus mi ještě říct, jaké konkrétně aktivity vám vychovatelé nabízí?

R1: Třeba různé výstavy, hrady, zámky, nedávno jsme třeba byli na fotbalovém zápase. a pak třeba ta společná dovolená nebo ty tábory, kroužky a tak.

Já: a je pro tebe volný čas důležitý? pokud ano tak proč?

R1: Ano, je pro mě hodně důležitý, protože si odpočinu od všech povinností a od školy a úkolů. taky si v tu dobu můžu dělat v podstatě co já chci a dělám to co mě baví a naplňuje jako třeba ten fotbal. a taky se v těch věcech můžu zlepšovat.

Já: a jak bys volný čas popsal svými slovy?

R1: Jako něco, na co se vždycky těším a je to pro mě důležité. doba kdy zapomínám na školu třeba. a dělám co mě baví, což je lepší než být doma.

Já: a jak tě vychovatelé motivují ke kvalitnímu trávení volného času?

R1: Tak, mě nijak moc motivovat nemusí, já se motivuju sám, protože jsem se pro ten sport rozhodl sám a sám se i chci v něm zlepšovat, ale jinak třeba nás motivují ať jedeme na ty výlety do přírody, nebo nám nabízí ty kroužky nebo nějaký domácí práce. jako dá se říct že oni už mě vlastně ani nemají jak motivovat, protože to dělám já sám.

Já: teď se tě ještě zeptám, hraješ si rád? nebo prostě hraješ rád hry? případně jaké?

R1: No tak většinou spíš když jdeme ven tak hrajeme nějaký hry. většinou třeba míčové nebo že se honíme. no a pak hrajeme tady hodně deskové hry, to vždycky v sobotu večer na to máme vyhrazený čas. to hrajeme celý domov i s tetou. my tady máme her hodně a já mám asi nejradši ty karetní hry. třeba normální karty nebo bang, ten tu máme rádi všichni. no a jinak tu máme takovou zajímavost, že hrajeme vždycky první sobotu večer v měsíci kanastu – to je karetní hra. hrajeme všichni a střídáme se a výsledky si zapisujeme do takové tabulky a pak si je mezi sebou porovnáváme a sledujeme, jestli jsme se od minule zlepšili. ty večery mám moc rád. taky tady

máme všichni moc rádi hru monopoly a taky šachy a dámu. i v šachách tady děláme turnaje, ale to spíš jen tak mezi sebou, bez tety. no a jinak z her občas ještě hraju počítačový, ale to moc ne, protože máme na notebook jen omezenou dobu kdy na něm můžeme být. většinou všichni kámoši ze školy hrají jen ty počítačové hry, ale nás se tady tety od toho spíš snaží odrazovat ať ten čas trávíme jinak než online. takže někdy mi je pak trapný, že si s něma o těch hrách třeba nemůžu povídat, no ale zas si myslím že mám mnohem víc pohybu než oni.

já: a co pro tebe znamená hrát si?

r1: no tak hraní si je jakoby nějaká činnost, kdy si odpočinu a nemusím na nic myslet, třeba na nějaký povinnost. prostě úplně zapomenu, co se kolem děje a ponořím se do té činnosti. pokud mě teda ta hra baví, tak to tak je. třeba u těch karetních to jsem úplně ponořenej do toho. beru to jako relax. no a u fotbalu a florbalu taky, jsem do toho vždy tak zabraný, že jsem pak překvapenej, že už je konec tréninku. prostě když dělám něco, co mě baví, tak mi to hrozně rychle utíká.

já: a změnil se nějak tvůj způsob hraní si v průběhu toho, jak jsi rostl?

r1: no, tak to určitě jo, tak jako mimino jsem si hrál asi s takovými těmi hrkotkami a chrastítkami. pak ve školce jsem měl moc rád plyšáky, to si pamatuju. no a taky autíčka, to ještě i tak v první třídě. pak jsem už začal na prvním stupni hrát fotbal a florbal, takže míčové hry a pak už to je až doteď takový stejný bych řekl. naučil jsem se hrát dost deskových her, který jsem předtím neuměl. takže to hraní se určitě měnilo v průběhu let.

já: a myslíš že se bude u tebe to hraní ještě měnit, jak budeš dospívat a stárnout?

r1: no jako já určitě zůstanu u toho sportu, takže to se nezmění, ale třeba mě začne bavit něco nového za pár let. jak začnu chodit na střední, tak bych pak chtěl zkusit

já: super, díky a teď se ještě zeptám, vyhovují ti pravidla, která tady máte v domově nastavená? myslím například ty co se týkají úklidu, jakože se střídáte atd.

R1: Jo, vyhovuje mi to. když jsem byl mladší tak to bylo horší, třeba když jsem měl zrovna na starost vaření. ještě jsem potřeboval pomoci od paní vychovatelky a ani mě to nebavilo. to už je teď ale v pohodě, asi s ničím nemám problém. nejvíc mě teď z toho rozpisu, co máme a děláme baví asi, asi to vaření. no a nemám rád umývání koupelny a drhnutí vany. pak ještě máme vysávání, umývání podlahy v kuchyni, vynášení košů, a čištění sedačky. no a v létě ještě zametáme na zahradě a staráme se o záhonky, ale to už děláme tak nějak podle toho kdo je doma a má čas. no a pak si každý uklízí svůj pokoj, ale to už není v tom rozpisu, to si musí každý sám pohlídat. já si to vždy hlídám, protože když není uklizeno, tak jsou tety našťvané a můžou nám třeba něco zakázat, což nechci. nedávno se nám stalo, že se nám z pokoje poztrácely nějaké osobní věci a těžko říct, kde jsou. možná je to tím že jsme tam měli nepořádek, a nebo to možná někdo vzal, nevím. od té doby si ten pořádek v pokoji všichni hlídáme ještě víc než předtím no.

já: A co se týče pravidel, která se týkají spíše vaší svobody, jak to máte třeba s chozením ven?

R1: No, jako ven můžeme chodit, když se zeptáme tety a pokud máme vše co je potřeba splněné. nemáme nějaký hodiny kdy ven můžeme a kdy ne. ale prostě je jasné že v noci třeba ven nechodíme, to by nám fakt nedovolily tety. ale jako když se normálně zeptáme a není v plánu zrovna společný program, tak není problém a můžeme jít. jo ale jen tady po vesnici spíš, to se třeba jedeme projet na kole nebo tak něco nebo projít se.

já: tak to vypadá, že je to všechno. moc ti děkuji za rozhovor.

R1: Jo, nemáš zač.

### **Respondentka Adéla**

Já: Tak pomalu začneme s rozhovorem, jak se jmenuješ?

R3: Jmenuji se Adéla

Já: a kolik ti je let?

R3: bude mi osmnáct za měsíc.

Já: Jaké jsou tvé záliby?

R3: Mám moc ráda psy, takže chodím často s kamarádkou venčit pejska, dívám se ráda na filmy o psech, obecně ráda chodím ven, ráda vyrábím různé dekorace, náramky, ozdoby. Taky ráda šiju a pletu a mám ráda prostě ruční práce.

Já: Ano, super za chvíli to více rozebereme, a teď se tě zeptám, jak vypadá tvůj běžný školní den?

R3: No záleží, jestli mám zrovna praxi nebo vyučování, podle toho vstávám. Jsem na zdravotnické škole na oboru ošetřovatelství, a dvakrát týdně máme praxe, takže to musím vstávat už ve čtyři, od toho se taky odvíjí to, v kolik jdu spát den předtím. No, takže když mám praxe, tak v ty čtyři vstanu, udělám si ranní hygienu a spěchám na autobus do města. Pak jdu do té nemocnice a od šesti do dvanácti tam mám tu praxi. Pak jedu domů, takže jsem doma o dost dřív, než když jedu normálně ze školního vyučování. Když jdu na normální výuku do školy, což je třikrát týdně, tak můžu vstát o dvě hodiny později, než když jdu na praxi, takže v šest. No pak si taky chystám snídani a jdu na autobus. Pak jedu ještě vlakem do ....(město záměrně neuvedeno) a pak jsem ve škole. Po vyučování jdu na oběd a po obědě mi buď pokračuje vyučování, nebo jedu domů. Když přijedu domů, což je většinou až kolem půl šesté, tak první se nasvačím, a pak se jdu hned podívat, jestli nemám úkoly nebo něco na učení na další den. Pokud jo, tak si splním všechno do školy, a ještě splním ty domácí práce, které mám ten den zrovna v rozpisu a vychází na mě. Potom už je většinou večeře. Někdy na mě vyjde řada, tak ji i připravuji. Po večeři většinou máme za úkol něco vyrábět a tvořit na charitativní bazárky. Vyrábíme na ně průběžně celý rok. Takže většinou po večerech. Potom si večer často ještě dodělávám něco do školy, pokud jsem to nestihla. No a někdy si společně pouštíme film v obýváku nebo hrajeme deskový hry společně i s tetou. Co je ale pravidelně, každý den, je večerní kruh, kdy si všichni sedneme, a navzájem si sdělíme zážitky ze dne, třeba co nás potěšilo nebo zklamalo. Jsem ráda, že tohle děláme. Aspoň si sama v sobě utřídím myšlenky a různé pocity. Protože jinak bych si na některé věci, které jsem ten den zažila ani večer nevzpomněla nebo prostě na ně nemyslela, takže jsem moc ráda, že je večer taková chvíle na zklidnění. Cítím se pak i tak zrelaxovaně a vlastně to беру jako takovou terapii. Kluci to možná spíš vnímají jako ztrátu času a zbytečnost, ale já mám tento rituál vážně ráda. A po tom rituálu si jdu udělat hygienu a jdu si lehnout, protože ráno se brzo vstává, pokud je další den škola. Hned většinou si jdu po tom večerním kruhu lehnout, protože já vlastně jsem některý dny od těch čtyř ráno na nohách, což moc nezvládám. No a většinou před spaním si ještě čtu, nebo jsem na mobilu. Ale nejčastěji usnu hned, i u čtení.

Já: A jak vypadá tvůj den o víkendu?

R3: No, o víkendu ráno vstanu, někdy dřív, někdy později, ale většinou kolem deváté. Udělám si ranní hygienu a jdu se nasnídat. Snídáme všichni společně, protože o víkendu si všichni tady pospí a nikdo nevstává brzo. Pokud je sobota, tak po snídani si jdu udělat úklid pokoje a zároveň splnit tu domácí práci, kterou mám zrovna ten týden na rozpisu domácích prací. Když to udělám, tak jdu pomoci s přípravou oběda. Pak společně obědváme a po obědě máme do dvou polední klid.

Já: A co děláš v poledním klidu?

R3: Já? Tak buď se dívám na film nebo seriál, nebo jen tak ležím a poslouchám hudbu. Na chvíli si zdřímnu. Pak se buď jdeme projít, nebo jedeme na výlet, ale to většinou když jedeme na výlet vyrážíme už ráno.

Já: A kam se třeba chodíte projít v soboty odpoledne?

R3: Tady máme kousek les, takže většinou na procházky do lesa, nebo pak tady je i hřiště, ale tam chodí spíš ti menší. A celkově, je tady na vesnici dost přírody, takže tady kdekoliv se můžeme jít projít.

Já: A chodíš ven někdy i sama? Nebo se držíš té výchovné skupiny a chodíte jen společně?

R3: No, jako my můžeme jít i sami, ale už je to tady jakoby takový pravidlo, že trávíme čas společně, ale samozřejmě to není povinné. Ale já se jich držím, protože máme hezké vztahy a mám je ráda. Takže i o těch víkendech trávím volný čas s nimi. Prostě to tady tak už je nastavené, i když nepovinné. No a pak když se vrátíme z výletu nebo z procházky, tak dva začnou dělat večeři, a ostatní si třeba dodělávají domácí práce, které nestihl dopoledne, nebo se hrají stolní hry. Pak je společná večeře, a po večeři večerní kruh. Takže si posdělíme zážitky ze dne, a třeba ještě něco vyrábíme. U nás v domově je to hodně o tom vyrábění, protože si tím aspoň můžeme pak něco vydělat, když se to prodá na té charitativní akci. No a pak už je večer a jde se spát. Já ještě poslouchám před spaním hudbu, protože je to uklidňující. No a pak už spím.

Já: A v neděli to chodí jak?

R3: V neděli taky tak podobně. Vstáváme akorát o něco dřív než v sobotu, protože jdeme na mši. Tam zpíváme, ale jen ať víš, nemusíme tam jít za každou cenu a povinně, prostě jsme tak ale naučení a dbají na to paní vychovatelky. Jsou rády, když chodíme, tak se snažím jim to nekazit, i když bych se viděla tak ráno radši třeba ještě v posteli. No a po kostele připravujeme oběd a pak společně obědváme. Ty neděle jsou takové o hodně dost pohodovější než soboty, protože to moc nejezdíme na výlety, ale jdeme maximálně na procházku do lesíka a po okolí. V podvečer už býváme ale zpátky v domově a opakujeme si učivo na pondělí. Prostě je to takový celkový

chystání do školy, hygiena začátek stresování z dalšího týdne. Zároveň neděli ale míváme jako herní, takže se sejdeme v obýváku u deskových her. To mám moc ráda, protože jsem všichni spolu a nemyslím tolik na to, že už bude zase pondělí (smích). No a pak chystáme večeři a večeříme. Po večeři máme to večerní povídání v kruhu o tom, co jsme prožili. V neděli je to ale delší než jiné dny, protože nejen že se ohlédneme za nedělí, ale ještě k tomu i za celým týdnem, takže to trvá tak dvakrát dýl než normálně v jiné dny. Ale mě tohle nevádí, jak jsem už říkala, jsem za to ráda. Vždycky se u toho i zasmějeme, protože co někdy z kluků vypadne za zážitky, tomu by snad nikdo ani nemohl věřit (smích). A tety samozřejmě sdílí zážitky s námi, a máme často i povídání si o tom, jaká je zrovna roční doba a svátky a události, které se blíží, například tento týden se hodně bavíme o Dušičkách a taky o Halloweenu a o tom, jaké zvyky mají v jiných zemích a co slaví. Jako řekla bych, že tím pak tak více vnímám a prožívám to dané období, které zrovna je.

Já: To je super, že je to pro vás vlastně i takové vzdělávací a prožíváte tak vždy aktuální období intenzivněji.

R3: Tak třeba Vánoce a Velikonoce jsem nikdy předtím, než jsem nastoupila sem do domova tak krásně jako teď neprožívala. Prostě hlavně ty Vánoce tady v domově mají tak úžasnou atmosféru. Jsem moc vděčná tetám za to, co pro nás dělají a snaží se nám zkvalitnit a zkrášlit život. Tety se nám snaží vše důkladně vysvětlit i co se týká náboženství a propojením se svátků. Prostě si myslím že si odsud hodně odnesu. Díky tetám tady máme řekla bych i takový ten všeobecný přehled o světě, protože právě tady v těch večerních sezeních se toho tolik probírá, že mi to snad dá i víc, než mi dala škola.

Já: to je vážně úžasný, je to moc super rituál ty večerní kruhy.

R3: Ano, moc mi to dává do života. I se díky tomu zamyslím nad věcmi, nad kterými by mě vůbec nenapadlo přemýšlet.

Já: A teď bych ráda navázala na trávení tvého volného času o prázdninách, jak trávíš o prázdninách volný čas?

R3: O prázdninách? No, tak letní prázdniny mám většinou dost pestré. Už hodně let jezdím na tábory. Většinou až třikrát za prázdniny, takže ten měsíc z prázdnin to zabere. Tábory mám moc ráda, protože si tam najdu nové kamarádky a moc mě to baví. Jinak o prázdninách jezdíme taky na společný pobyt tady s domovem a to bývá na týden. Tam je to taky moc super, ten pobyt je vždycky tady po česku, akorát vždycky na jiným místě.

Já: A jaký tam máte program?

R3: No, program máme vždycky dost nabitý, pořád něco děláme. Jezdíme tam po okolí na celodenní výlety, chodíme se koupat buď do aquaparku nebo na přírodní koupaliště a taky chodíme na koně se projet. Taky se tam snažíme hodně odpočívat, protože zbytek prázdnin je pro mě dost fyzicky náročný, třeba na těch táborech, tam je to takový, že vždy přijedu domů strašně unavená. Takže na společném pobytu je to pro mě vždycky moc příjemné trávení času s tetami i ostatními dětmi. No a pak mi zbývají do konce prázdnin většinou tak dva volnější týdny, kdy jsem doma, ale chodívám ven s kamarádkami z táborů, tedy z těmi co bydlí poblíž. Vždycky se ještě po táboře o těch prázdninách chceme vidět, takže je super, že než začne škola, tak ještě můžeme něco podniknout a i vzpomínat na hezké chvíle z tábora. No a jinak třeba v létě když jsme doma a je volnější den, tak jdeme všichni na bazén, nebo jedeme na výlet na kolech. Prostě i když jsem jakoby doma, tak neležím doma ale něco aktivně dělám. Třeba na zahradě hodně pracuji, máme tady skalku, o kterou všichni pečujeme, a taky záhonek se zeleninou, takže o ten se moc ráda starám. Stejně tak o kytky se starám. Prostě i tady doma je pořád co dělat, takže se vůbec nenudím. V létě tady máme taky na zahradě takovou slavnost, kdy sem přijedou tety, které tady dřív pracovaly, nebo i děti, které odsud už odešly. Je to vždycky takové milé setkání. Prostě léto je nejlepší období. No a poslední týden prázdnin k nám už přichází doručovatelka, a opakuji si látku z minulého ročníku. Takže ten konec je takový připravovací na školu. Takže tohle vše jsou moje letní prázdniny. No a o jarních prázdninách, tak to jezdíme většinou na hory, kde to máme taky jako takový pobyt. Jsme tady vedeni k lyžování, takže je to super, že si zalyžujeme, pokud je ten rok zrovna sních.

Já: to je super, že zažíváte tak aktivní a dobrodružné prázdniny. A teď se tě chci zeptat, jaký máš vztah s vychovatelkami? Zkus mi to prosím trochu rozvést.

R3: S tetami mám vztah úžasný. Nevím, co bych bez nich dělala. Tety se nám snaží nahradit mámu, takže pro nás chtějí a dělají jen to nejlepší a já to vidím, jak nás mají rady. Teta Petra je fakt úplně zlatíčko. Jí opravdu můžu říct všechno a nestydím se s ní cokoliv řešit. Vždycky se těším na to, jak bude mít směnu, protože tety se tady vlastně střídají po týdně. S ní je to tady i takové pohodovější, ona mě chápe a má mě ráda. Já mám někdy ty svoje protivné nálady,

hlavně ráno, ale teta to semnou vždycky zvládne, i když vím, že to není lehké. Já ráno totiž nezvládám, když na mě někdo mluví. A teta semnou samozřejmě ráno potřebuje mluvit, protože mě budí, takže je to takový, že často po ní vyjedu a pak mě to mrzí. Ale jinak se snažím být na ně hodná. Snažím se i podporovat jejich aktivity a nekazit jim to tím, že bych třeba řekla že se skupinou někam nejdu nebo nejedu. Prostě se snažím nedělat problémy, i když se mi třeba někdy nechce jet s něma na výlet, ale vždycky jedu, protože tety to s námi myslí dobře a dělají ty výlety a akce pro nás.

Já: Takže máš paní vychovatelku Petru tedy radši než ostatní?

R3: No jako určitě s ní mám nejlepší vztah se všech tady, ale mám ráda i ostatní. Určitě to není tak, že bych se na nějakou tetu třeba netěšila, nebo tak. Mám je ráda všechny, ale s tetou Petrou mám nejbližší vztah. Řešíme spolu i věci, které bych třeba jiné vychovatelce neřekla. Prostě k ní mám hodně blízko.

Já: A když jsme u těch vztahů, tak jaký máš vztah s tvými vrstevníky tady v dětském domově?

R3: Jako myslím si že hodně dobrý. Ono jak je nás tady ve výchovné skupině jen pět aktuálně, tak se všichni bavíme spolu a je to fakt takové rodinné. Jako je to samozřejmě tak, že někoho mám ráda víc, někoho míň, ale všichni spolu tady krásně vycházíme. Moc si toho vážím, že máme takové krásné vztahy tady spolu. Jsem tu sice jediná holka, ale mně to ani nevadí, protože kluci jsou tu fakt super parťáci. Ale pokud jsme tady třeba týden zavření nemocní, tak je to někdy náročný, protože si pak už třeba i lezeme na nervy. Ale běžně spolu fakt moc rádi trávíme volný čas.

Já: a jak spolu trávíte ten volný čas?

R3: No, tak hodně často spolu hrajeme stolní hry, to někdy je i na půl dne. A máme tady stolní hry rádi fakt všichni, takže si spolu hezky zahrajeme. Dále taky když někdo z kluků třeba potřebuje pomoci s nějakou domácí prací, kterou má za úkol, tak mu ráda pomůžu. I s úkoly do školy jim pomáhám, když potřebují. Takže je to mezi námi takové vzájemné ta pomoc, když někdo potřebuje. Někdy si třeba s některým z kluků jen tak vyjedu na kolečkových bruslích nebo kole tady po vesnici, což je moc super. Taky to, že o víkendu jezdíme všichni na výlety je společné trávení volného času, což je moc super být v přírodě, a ještě utužovat vztahy s ostatními.

Já: A jaký máš vztah s tvými vrstevníky mimo dětský domov? Třeba ze školy nebo z táborů.

R3: Jo, ve škole máme mezi sebou dobré vztahy. Mám tam dobré kamarádky, takže za to jsem taky moc ráda. Po škole ale už moc nestíháme třeba chodit spolu ven, protože dojíždím a někdy domů dojezu až kolem té šesté večer. Trávíme spolu ale taky cesty di školy a ze školy, protože vlastně část cesty jezdíme stejnou. Ale i jinak si se vším navzájem pomáháme, i co se týče školních úkolů a věcí. No a z táborů, tak tam si hodně rozumíme s holkama vždycky na těch táborech, ale pak přes školní rok moc není čas se vídat. Ale zůstáváme pořád v kontaktu a voláme si a píšeme. No ale když je někdy volno od školy, jako třeba státní svátek, tak se fakt snažíme setkat, protože třeba nebydlíme zas tak úplně blízko. Jako to kamarádství s nimi udržuji to ano.

Já: to je důležité si udržovat přátelství. A tady ve vesnici kde je domov, máš nějaké kamarády?

R3: No, tady ne. Jako já tady ty děcka v mém věku znám, protože to jsou moji bývalí spolužáci. Víš, já jsem tady chodila na základku. Ale na základce jsme neměli tak dobrý kolektiv jako mám teď na střední, takže s nimi neudržuji žádné vztahy. Je to sice škoda, ale je to tak. Já mám pro mě důležité lidi tady v domově, kamarádky ve škole, a když se chci setkat s kamarádkami z tábora, tak se domluvíme a vidíme se. Bohužel ne s každým se jde kamarádit no. Ale taky mám dobrý vztah s holkami, co tady bydlely a už z domova odešly, protože měly už 18 let. S těmi jsem stále v kontaktu a ony sem někdy jezdí, za což jsem moc ráda. A někdy spolu i chodíme ven, i když už bydlí v jiným městě, naštěstí to není tak daleko.

Já: A teď mi zkus podrobněji říct, co děláš ve svém volném čase když jsi doma, a když jsi venku.

R3: No, takže domá já moc ráda poslouchám hudbu, spíše teda zahraniční než českou. Taky mě baví filmy, ale dívám se nejradši na ty s titulkami. Snažím se tím co nejvíce naučit angličtinu. Pak doma hrajeme ty společenské hry, to hrajeme všichni společně. Taky ráda připravuji večere a celkově ráda vařím a pečú. Mám radost, když to pak udělá radost i ostatním. Taky doma hodně vyrábím. Třeba náramky, nebo různé náušnice nebo řetízky. My z toho pak máme peníze, protože to prodáváme na těch charitativních bazárcích. Nebo se doma prostě učím do školy. No, a venku, tak ráda si vyjdu na procházku, nebo vyjedu na kole tady po vesnici i s klukama. Ale nemám problém se zvednout, a jít ven i sama. Taky ty kolečkové brusle mám moc ráda. A jinak tady máme ve vesnici myslivecký kroužek každou středu, tak tam jsem začala chodit už tak před

třemi lety. Teď tam chodím podle toho, kolik mám zrovna věcí do školy. Ale snažím se tam chodit co nejvíc, protože je to takový odreagování. Moc mě na tom baví, že je to v přírodě.

Já: a teď se tě ještě zeptám, řídí tvůj volný čas vychovatelé, nebo si ho spíše řídíš sama?

R3: No, tak jako když jsem třeba ve svém pokoji, tak si sama řídím, co budu dělat. Třeba jestli se budu dívat na film nebo radši poslouchat hudbu. Ale pokud je to myšleno tak celkově, tak to mi volný čas řídí spíše vychovatelky. Třeba když se naplánuje nějaký výlet nebo akce, tak ne že bychom měli přikázané tam jet, ale tak nějak se to od nás očekává. A často se mi fakt nechce, ale nechci to těm tetám kazit. No, takže kdybych se zasekla že fakt nepojedu, tak jet nemusím, ale to jen pokud nejede i druhá výchovná skupina, aby mě mohl někdo hlídat. Takže třeba to, kam se pojedou, nebo co se bude o víkendu dělat určují vychovatelky. I na jaký třeba pojedeme tábor určuje paní ředitelka. Takže je to takový, že docela mají nade mnou tu moc co se týká mojího volného času. Stejně tak kroužky, většinou nám to bylo navrženo vychovatelkami nebo paní ředitelkou, jestli do určitého kroužku nechceme chodit. Takže jako jo, přijde mi to tak, že mi volný čas řídí vychovatelky.

Já: A zkus mi ještě říct, co vám vychovatelé nabízejí za aktivity ve volném čase?

R3: Tak ty společné výlety víkendové, o prázdninách třeba ten společný pobyt, tábory, kroužky. No je toho dost na výběr co dělat. Jo a taky vyrábění na jarmarky. Teď budeme mít jeden v listopadu a druhý v prosinci. Ten v listopadu je jen pro náš domov, a ten předvánoční je pro celý kraj. Takže nám vychovatelky říkají, že bychom měli něco vyrábět a nabádají nás k tomu.

Já: Takže tak celkově využíváš nabídku volného času, kterou ti dětský domov nabízí?

R3: Ano, většinou jo. Jsem ráda že je nějaká nabídka aktivit, které můžu dělat. Většinou, když paní vychovatelky něco navrhnou nějakou aktivitu, tak s tím souhlasím a jdu do toho. Jako fakt se snažím využít všechno, protože pak by mi bylo líto, že jsem o něco přišla. Ty aktivity, co pro nás dělají jsou bezvadné a baví mě.

Já: Co pro tebe znamená volný čas? Je pro tebe důležitý?

R3: Volný čas pro mě znamená chvíle, kdy si můžu dělat co chci a cítím se volně. Nic mě netíží a můžu dělat aktivity, u kterých se cítím dobře. Znamená pro mě radost a potěšení, když bych to měla říct přesně. No a ano, je pro mě hodně důležitý, protože si při něm odpočinu. Prostě úplně vypnu, třeba u poslouchání té muziky. Nebo i u jiných aktivit, třeba při procházce se krásně zrelaxuji. Když bych se měla soustředit jen na povinnosti, tak to bych se asi zbláznila. Člověk potřebuje i odpočívat a jen tak být. Ve volném čase taky můžu rozvíjet své zájmy a koníčky. Taky se můžu naučit novým věcem. Třeba bruslit na kolečkových bruslích jsem se nedávno naučila a teď toho využívám.

Já: A jak tě vychovatelky motivují ke kvalitnímu trávení volného času?

R3: No, tak spíše slovně, a snaží se nám vysvětlit proč je pro nás třeba daná aktivita dobrá nebo užitečná. Není to tak, že by nám slibovaly nějaké odměny, když budeme něco dělat, to určitě ne. Prostě tak přirozeně se nás snaží co nejvíc směřovat ke kvalitnímu trávení času. Maximálně když jsme na výletě, tak nám třeba slíbí, že se pak stavíme do cukrárny. Já se snažím motivovat sama k prospěšným aktivitám, protože vím, že je to pro mě dobré. Ale vychovatelky na nás v tomhle mají taky vliv, slovní.

Já: A máš pocit, že máš volného času hodně nebo málo?

R3: No, jako uvítala bych ho i víc. Ale zas si myslím, že když už ho mám, tak ho trávím kvalitně. A to díky našim úžasným vychovatelkám, které nám to kvalitní trávení zajišťují. Kdoví jak bych ho trávila, kdybych byla třeba v jiném dětském domově, nebo někde v rodině, prostě tady mám určitý režim, který musím dodržovat, a to má vliv i na můj volný čas.

Já: A vyhovuje ti režim a pravidla, která v dětském domově musíš dodržovat?

R3: Jo, je to dobrý. Aspoň prostě každý ví, co má dělat. Je dobře že je to tady nějak nastavený. Není to prostě jak někde, kde si děcka v domově dělají, co chtějí. Jsem vlastně ráda, že mám povinnosti, protože bych jinak nic neuměla. Za tu dobu, co tu jsem, jsem se toho strašně moc naučila. Třeba vařit umím dobře si troufám říct. I taková těžší jídla. I to, že tady musím pravidelně uklízet podle rozpisu mi hodně pomáhá si utvořit návyk hygieny a celkové čistoty domácnosti. Jsem vlastně ráda, že tady nemáme kuchařku ani uklízečku a je naším úkolem, abychom si ty práce obstarali sami. Je to tím, že si vlastně vše tady zkusíme sami, a děláme činnosti, jak když už potom nebudeme v domově. Takže je dobře, že se už teď připravujeme na budoucí život, protože pak nebudeme zaskočeni realitou. Víím, že v jiných dětských domovech to takto nastavené nemají a často odchází a nemají žádné návyky pro samostatný život.

Já: a co je pro tebe lehké a co těžké z těch pravidel dodržovat?



R3: Lehké? Tak třeba vaření je pro mě jednoduchá činnost zrovna, a zároveň mě i baví. A za těžší považuji udržet si svůj pořádek v pokoji, i když se snažím. Někdy taky třeba zapomenou zalít kytky, když je mám ten týden zrovna na starost. Někdy to prostě nevyjde (smích). Ale jako vesměs jsou pro mě ty činnosti všechny lehké. Není nic, co bych tady nezvládala. Třeba vysávání obývacího nebo umývání vany a umyvadel je taky pro mě jednoduché. Děláme tady takový ty základní činnosti, který pak v životě využiji. Takže i kdyby mi něco přišlo těžké, musela bych se to naučit. Ale myslím, že mám dobrý základ do života, co se týče udržování domácnosti. A ostatní taky, všichni se tu snaží, aby to pak měli co nejjednodušší, alespoň v rámci možností.

Já: A teď se tě ještě zeptám, co pro tebe znamená hrát si? A jaké nejradši hraješ hry?

R3: Tak nejradši mám určitě stolní hry. Baví mě Carcassone, pak máme hru Soudruhu nezlob se, to mě taky moc baví. No a taky ráda hraju míčové hry, to třeba v tělocviku. Nebo tady s kluky na zahradě, hráváme často fotbal nebo vybíjenou. No a taky si ráda hraju se zvířaty, třeba tady s našimi morčátky.

Já: A co pro tebe znamená hrát si?

R3: No, že ze mě zase může být to malé dítě. A při hře zapomenou na okolní svět a soustředím se jen na hru, ať už je stolní nebo sportovní. Hraní si je pro mě taky relaxace a odpočinek. A když třeba hraji něco tady s kluky, tak si tím i ještě zlepšujeme vztahy mezi námi. Někdy s námi hrají třeba stolní hry i paní vychovatelky, což nás všechny ještě více spojuje.

Já: A jak se během tvého života postupně mění tvůj způsob hraní si?

R3: Když jsem byla malá, tak jsem si hrála s panenkami a dělala jsem blbosti, a teď už jsem ráda v klidu. Teď jsem ráda, že si tady třeba zahrajeme nějakou normální stolní hru, která není o řvaní a bojování. Dřív jsem třeba měla ráda takový ty běhací hry a takové hlučné, to teď právě ale nesnáším, když někde vidím děcka, jak se rvou. Já už jsem prostě ráda v klidu a užívám si, když je ticho. No, takže asi takto se měnil můj způsob hraní si. A je možné, že se ještě bude měnit. Kdoví, co mě začne bavit za pět, deset let.

Já: Tak moc děkuji za rozhovor.

R3: Není zaco.

## **Respondent Tom**

Já: Tak můžeme začít s rozhovorem, bude se týkat tvého volného času a života v dětském domově. Informace budou použity jen pro školní účely k mé diplomové práci. Budu rozhovor nahrávat na telefon, a nikde nebudu uvádět tvé pravé jméno, souhlasíš?

R2: Ano souhlasím.

Já: Tak začneme s rozhovorem. Na začátek se tě zeptám, jak se jmenuješ?

R2: Takže Tom se jmenuju.

Já: A do kolikáté chodíš třídy?

R2: Teď chodím do prváku, jsem teď od září v nové škole.

Já: A líbí se ti tam?

R2: Jo, v pohodě. Určitě lepší než předtím.

Já: To je super, a teď mi jen krátce shrň jaké jsou tvé záliby.

R2: No hodně mě v poslední době baví plavání. Chodím dvakrát, někdy třikrát týdně na bazén plavat. Původně to bylo kvůli tomu, že jsem měl problémy se zády, ale pak mě to začalo tak bavit, že chodím i dál.

Já: A jak dlouho už chodíš takhle plavat?

R2: No, už tak dva roky bych řekl. Ten první rok, to jsem měl od doktorky nařízené, že musím kvůli těm záďům, ale teď ten další rok už chodím, protože mě to hodně baví. Vždycky jdu na bazén tak na dvě hodiny a prostě si plavu tam a zpátky. No a jinak rád chodím ven s kamarády a tak.

Já: A jak probíhá tvůj běžný školní den?

R2: Takže prostě v 6 mě teta vzbudí, udělám základní hygienu a jdu si nachystat snídani. Pak se nasnídám a jdu na autobus. Autobus mě tam odveze a pak jdu skoro přes celý město do školy, takže to mám i s ranní procházkou. Pak jsem ve škole, máme výuku a pak jdu na oběd. No a pak buď jdu na ten bazén, což mám kousíček od školy, nebo jdu na kroužek robotnictví, nebo jedu domů. Pokud jdu na bazén, tak to jsem tam dvě hodiny a pak jdu pěšky na nádraží. Když mám

robotky, tak to jezdím domů až docela hodně pozdě, většinou až kolem sedmé. No a když jedu domů, tak to většinou stíhám už ten autobus ve dvě a jsem doma brzo. Když přijdu domů, tak se přivítám s tetou a jdu si vybalit věci z batohu. Pak si jdu dát svačinu a musím si začít dělat školní přípravu. To jsou tety na nás přísné, když jde o školu. No, takže musím jít udělat úkoly a naučit se na další den. Pak mě teta zkouší, jestli to umím. Potom musím dělat nějaký domácí práce, který na mě zrovna ten týden a den vychází. To si musím pohlídat sám, protože máme ten rozpis na ledniče. Když to udělám a mám všechny povinnosti hotové, tak pak si můžu vzít notebook a něco si na něm hrát, ale musím se vždycky zeptat tety, jestli můžu. No a pak už většinou je večere. Buď mám za úkol ji uvařit, nebo na ni rovnou přijdu, když je hotová. Po večeři většinou míváme tvoření, například náramky a tak. No a pak máme společný večerní kruh, kde si mezi sebou povídáme, za co z toho dne jsme vděční a co jsme zažili. Ten někdy trvá skoro i hodinu, hlavně když jsou nějaké svátky. Pak po tom povídání se jdu umýt a vyčistit zuby, a pak už je večerka, tu mám od devíti hodin, protože je to podle věku. No a pak většinou ale vždycky ještě jsem potají na mobilu nebo si vezmu notebook, ale to se teta nesmí dozvědět.

Já: A chodíš někdy i ve školní dny po škole ven? Když ten den nemáš plavání nebo robotický kroužek?

R2: Jo, jako občas jo, ale prostě mám pocit, že to spíše nestíhám, protože jak máme ten rozpis domácích prací, tak je toho dost a když k tomu přidám učení na další den, tak to moc nestíhám. Ale pokud jdu ven, tak jdu buď s klukama tady z našeho domova, nebo mám i tady ve vesnici pár kámošů.

Já: A jak vypadá tvůj den o víkendu?

R2: O víkendu... No tak v sobotu aspoň do devíti spím, pak se jdu nasnídat, a pak máme společný úklid, protože sobota je tady uklízení den. To si každý uklízíme svůj pokoj, jako prach a vytřeme podlahy a urovnáme si věci a potom jdeme uvařit. Většinou vaříme po dvojicích, takže každý den někdo jiný a střídáme se. Po obědě většinou jedeme na výlet. Někdy jezdíme autem někam dál, třeba na hory nebo na nějakou túru. No a někdy zase jdeme jen se projít pěšky tady po okolí třeba do lesa. Ale vždycky někam jdeme, pokud není hrozné počasí. No a večer, když se vrátíme jdeme zase někdo vařit večeři a máme večerní kruh, kde si povídáme o tom, co jsme prožili a o našich pocitech z toho dne. Potom už je zase večerka, ale o víkendu mám i já povoleno být vzhůru do desíti hodin.

Já: A jsi rád že paní vychovatelky podporují aktivní trávení vašeho volného času tím, že s vámi jezdí v soboty na výlety?

R2: Jo, já jsem moc rád za ty výlety. Je to lepší než sedět doma a nudit se. Takhle jsem aspoň na vzduchu a vybiju si tím zbytečnou energii co mám. Já nemám rád, když jsme doma a jakoby se tam nudíme. Takže to je pro mě dobrý.

Já: A jak vypadá tvá neděle?

R2: Ráno se vzbudíme nějak kolem osmé už, protože v devět začíná kostel. Pak jsme v kostele, zpíváme tam a pak zase nějaká dvojice vaří oběd. Někdy si to v ty neděle předvaňujeme ráno, aby to pak tak netrvalo. Pak jíme oběd a pak máme poobědový odpočinek, takže jsme každý ve svém pokoji, a buď ležíme a díváme se třeba na film, nebo hrají hry na počítači. Nebo se taky učím do školy, ale to moc ne (smích). No a pak po odpočinku jdeme většinou někde v okolí na procházku nebo na hřiště. Nebo jsme jen doma a hrajeme třeba stolní hry.

Já: a jak vypadá tvůj volný čas o prázdninách?

O letních prázdninách jsme většinou doby na táborech. Já jsem třeba 4 týdny za prázdniny na táboře, takže tak půlku prázdnin jsem tam a moc mě to baví. Najdu si tam vždycky kamarády, takže super. No a pak taky jezdíme v létě s celým domovem na společný pobyt, takže jakoby takovou dovolenou na týden tady v Česku. Bydlíme tam většinou v chatě velké všichni. Tam chodíme na výlety a túry a hrajeme různé deskové hry, nebo odpočíváme. Mám to taky moc rád, protože spolu všichni trávíme čas i s vychovatelkami. Někdy jsme tam pozvaní někam třeba do muzea na nějaký takový výukový program ať se i něco naučíme. No a zbytek prázdnin třeba jezdíme na bazény nebo někam na kole na výlety, takže se vůbec nenudim a pořád něco dělám.

Já: a když jsi zmínil, že jsi rád, že na společném pobytu trávíš čas i s vychovatelkami, jaký s nimi máš vztah?

R2: S tetami mám vztah moc dobrý. Každá je jiná, ale všechny nás mají rády a snaží se pro nás dělat to nejlepší. Možná je to i tím že je každá s námi týden a pak se vystřídají, tím si jakoby tvoříme ten dobrý vztah. Já třeba před něma nemám žádné tajnosti. Říkám jim všechna máme mezi sebou fakt důvěrný vztah. Mám kamaráda. Co je v jiném dětském domově a tam to tak vůbec nemají, nemají se s vychovatelkami rádi a dějí se tam strašné věci. Jsem moc rád za to,

jak to tady máme malé, rodinné a přátelské. Nejradši mám tetu Petru. Vždycky se na ni těším, když vím že má nastoupit na směnu. Ta si s náma všema fakt rozumí nejvíc ze všech. Ale druhá teta, Klára (jméno změněno), třeba úplně neví jak na nás nebo jak nám poradit, když něco potřebujeme. A taky nás srovnává se svýma dětma, to fakt nesnáším, protože se vždycky pak cítím hrozně, pořád říká jak jsou její děti úžasné a co dokázaly. Prostě ten vztah tam není takový jak s tetou Petrou. Ale ani přesto netvrdím, že bych s ní měl špatný vztah, jenom ne tak osobní a důvěrný. Náma se tady totiž střídají jen tyhle dvě tety, což je vlastně dobře, protože máme tak lepší možnost jak si spolu udělat co nejlepší ten vztah. Občas tady je třeba na pár dnů i pan vychovatel Radek (jméno změněno), ten normálně dělá vychovatele na druhé výchovné skupině s malýma, ale občas je i tady s náma, když jsou třeba tety nemocný. No tak s tím je fakt hodně sranda, toho mám taky rád, ale na druhou stranu se tolik neznáme, protože s náma není tak často a pravidelně jak tety. No, takže vztahy tady máme všichni dobré, což je nejdůležitější.

Já: To je skvělé, že máš krásné vztahy s vychovatelkami, a jaké máš vztahy s dětmi s kterými tady bydlíš?

R2: Taky hodně dobrý vztah máme. Se všemi si tady rozumím. Ještě jsme se myslím ani nepohádali. Jsme tady jak jedna rodina a ostatní děti beru jako bráchy a sestry, takže je mám moc rád. Hlavně s Míšou (jméno změněno) s kterým jsem na pokoji mám asi nejbližší vztah. My si před spaním vždycky dlouho povídáme a bavíme se o všem. Taky spolu hrajeme i různé hry na notebooku a je to moc super. Na táborech jsme taky většinou vždycky spolu, takže jsme taková nerozlučitelná, i když je o dva roky starší než já. A i s ostatními jsme mimo školu v podstatě pořád spolu. Společně připravujeme jídlo, jíme, jezdíme na ty výlety a dovolenou a s některýma i na tábory. A s těma malýma z druhé výchovné skupiny mám spíš neutrální vztah, protože se tolik nevidáme a oni jsou na jiné budově, a ještě k tomu jsou malí, takže je to asi tím. Ani si nedokážu představit, že někdy budu muset odsud odejít a odloučit se od všech, to nevím, jak zvládnou. Jsme tady na sebe fakt dost navázaní. Mám z toho strach, i když do odchodu odsud zbývá ještě dost let.

Já: A myslíš si, že to, jaký máš s ostatními dětmi vztah, má vliv i na tvé trávení volného času?

R2: No to jo, protože my spoustu aktivit děláme společně. Třeba někdy se mi nechce samotnému jít ven a třeba jezdit na kole, ale když se domluvíme s Míšou, tak to jdeme. A třeba jak Honza hraje fotbal závodně, tak si s ním taky často kopu a on mě učí nějaký triky s balonem, takže to je super. Nebo Karel (jméno změněno) ten zas jak hraje závodně šachy, tak často trénuje i s námi ostatními. Já s ním hraju často, takže zase díky němu jsem se naučil tohle. Prostě každý se tady něčemu věnuje a zapojuje do toho nějak i ty druhé. Takže jo, určitě má ten vztah s ostatními tady vliv na můj volný čas.

Já: aha, to je super, že se navzájem takhle obohacujete, a jaký máš vztah s tvými vrstevníky mimo domov? Tím myslím třeba se spolužáky, s kamarády z táborů atd..

R2: Taky dost dobrý bych řekl. Ve třídě mám hodně kamarádů, i když jsem teď v září přestupoval. Mám super třídu, většina jsme tam kluci a všichni si rozumíme. Ale protože jsem dojíždějící, tak po škole už třeba nikam společně nechodíme, maximálně na to nádraží. Ono se to nezdá, ale většinou dojdou i tak domů o třičtvrtě na čtyři a za chvíli je večer, mezitím se musím naučit na druhý den a udělat si svoje domácí práce. A někdy ještě jdu plavat nebo do robotků, takže ono ani není moc kdy trávit po škole čas se spolužáky. Akorát s jedním chodím do toho kroužku robotků, to nás oba baví.

Já: a s kamarády z táborů to máš jak? Trávíte spolu čas i mimo tábory?

R2: No, to moc ne, protože oni nebydlí moc blízko, to prostě nejde, my si ale občas píšeme na facebooku, takže aspoň takhle jsme v kontaktu. S některými ale nejsem v kontaktu ani tak, a vidíme se až vždycky v létě na táboře.

Já: aha, a nemohl by sis je někdy třeba pozvat do domova o víkendu? Víš, myslím to tak, abyste se viděli a udržovali kamarádství.

R2: No jako asi by to šlo, spíš mě to takhle nenapadlo. Ale my máme o těch víkendech skoro furt nějaký program tady s domovem, takže je to takový, že se to dá těžce naplánovat, ale asi by to snad šlo. My máme tady pořád o volný čas postaráno. Tety se fakt snaží nám udělat co nejlepší program pro nás, abychom se nenudili, takže tak.

Já: Takže se dá říct, že paní vychovatelky ti organizují tvůj volný čas, nebo si ho spíše organizuješ sám?

R2: No jak kdy. Ale většinou paní vychovatelky ho organizují. Ony nám vždycky řeknou že se třeba jede na ten výlet nebo někam, a jedeme. Ale já jsem za to rád, baví mě někam jezdit a nebýt zavřený doma. I ty kroužky, vždycky s tou nabídkou přijdou tety, nebo aspoň já si to tak

myslím. Třeba přišli s tím, že pro mě by se hodilo plavání, protože mám problémy se zády, a hned jsem do toho šel. A už jsem u toho zůstal, i když zdravotní problémy už nemám. Takže ty nápady jsou od nich, a někdy nás do některých aktivit i tak trochu nutí, třeba jít ven nebo na ten výlet, ale nevádí mi to. Já jsem třeba takový, že by mě to plavání ani nenapadlo abych s ním začal, no a jak mě to pak začalo bavit.

Já: A využíváš tedy nabídky trávení volného času, který ti dětský domov nabízí?

R2: Ano využívám, třeba když nám nabídnou jet na ten výlet tak jedu, i když nám to nikdo nemůže vyloženě nařídit. Mám ty výlety rád, ale někdy se mi třeba nechce, ale nechci to kazit tetám a ostatním, tak vždycky s nima jedu.

Já: To je dobře že se snažíš využívat nabídku trávení volného času od vychovatelek. A myslíš si tedy, že tvůj volný čas dle tvého posouzení trávíš spíše aktivně nebo pasivně?

R2: no jako aktivně si myslím. Pokud teda do toho nepočítám, když máme polední klid o víkendu. Tak to třeba jsem na tom mobilu. Nebo se i díváme s Míšou na film nebo něco prostě na počítači. Ale pak už jdeme něco dělat jak skončí polední klid.

Já: Takže je to tak, že musíte v domově dodržovat nějaký režim?

R1: Ano, máme to tady tak nastavené, takže se nestává, že bych třeba proležel celý den v posteli. Prostě vždycky nám něco paní vychovatelky najdou na práci, i kdybych se náhodou nudil.

Já: A jakou práci třeba?

R2: no..třeba vynést odpadky aspoň nebo jít zametat na zahradu, zalít kvítka nebo něco takového, prostě třeba takový drobnosti. Nebo ještě třeba mě pošle se učit a to je pro mě ta nejhorší možnost (smích). Ale já to chápu, tetám jde o to, abychom jak vyjdeme odsud z domova byli co nejvíc samostatní a měli co nejjednodušší a nejlepší život. Takže proto se snaží nás naučit takový základní domácí práce. Jo a ještě tady máme morčátka a králíky, o které střídavě po dvojicích pečujeme. Myslím, že to, že se staráme o zvířata nám taky hodně pomůže pak v péči o sebe samého, jsem moc rád, že nám je tety koupily. Na nich si cvičíme takové to starání o někoho, což mi v budoucnu určitě může jakoby pomoci při starání se o děti, sebe nebo kohokoliv jiného.

Já: A myslíš si, že už teď bys byl schopný o sebe sám postarat, kdybys nebyl v domově?

R2: no nevím, ale asi jo, vždyť většinu času se tady učíme udržování domácnosti a domácí práce a vaření a uklízení, takže si myslím že aji jo. Takže vlastně jsem i rád že se tady už do budoucna učíme takový ty každodenní, běžný věci. Protože kde jinde bych se to naučil, když nemám rodinu. I když mě někdy stejně jako ostatní tady štvě, že místo toho abych si hrál, musím dělat to, co máme na rozpisu napsané, tak na úkor toho jakoby volného času rád, že budu něco umět potom.

Já: A vyhovují ti pravidla, která tady v domově máte nastavená?

R2: Ale jo, jsem za ně vlastně rád, protože i když mě občas štvě, že pořád něco musím dělat, tak si vlastně i uvědomuji, že bez toho bych se to sám nikdy nenaučil ty domácí práce. Když jsem byl mladší, byl jsem na tety i protivný kvůli tomu, že musím něco dělat a nemůžu si místo toho hrát, ale teď už to tak neberu a snažím se co nejvíc zapojovat do těch povinností, protože přece jen už tady v domově nebudu zas tak dlouho, vzhledem k tomu, kolik mi je.

Já: S tím se poji otázka, uvítal bys více volného času? Tím myslím třeba na odpočinek.

R2: no jako necítím se nějak unaveně, nebo že bych ty aktivity nezvládal. Vyhovuje mi to tak, jak to mám. Kdybych měl pocit, že to třeba nezvládám, nebo že jsem unavenější, tak bych to pořešil s tetama. Ony zas nás do toho nenutí tak, jakože fakt to musíme všechno dělat ty kroužky. Prostě když bych ji například řekl, že už nechci plavat, tak bych mě do toho nenutily. Spíš by se snažily mi najít něco místo toho. My to tady máme tak nastavené prostě, abychom dle slov tety dělali něco užitečného a ne se váleli doma když přijdeme ze školy. Jsme tak od té doby, co tu jsme vedeni, abychom jen nebyli u mobilů a u počítačů.

Já: Teď se tě ještě zeptám, hraješ si rád? Nebo prostě hraješ rád hry?

R2: Jo, jasně že si rád hraju. Jako ale ne s autčkama už (smích). No já si hraju v tom kroužku s těma robotkama, to je pro mě nejlepší hra bych řekl. U toho vždycky zapomenu na to co se kolem děje a jsem do toho ponořenější a vždycky se pak divím, že už je konec kroužku. Vždycky to tak uteče, že mám pocit, že místo hodiny a půl jsem tam jednom pět minut. Nejradši bych aby to bylo tak pět hodin abych si to stihl užít. No a třeba jinak rád hraju doma s děčkama ty deskový hry, to tak mě zabaví i na několik hodin. To taky vždycky ani nemrknu a uteče celý nedělní odpoledne. Jo a i když si na něco hrajeme na zahradě s mečama tak to mám rád, i když to dělají spíš ti mladší ale občas se taky k nim přidám. Jo a taky třeba když s Honzou si kopu a hraju fotbal tak to mě baví jako hra. Ty pohybový jsou super taky.

Já: A když si hrajete na „něco“ jak to prožíváš? Vcituješ se do té postavy? Chováš se jako ta postava?

R2: Jo to úplně, jsem do toho tak zabraný, že vždycky když třeba hrajeme na rytíře, tak musím se krotit a jakoby dávat pozor abych toho druhého nezranil nebo něco. Ale to tak mám vždycky když si hraju jakože na nějakou jinou postavu, že jsem takovej... no trochu agresivní. Ale ještě jsem naštěstí při hře nikomu neublížil, a ani nikdo mně.

Já: A proměnil se v průběhu toho, jak jsi rostl nějak tvůj styl hry? Jakože jak sis hrál? Zkus to rozvést podle věku.

R2: no jako miminko jsem si asi hrál nejspíš s chrastítkama, to si fakt přesně nepamatuju, potom asi třeba ve třech letech jsem si prohlížel knížky. Pak ve školce to jsem miloval auta, jakýkoliv, ať už jako hračky nebo pravá auta. Stejně tak vlaky a autobusy a letadla. Prostě jako dítě jsem miloval dopravní prostředky. Pak na prvním stupni, tak to mě už začali zajímat ti roboti. Nejdřív jsem je maloval a potom jsem se je snažil stavět z lega, to jsem taky chodil do kroužků legoroboti, ale to byl jen stavění ze stavebnice. No a teď se učím je už i programovat v tom kroužku. Takže takový robotí vývoj u mě byl (smích).

Já: a myslíš si, že se ještě v průběhu tvého dospívání, dospělosti a stáří bude tvůj způsob hraní si měnit?

R2: No jako já si myslím že jo. Protože moje zájmy se věkem mění. Kdoví co mě bude bavit za 10 let. Ale myslím, že to, co mě baví teď, v tomhle věku, tak už mi zůstane, třeba ty deskovky, plavání a tak a k tomu myslím, že se přidá něco nového. Určitě bych se chtěl věnovat v dospělosti chovu různých zvířat. Určitě si jak budu bydlet sám pořídím zase ty morčata nebo králíky a chtěl bych i kočičku, mám je moc rád. Tety nám tady hodně vyšly vstříc tím, že jsme chtěli asi před třemi lety na Vánoce králíčka a dostali jsme kromě něho i morčátka. Vždycky se těším, jak přijdu domů ze školy a pomazlím se s nimi.

Já: Super, tak to by stačilo, tak moc děkuji za rozhovor.

R2: Nemáš zač.

## **Respondent Filip**

Já: Tak můžeme pomalu začít s rozhovorem?

R4: Ano, ano můžeme

Já: Řekni mi první něco o sobě

R4: Dobře, tak jmenuji se Filip a chodím do druháku na střední odborné učiliště na obor pečovatel. Je mi 16. Přes týden žiju na internátu a o v pátek se vždycky vracím sem do domova. Moje záliba jsou latinskoamerické tance a rád čtu a něco si studuju, hlavně věci o lidském těle.

Já: Teď mi prosím řekni, jak vypadá tvůj běžný školní den od rána do večera?

R4: No, tak já jsem na internátu, takže ráno vstanu 6:30, dám si snídani a připravím svačinu do školy nebo na praxi. Pak jdu do školy, učím se ty dané předměty, které mám. Nebo když jsem na praxi, tak to jsem v domově seniorů, kde o ně pečuji. Pak jdu na oběd do jídelny a na pokoj si chvíli odpočinout. Po škole se chodím každý den projít. Chodím do zámecké zahrady s kamarády a vlastně co jsou taky na internátu jak já. Prostě se jen procházíme po těch zahradách a povídáme si. Je to tam moc krásné u toho zámku. No a potom se věnuji učení, projdu si všechno učivo, co jsme ten den dělali, a taky co mě čeká další den. Já rád studuji různé lékařské knihy o lidském těle, takže to dělám někdy až do noci, ležím v knihách. Moc rád se celkově vzdělávám a učím nové věci. No a jinak mám v úterý a čtvrtek odpoledne kroužek latinskoamerických tanců tady v ... (město kde je Filip na internátu). Jsem tím úplně nadšený a strašně moc mě to baví. Jezdíme i na různá vystoupení. Vždy se nemůžu dočkat těch dnů, kdy jsou ty tance. No a ty mívám od čtyř do šesti, takže pak jak se vrátím na internát, tak pak se ještě učím a studuju si v těch mých knihách o těle. No a jinak děláme blbosti tady s klukama na internátu. S kámošem, co je semnou na pokoji, tak s tím pořád hrajeme stolní hry. Mým snem je se naučit hodně dobře šachy, tak to tady spolu trénujeme. No a v pátky se akorát hned po škole vracím zpátky do domova. To hned po příchodu se přivítám s tetou a děckama. Vždycky se na ně už těším v pátek. Je to příjemné je po těch pěti dnech zase vidět. V domově jsem na pokoji s Honzou a moc si rozumíme. Nejradši bych si ho vzal s sebou na internát. No v pátky přijíždím domů brzo, takže ostatní děcka z domova jsou většinou ještě ve škole. První, co udělám je, že se podívám, co mě na rozpisu čeká za domácí práce, a hned to jdu udělat, protože mám rád, když je všechno hotovo hned a pak mám klid.

Já: A jak tvůj den vypadá o víkendu?

R4: O víkendu dopoledne máme velký úklid. Musím si splnit vše, co mám napsáno v rozpisu. Když mám splněno, tak si jdu pohrát s morčaty a králíky, které máme na zahradě. Pak nás čeká oběd a jeho příprava. Často jej vařím a moc mě to baví, takže se nabízím i dobrovolně, že budu vařit. Pak máme společně oběd a potom polední klid. V poledním klidu si studuju různé odborné knihy a vzdělávám se. Moc rád se učím novým věcem. Potom jedeme většinou na výlet. Hodně jezdíme na výlety do hor na túry. Mám rád turistiku, takže mě to baví. Pokud nejdeme v sobotu na výlet, tak po poledním klidu chodíme aspoň na procházku do lesa. Chvilu v lese jsou pro mě relaxace. Tety se nás vždycky snaží vytáhnout ven na vzduch. Potom v sobotu večer máme vždy pravidelně herní večer, což znamená, že děláme celá výchovná skupina turnaje v různých deskových hrách. Mám moc rád deskové hry. No a pak jako každý večer máme večerní kruh, to je takové povídání si o zážitcích ze dne. Mám to moc rád, protože když jsem přes týden na internátu, tak to nezažívám. No a v neděli ráno chodíme na mši do kostela a já i zpívám ve schole. Mám moc rád zpěv a myslím, že mi to i jde. Tety mě v tom zpěvu podporují a jsou rády že v té schole zpívám. Je pro mě ale náročný chodit na zkoušky zpěvu, protože jak jsem přes týden na internátu, tak to nestíhám, ale stačí mi to si to přede mší zopakovat, takže dobrý. Já už mám se zpěvem i zkušenosti, protože když jsem mladší jsem chodil i na kroužek zpěvu. Já mám rád zpěv i tanec, prostě jsem takový hudebník. No a pak po mši připravujeme společně oběd a po obědě v poledním klidu si většinou dodělávám věci do školy, nebo si čtu různé ty lékařské knihy. No a v neděli odpoledne taky chodíme ven, ale spíš jen tak po okolí naší vesnice. Můžeme jít sami, ale většinou chodíme všichni společně i s tetama. Mám rád společné procházky. Potom máme nedělní večerní kruh, který je delší než normálně, protože máme takové ohlédnutí se za celým týdnem. Neděle je pro mě taková smutná, protože v pondělí ráno odjízďím na internát. Jsem na internátu a ve škole sice spokojený, ale chybí mi děcka z domova. Večer si už balím věci na internát.

Já: A jak vypadají tvé prázdniny?

R4: já jsem o prázdninách pořád pryč. Jezdím tak na pět táborů za léto, takže většinu času jsem pryč. Mám tábory moc rád, protože se tam v rámci příběhu můžu vžít do různých postav. Taky mám na táborech spoustu kamarádů, který vždycky po roce na táboře moc rád vidím. Tábory jsou po mě odmala nejlepší prázdninová činnost. Teď jsem dokonce začal dělat i vedoucího na příměstským táboře. Baví mě práce s dětma. Já mám celkově moc rád lidi. Vlastně i studuju na ošetřovatele, takže na praxi pečuju o seniory. Od mala jsem věděl, že chci pracovat s lidmi, tak teď se mi to konečně plní. Příští prázdniny budu mít dokonce brigádu v domově pro seniory, což mi pomůže získat praxi a zlepšovat se v mých dovednostech, už se moc těším. Ještě o prázdninách jezdíme s celým domovem na společný pobyt, to je jakoby dovolená. Chodíme tam hodně na turistiku a jezdíme hodně na kolech. Mám moc rád sport. Taky si na té dovolené hodně odpočinu a relaxuji třeba čtením a studováním lékařských knih. Na té dovolené si tak mezi sebou upevňujeme naše vztahy. Naše vztahy jsou ale i tak moc dobré. Ale díky těm společným aktivitám je ještě prohlubujeme. I s tetama je to tam moc super. Jinak i když jsem o prázdninách zrovna doma, tak s Honzou hodně jezdíme tady po vesnici na kolech. A ještě mám moc rád jízdu na kolečkových bruslích. Na dovolené vždycky bruslím i s tetou. Je to moc super, protože děláme závody a já vyhrávám. No jinak se chodím v létě starat o koně tady kousek do vesnice a taky na nich jezdím. Mám moc rád zvířata a hlavně koně. Chtěl bych se koním věnovat víc, ale jak jsem na internátu, tak přes školní rok na ně není čas bohužel. Přes školní rok se aspoň můžu věnovat morčátkům a králíčkům, které máme doma. Beru si je i na vodítka na zahradu. Až budu bydlet jednou sám, chtěl bych mít hodně zvířat. Třeba i kočky, psy a všechny možný hlodavce. No takže když to shrnu, tak těma aktivitama pohltním celý prázdniny. Mám hodně pestré aktivní prázdniny a vůbec se nenuďím.

Já: A jaký máš vztah s vychovatelkami?

R4: Musím říct, že mám s nimi úplně parádní vztah. Se všemi, i s paní ředitelkou. Se všemi si moc rozumím a mám je rád. Jsou všechny ochotné mi s čímkoliv pomoci, když potřebuji. Jsem k nim naprosto upřímný, protože vím, že jim můžu říct cokoli. Vlastně můžu i říct, že je mám rád všechny stejně, i když je každá trochu jiná. Teta Petra je mi ale nejbližší. Tu tady myslím všichni bereme jako naši mámu. Tety mě ve všem podporují a zajímají se o mě, i když jsem na internátu. Pravidelně si voláme každý večer, co je nového a jak se mám. Vždycky když v pátek dojezu domů, tak si s tetou pak tak hodinu povídám o škole a o tom co jsem dělal. Jsem tetám moc vděčný za to, co pro nás všechno dělají. Bez nich bychom nic neuměli, co se týče domácích prací a vaření. Tety se nás snaží do všech domácích činností aktivně zapojovat, a já jsem za to moc rád. Díky tetám si osvojíme dovednosti, které využiju, jak se osamostatním a odejdu z domova. Tety jsou moc milé a díky nim se v podstatě cítím v domově jako bych byl v rodině. Jsem moc rád

za to, jak je to v našem domově malé, útulné a rodinné. Nejrádši bych tady zůstal napořád, i když to nejde. Ale troufám si říct, že už teď bych se o sebe zvládl sám postarat, kdybych bydlel sám.

Já: A jaký máš vztah s ostatními dětmi z domova?

R4: Taky moc super, beru je jako sourozence. Nás je tady teď jen pět, takže to je fakt jako rodina. Jsem za to moc rád, jaký tady máme kolektiv. Všichni tady z domova tady spolu trávíme krásně čas. Často hrajeme deskový hry a děláme turnaje v šachách nebo v karetních hrách. Taky nás hodně spojuje, když máme každý večer ten kruh, kde si vzájemně sdílíme co jsme prožili, to nás hodně sblíží. Jinak taky společně chodíme na hřiště tady ve vesnici a hrajeme venku různé míčové hry. S klukama si taky rád hraju na různé postavy z filmů a seriálů, takže třeba i šermujeme nebo jakoby bojujeme. Taky někdy míváme společný filmový večer, kdy si v televizi zapneme film a společně i s tetou se díváme. Jsou to moc hezké společné chvíle. Se všemi kluky tady máme moc hezké přátelství. S Honzou si často povídáme až do noci, protože jsme spolu v pokoji. On je sportovec, takže s ním často jezdím na kole a chodím běhat. S Tomem zase chodím často plavat na bazén. Adélka je tady jediná holka, ale taky si s ní moc rozumím. S Ádou zase hodně hraju karty, je v tom fakt dobrá. S každým z děcek tady v domově mám něco společného, nějaký koníček. Lepší spolubydlící jsem si ani nemohl přát.

Já: A jaké máš vztahy s ostatními kamarády třeba ze školy nebo z táborů?

Já: Tak se spolužáky hodně dobrý. Když jsem přes týden na internátu, tak s něma chodím na procházku a nakupovat. Každý týden jdu s kamarády z internátu na kávu do kavárny. Mám moc rád prostředí kaváren. Vždycky vyhledávám ty s hezkým designem. Mám i rád umění, takže vyhledávám takové kavárny s uměleckým vzhledem. Ale zajdu i do běžné, protože kávu mám rád jakoukoliv. No a potom s těmi spolužáky co jsme na pokoji chodím i na různé výstavy a koncerty, protože mám celkově rád kulturu. No a s kamarády z tábora mám na táborech dobrý vztah, ale bohužel se přes školní rok nevidíme, protože bydlí daleko a není na to čas ani prostor se setkávat. Já mám obecně málo času, protože dělám hodně věcí do školy a pak se věnuji domácím pracím. No a pak mám kamarády v kroužku latinskoamerických tanců. Tam si všichni moc rozumíme, protože jsme naladěni na stejnou vlnu. Našel jsem si tam spoustu přátel a scházíme se i mimo tréninky abychom si zatančili a popovídali si. Hodně si rozumím i se svou tanečnicí Terezkou. Tím tancem se prohloubilo naše přátelství. Já jsem takový přátelský, takže vycházím dobře se všemi kamarády.

Já: A teď mi podrobněji řekni, co rád děláš ve volném čase?

R4: Tak jak jsem už říkal, tak já už čtyři roky tancuji latinskoamerické tance a strašně moc mě to baví. Hodně tančíme třeba tango a passodoble. Už od mala jsem toužil být tanečníkem a postupně se mi to plní. Chodím třikrát týdně na trénink a mám to kousek od internátu. Není to ale jen o tom tanci, ale i o navazování vztahů a nových přátelství. Někdy si doma tančím i sám a procvičuju si ty kroky. Jinak jsem už chodil do hodně kroužků. Chodil jsem do mysliveckého, rybářského a airsoftu. No a jinak se rád ve volném čase učím ty své zdravotnické věci. Mám hodně učebnic, ze kterých čerpám. Třeba nejvíc mě zajímá lidské tělo. Učím se z těch zdravotnických knih skoro každý den. Myslím to s tím ošetřovatelstvím vážně, tak se snažím, a ještě k tomu mě to moc baví. Jinak chodím moc rád ven s Honzou a stavíme bunkry na stromech a hrajeme si na vojáky. A jinak ještě moc rád šiju na šicím stroji a vyrábím různé korálky a náušnice. My s tetama pravidelně vyrábíme na charitativní bazárky. No a jinak rád vařím cokoliv. Mám rád jídlo a tak ho i rád připravuju. Jo a ještě moc rád uklízím celý dům. Baví mě vysávání, utírání prachu, umývání podlahy, prostě všechno. Jo a ještě si rád maluju antistresové omalovánky. Mám rád obecně barvy. A v těch omalovánkách cítím takovou svobodu, že si můžu vybrat jakou barvu chci. A taky rád maluju auta a různé stroje. Poslední dobou maluju často. Ještě mě napadá že rád hraju na počítači závodní hry s autama.

Já: a řídí tvůj volný čas spíše vychovatelky, nebo si ho řídíš sám?

R4: No řekl bych, že tak celkově o mém volném čase rozhodují spíše vychovatelky. Ony rozhodují, kam a kdy se pojedou na výlet. Stejně tak určují, co budeme dělat po večeři. Třeba nám navrhnou to tvoření, tak já nikdy neodmlouvám. My ty aktivity máme kolikrát povinný, když se řekne. Takže vychovatelky nám o něm rozhodují. Ale jsem za to vlastně rád, protože nám vymýšlí dobrý program a volnočasové aktivity které se mi líbí. Paní vychovatelky se snaží, abychom ten volný čas trávili kvalitně a aktivně. Já se taky snažím

Já: A co všechno vám dětský domov nabízí za volnočasové aktivity?

R4: No tak třeba ty výlety nebo společný pobyt v létě, potom různé zájezdy do divadla nebo na koncert. Jednou jsme byli dokonce u moře. Nedávno jsme byli i na fotbalovém zápase. No a ještě nám nabízí to vyrábění, kterým si vlastně můžeme i vydělat, když se ty výrobky na té charitativní akci prodají. Taky chodíme na různé akce tady v okolí, třeba na pouť nebo na výlov rybníka. No a

jinak vlastně ty kroužky. To nám vždycky nabídne paní ředitelka seznam kroužků, kam bychom mohli chodit no a my si vybereme. Takže tohle nám nabízí.

Já: a využíváš tu nabídku volnočasových aktivit od dětského domova?

R4: ano, všechny volnočasové nabídky využívám. Mám moc rád kulturu, takže když jedem do divadla, tak se už dlouho dopředu těším. Dále taky jezdím na ty tábory, které mi paní ředitelka nabídne. A výlety ty nikdy neodmítám. Já nemám rád nudu, ale naštěstí ji tady ani nezažívám, protože aktivit tady máme dostatek. Já jdu do všeho s nadšením, takže se snažím vyzkoušet všechno, co je mi nabídnuto. Paní ředitelka taky spolupracuje s jedním volnočasovým střediskem, kam jsem před pár roky chodil do hodně kroužků. Teď jak jsem na internátu už ale nestíhám ještě další kroužky, i když bych rád chodil ještě třeba do hasičského nebo robotického. No ale jsem rád že stíhám chodit aspoň do těch tanců, to je moje priorita teď.

Já: A motivují tě nějak paní vychovatelky k aktivnímu trávení volného času?

R4: jo, tak snaží se mi třeba vysvětlit, proč je pro mě daná aktivita vhodná a proč bych ji měl dělat a co mi přinese. Často s námi takto rozmlouvají, protože pro nás chtějí jen to nejlepší. Nebo taky nás třeba u vyrábění motivují tím, že si těmi výrobky můžeme pár korun vydělat, což tady každý ocení. A k výletům nás motivují většinou slíbením něčeho příjemného, například že se cestou stavíme do cukrárny, nebo si zajezdíme na koních. Takže ano motivují mě a daří se jim to.

Já: a je pro tebe volný čas důležitý? Případně proč?

R4: Ano je a moc. Když mám volný čas, tak se vzdělávám. Je to čas, kdy si můžu dělat věci podle sebe a užívat si volna a relaxovat. Podle mě je volný čas v životě hodně důležitý, protože když bych ho neměl, tak by to na mě mohlo nechat nějaké psychické následky. Já třeba volné chvílky využívám k tomu vzdělávání se v mém oboru. Pořád čtu různé odborné lékařské knihy.

Já: a myslíš si, že máš volného času hodně nebo málo? Potřeboval bys ho více?

R4: Já si myslím, že volný čas trávím aktivně. Uvítal bych ho asi víc pro studium těch mých lékařských knih a obecně pro čtení si. Takže bych řekl, že mám volného času tak akorát. Nikdy se nestane, že bych se nudil, zároveň stíhám dělat to, co mě baví.

Já: A vyhovují ti pravidla a režim, který tady v dětském domově máte?

R4: stoprocentně mi vyhovují a jsem s nimi spokojen. Máme tady nastavený režim, který musíme dodržovat. Tak třeba si musím, když jsem doma hlídat podle rozpisu, co na mě vychází za domácí práci a musím ji udělat. Nebo máme pravidelně ten večerní kruh, kde jsme všichni a povídáme si. Taky třeba si musíme hlídat, aby měl každý uklizený svůj pokoj, a to neustále. Jsem s tím spokojený, protože se tím ty domácí práce naučíme a v budoucnu až budeme bydlet sami, tak budeme všechno umět bez pomoci druhých. Všechny ty činnosti, které se tady naučíme, tak je využijeme později, takže se snažím se toho co nejvíc naučit.

Já: A je pro tebe těžké dodržovat některá pravidla?

R4: Všechno mi přijde jednoduché dodržovat. Ty domácí práce jsou lehké, a hlavně mě baví, takže to pro mě není žádný problém. Já mám celkově uklízení rád, takže je to pro mě spíš potěšení. Večerní kruh mám taky rád, takže i to je v pohodě. Jo a vyrábění mám hodně rád, na to se vždycky těším. Takže není nic, co by pro mě bylo těžké zvládnout. Když jsem byl mladší, tak to jsem měl s některými pravidly problém. Třeba vaření jsem sám vůbec nezvládal. A co se týče úklidu, tak jsem taky neuklízěl moc důkladně ale to se tak před dvěma lety změnilo, a naopak teď pořád chci něco uklízet.

Já: teď se tě ještě zeptám, jaké rád hraješ hry?

R4: Já rád hraju počítačové hry, nejradši mám závodění s autama. Hrajeme často s Honzou proti sobě. No a jinak rád hraji deskové hry a pak táborové hry. Taky si rád hraju na různé filmové postavy a vžívám se do rolí. A ještě si rád hraji s našimi morčátky a králíčky.

Já: A co pro tebe znamená hraní si?

R4: Hraní si pro mě znamená ponoření se do činnosti a pocit volnosti a relaxace. Já se vždycky úplně vžiju do nějaké postavy. Při hře můžu dát najevo své emoce, bez toho, aniž bych se za ně styděl.

Já: A jak se v průběhu tvého života měnil tvůj způsob hraní si?

R4: Tak když jsem byl malý, tam jsem si hrál s kostkami a stavěl si víc z lega. Teď si rád hraji na někoho. Před pár rokama jsem si hrál na papeže a teď si hraji na ředitele nemocnice a na dětského doktora. A taky teď rád hraji stolní hry a počítačové hry.

Já: Tak moc děkuji za rozhovor.

R4: Není zač.



## Anotace

<b>Jméno a příjmení:</b>	Bc. Nikola Kupčíková
<b>Katedra:</b>	Ústav pedagogiky a sociálních studií
<b>Vedoucí práce:</b>	Mgr. Vlado Balaban, Ph.D.
<b>Rok obhajoby:</b>	2023

<b>Název práce:</b>	Trávení volného času dětí v období rané adolescence v soukromém dětském domově
<b>Název v angličtině:</b>	Spending free time of children in the period of early adolescence in a private children's home
<b>Anotace práce:</b>	<p>Tato diplomová práce se zabývá trávením volného času dětí v období rané adolescence v soukromém dětském domově. Práce se skládá ze dvou částí – z teoretické a praktické. Teoretická část charakterizuje a vymezuje volný čas. Dále se zabývá výchovou v dětských domovech, obdobím adolescence, kterou dělíme na ranou a pozdní. Také se věnuje ústavní výchově a dětským domovům. Teoretická část se také zabývá konkrétním soukromým dětským domovem a pravidly v něm. Jde o domov, ve kterém žijí moji respondenti. Předposlední kapitola pojednává o sociální pedagogice, jejím vymezení a také o její historii. Poslední kapitola se zabývá hrou, její historií a také zážitkovou pedagogikou. V praktické části byl proveden kvalitativní výzkum a pomocí zakotvené teorie jsou analyzovány čtyři rozhovory s adolescenty ze soukromého dětského domova.</p>
<b>Klíčová slova:</b>	volný čas, dětský domov, adolescence, kvalitativní výzkum, zakotvená teorie

<b>Klíčová slova v angličtině:</b>	leisure time, children's Home, adolescence, quality research, grounded theory
<b>Anotace práce v angličtině:</b>	This diploma thesis deals with spending free time of children in the period of early adolescence in a private children's home. The work consists of two parts - theoretical and practical. The theoretical part characterizes and defines free time. It also deals with education in children's homes, the period of adolescence, which is divided into early and late. It also deals with institutional education and children's homes. The theoretical part also deals with a specific private children's home and the rules in it. This is the home in which my respondents live. The penultimate chapter discusses social pedagogy, its definition and also its history. The last chapter deals with the game, its history and experiential pedagogy. In the practical part, qualitative research was conducted and four interviews with adolescents from a private children's home are analyzed using grounded theory.
<b>Přílohy vázané k práci:</b>	Příloha 1 - rozhovory
<b>Rozsah práce:</b>	71 stran
<b>Jazyk práce:</b>	Český jazyk